

PLANINSKI VESTNIK 7

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXVII 1977

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Ing. Božo Jordan	Planinstvo in prosti čas	393
Dr. ing. Dušan Lasič	V Starih žagah	395
Dr. Rajko Pavlovec	Geološki sprehod po Slovenski obali	401
Franč Vogelnik	Srečanje s kavkaško vegetacijo	409
Andrej Dernikovič	Začetni koraki	412
Nejc Zaplotnik	Ledeni slapovi v Civetti	414
Nejc Zaplotnik	Prvenstvena za god	417
Darko Alič	Matičarji v Čvršnjaci	418
Dr. ing. Stane Jurca	Prispevek k študiju varovanja v alpinistiki	420
P. Richter	Triglav in Bohinj	426
	Planinstvo na VŠTK	434
	Društvene novice	436
	Alpinistične novice	448
	Varstvo narave	450
	Iz planinske literature	451
	Razgled po svetu	451

Naslovná stran:

Jalovec z grebena Loške stene

Foto dr. Jože Andlovic

Notranja priloga:

- 1 Rjavina z Debele peči — Foto Jože Hribernik
- 2 Kompotela s Kalškega grebena — Foto Jože Hribernik
- 3 Široka peč — Foto Jaka Čop

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, dr. Tone Wraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 120 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 200 din (12 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odgovore do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišaje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

LETO LXXVII | ŠT. 7 | LJUBLJANA | JULIJ 1977

Glasilo

Planinske zveze Slovenije

»Planinski Vestnik«

je bilo z ukazom

predsednika republike

Josipa Broza-Tita

ob 80-letnici izhajanja

za poseben prispevek

k razvoju planinstva

v Sloveniji

odlikovano

z redom zaslug za narod

s srebrnimi žarki

SLOVENIJALES

ŽIČNICA

tovarna strojev in opreme
 LJUBLJANA

stroji in oprema
 za lesno industrijo
 preizkuševalci
 avtomobilskih zavor
 in avtomobilska
 dvosteburna dvigala
 livarna barvnih kovin

PLANINSTVO IN PROSTI ČAS

ING. BOŽO JORDAN

Hoditi, gibati se, je ena najlepših besed na svetu.

Ch. Morgenstern

Že zgodaj v zgodovini zasledimo, da so vodilni sloji živeli med delom in počitkom. Čas so si delili med obveznost in prostost. Človek se dosti lažje giblje, če gibanje sproži po svoji volji, z veseljem. V tem je bistvo prostega časa, da gibanje človeka ni vsiljeno od zunaj, temveč poteka iz njegove osebnosti. S tem jo izpopolnjuje in spodbuja k ustvarjalnosti. Tako sproščeno dejavnost lahko dosega človek samo v skupnosti, v kateri je enak med enakimi.

Prosti čas je del družbene stvarnosti in zato moramo njegovo problematiko in pedagogiko reševati in razvijati. Splošnega pravila ni, čeprav je o tem razpravljali drugi svetovni kongres o prostem času in njegovem izpopolnjevanju z namenom, da bi sklepe opredelil v posebni listini o dejavnosti v prostem času (5.—7. 1976 Bruxelles, pokrovitelj belgijski kralj in UNESCO). Stvar je prvi obravnaval neki redovnik iz samostana Tangerloo, po njegovi smrti 1955 pa je ta zamisel dobila organizirano obliko v Van Cléjevi ustanovi (1968). Razvoj pedagogike prostega časa v Evropi od 1970 dalje vodi ELRA (European Leisure and Recreation Association, Zürich), ki je zajeta v WRLA (World Leisure and Recreation Association). Skuša povsod spodbuditi razvoj pedagogike prostega časa kot nujnega področja v življenju sodobne družbe. Pri nas je center za pedagogiko prostega časa pri PA v Mariboru.

Znanost, ki se ukvarja z vzgojo človeka, je pedagogika. Ta obsega celovito znanstveno proučevanje vzgoje kot posebne in svojstvene posameznikove in družbene dejavnosti. Pedagogika je močno razvejana. Ena teh vej je tudi pedagogika prostega časa, ki se usmerja v prosti čas in se hkrati vključuje v celotno življenje. Planincu skuša pomagati, da spozna samega sebe, se sprosti v naravi in zboljšuje stike z drugimi ljudmi, tako da zmore kot posameznik vse bolj razumeti in se ravnati v spreminjajoči se družbi.

Pedagogika prostega časa si prizadeva koristiti človeku na razne načine. Njene glavne naloge so: (v oklepaju omenjam primere, ki jih že razvija naša planinska organizacija)
— ustrezno izobraževanje o prostem času za vse ljudi — (pri nas npr. planinska šola),
— izobraževanje vodij — pedagogov prostega časa (pri nas npr. mladinski vodnik, planinski vodnik, gorski vodnik, inštruktorji planinske vzgoje),
— raziskovanje prostega časa,

— izmenjavati izkušnje na mednarodni ravni (pri nas npr. planinsko srečanje treh dežel).
Pedagogika prostega časa naj razvija nove metodologije vzgojnega delovanja, ki se kažejo predvsem v naznanilih (= komunikaciji) o prostem času, v navduševanju (= animaciji), v oblikovanju izobraževalnih ponudb za prosti čas (planinske šole, planinska predavanja), v izvajanju prostega časa (planinski izleti, pohodi, orientacijska tekmovanja, tabori), prireditvah (dan planincev, planinski tabori, obletnice) in pouku o prostem času za prosti čas (seminarji za inštruktorje planinske vzgoje, za mentorje po šolah), v ustvarjanju (= kreiranju) politike prostega časa in pedagogike prostega časa kot pedagoške in raziskovalne dejavnosti.

Kaj je prosti čas?

Prosti čas je tisti čas v dnevu, ki ostaja človeku med delom, časom za zadovoljevanje fizioloških in higienskih potreb in spanjem brez zunanjih pritiskov in zapovedi, s početji in dejavnostmi, kakor jih izbira posameznik sam sredi okoliščin, v katerih živi, ne da bi ga kaj obvezovalo ali bi vsebovalo kakršne koli obvezne posledice mimo njega samega.

Prosti čas je splošen družbeni pojav, je človekova potreba in dejavnik vsestranskega razvoja osebnosti, ki lahko prispeva k utrjevanju zdravja, k telesnemu in umskemu razvoju, spodbuja k ustvarjalnosti in bogati čustvovanje — in še marsikaj.

Pojav industrijske in potrošniške družbe je človekov dan razdelil v tri obdobja: počitek, delo in prosti čas. Prosti čas ni namenjen počitku, ampak je sestavni del človekovega življenja. Prosti čas je človekova potreba in je ne moremo preprosto zadovoljiti z mirovanjem, temveč predvsem z najustreznejšo človekovo dejavnostjo. Brezdelje v budnem stanju človeka slomaši, povzroča v njem praznino, ga navdaja z naveličanostjo in neugodno, brezciljno napetostjo. Brezdelje nujno rodi zlo.

Prosti čas pa se vse bolj pojavlja kot pereče vprašanje razvite industrijske dobe, ki jo nekateri družboslovci začenjajo imenovati že kar družbo prostega časa. Veličina človekove osebnosti se bo odkrivala s tem, kako bo človek samostojno in svobodno preživljal svoj prosti čas in tudi v njem najpristneje izrazil svoje vrline.

Bistvo prostega časa je v doživeti prostosti. Človek v njej lahko izpolnjuje svoj čas, ki je na voljo samo njemu, po njegovih željah in nagnjenjih, ne da bi kaj sililo v dejavnost in mu kvarilo prijetno ustvarjalno življenje. Delo za osnovne življenjske potrebe mora potem takem v prostem času prenehati.

Zaradi razvoja osebnosti se odpira vprašanje, kako bo posameznik zmozel preživljati vedno obsežnejši prosti čas, ne da bi se izgubljal v nesmiselnih prazninah. Kako bo kar najbolje izkoriščal možnosti za vsestranski osebni razvoj v svobodno in sproščeno osebnost? Pri tem mu ravno planinstvo lahko veliko pomaga, vsaj tistemu, ki ima rad naravo in še posebej gorsko naravo. Prosti čas je tisti odsek življenja, v katerem se človek lahko najpristneje sprosti in razvija dejavnosti, ki mu najbolj ustrezajo in so najskladnejše z njegovo naravo. V prostem času se tudi najbolj odkrivajo posamezne osebnosti in tudi skupine. Zato zahteva usposabljanje človeka za prosti čas sodobnejše vzgojne poti, odnose in metode, ki jih bo moral uveljaviti spremenjeni vzgojnoizobraževalni proces pri mladini in odraslih. Planinci izkoriščamo svoj prosti čas v gorah. Pokažimo, kako ga lahko na ta način izkoristijo še drugi.

Ena prvih današnjih vzgojnih nalog je, da človeku pokažemo smiselno oblikovano vsebino prostega časa: naj ga ne troši brez cilja, temveč za svojo srečo in zadovoljstvo, za zdravje. Če pa to res hočemo, potem moramo vplivati na človekov odnos do narave. Planinska organizacija ima pri tem svoje dolžnosti in naloge. Goro zares doživi samo tisti, ki se na to doživetje pripravi, jo študira, jo s svojo močjo in moralno »osvoji« in s tem sam sebe potrjuje, uveljavi, se preizkusi. Planinstvo torej človeka v prostem času oblikuje fiziološko in psihološko. Rekreativna vrednost hoje po gorah pridobiva vrednost vedno bolj zaradi načela: »Čim lažje je proizvodno delo, tem težja bodi rekreacija.« Hoja v breg je učinkovitejša oblika rekreacije kakor hoja po ravnem — to so dokazali razni inštituti po razvitih državah. Valorizacija planinstva v dobi akutne hipokinematose, v dobi motorizacije nas tira, da spoznamo energetiko svojega telesa (eksergijo), da bomo svoj živi motor lahko čim dalj uporabljali brez generalnih remontov (Ing. J. Šmitek: Fiziološka vrednost hoje, PV 1969/248; A. Vest: Analiza in trening orientacijskega športa, Telesna kultura 1976/3 in slično). Psihološko vrednost planinstva je za vse čase opredelil Rousseau, češ da je to darilo za duha in telo in to ne samo za alpiniste, ampak tudi za najširše množice, saj je to najbolj demokratična, najdostopnejša rekreacija delovnih množic (Planinsko berilo, MK 1969, T. Orel: Spremná beseda, str. 225). V tem je neomejena vrednost planinstva, ker človeka kliče na gibanje v svobodni naravi. Ta osebna aktivizacija odpira planinstvu še večjo perspektivo za sedanost in bodočnost.

Iz govora tov. Marjana Oblaka (predsednik MDO planinskih društev, podsekretar Republiškega sekretariata za finance, organizacijo uprave in proračun) na planinskem zborovanju na Rašici 22. maja t. l.

Vsi, ki smo se danes zbrali na 85 vrhovih v Jugoslaviji, želimo, da bi s teh vrhov sporočili prvemu državljaniu tovarišu Titu naše pozdrave z najlepšimi željami za njegov in naš praznik.

Jubileji predsednika Tita — zgodovinske osebnosti našega časa — so praznik Zveze komunistov, praznik delovnih ljudi in občanov, praznik vseh enakopravnih narodov in narodnosti v samoupravni Jugoslaviji. Pod njegovim vodstvom smo po končani vojni v novi državi doživeli popolno družbeno politično, ekonomsko in kulturno preobrazbo. Tito je nosilec samostojnosti, avtonomnosti, neodvisnosti naše dežele in njenih pravic do lastne poti v izgradnji socializma. Tito je dosegel — nedeljeno zaupanje in izpričano ljubezen delavskega razreda, narodov in narodnosti v Jugoslaviji, doživel je globoko spoštovanje in upoštevanje po vsem svetu.

V STARIH ŽAGAH

Dr. ing. DUŠAN LASIČ

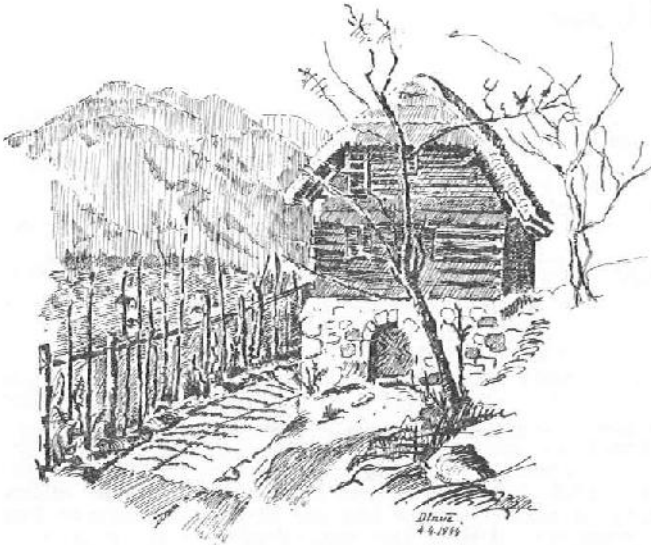
Med vojno so nas Ljubljančane okupatorji ogradili z mrežo kot kake dragocene ekso-tične živali. Vse bi bilo zanjo v redu, če le ne bi ta ograja tako zelo puščala in prav najbolj nevarno zverine so uhajale, se vračale ali pa kako drugače občevale z zverinami v okolici. Ena takih zelo velikih lukenj so bile odporniške radiozveze, ki jih je organizi-rala Centralna tehnika KPS, izvajal pa jih je njen Radiosektor.

Planinci smo posebno težko prenašali ograjo. Včasih smo se našli na tistem hribčku med Zgornjo Šiško in Večno potjo, kjer so sedaj zgradili novi vodni zbiralnik in od koder so se tako lepo videle planine. Posebno Jože Čop, pa še drugi »dohtarji vsega planinstva« Pretnar, Brilej, Lovšin, Avčin in podobni so tam stopicali kakor levi v kletki. Kako nas je imelo, da bi šli tja ven, kjer so bili hribi še svobodni in kjer je bila природа še prirodna — vsaj domišljali smo si tako.

No, prilika je kaj kmalu prišla in ravno radiotehnika mi je naredila to uslugo. Radiosek-tor je v Ljubljani izdeloval oddajne in sprejemne aparate za našo vojsko, saj je bilo tu dobiti največ sestavnih delov. Po razsulu Italije pa je bilo ravno narobe, na deželi je bilo polno zaplenjenih radiopostaj, sestavnih delov in orodja, in tako je kazalo raztre-sene delavnice v sobicah radioamaterjev in skrivajoče se tehnike združiti v enotno delavnico kje na osvobojeni zemlji. Nama s Pavletom je Radiosektor naložil nalogo, naj tam zunaj vse pripraviva za selitev okrog 6 tehnikov in najdeva primeren kraj. Vidite, da se mi planinska sreča tudi tokrat ni izneverila, odnesla me je ven iz kletke in me odložila v skorajda planinsko lep kraj.

Ko sem se za Ljubljanskimi žicami preoblekel, prebul v svoje zveste kvedrovce in si naložil oprtnik, sem se že čutil pravega planinca. In ko sem v družbi s Pavletom

korakal čez Barje pa potem po Dolenjski, sem prvič doumel — prej take stvari sploh niso prišle do moje zavesti — kakšen užitek je, če gaziš po svoji travli, ako veš, da tisti hrblj tam niso zamreženi. Najprej slabotno, potem vedno močnejše je moja zakrnela duša začela sprejemati; zadržalo se mi je, kot da narava izžareva nekake valove, ki jih čutila sprejemajo in spravljajo v sozvočje moja čustva in dušo. Všeč mi je bilo to domisljico razpredati naprej. Ni čudno, da so se kar sama ponujala meni familiarna vzporejanja in fizikalna terminologija za opisovanje, kako narava učinkuje na moje čustvovanje. Ta parabola se mi je razraščala kar naprej, čeprav sem se seveda zavedal, da so take analogije zgolj igračkanje razuma, dobrodošle, da se raztreseš, ko korakaš po pustih cesti.

Čeprav še ne vemo, kaj so elektromagnetni valovi, jih radiotehniki znamo tako spretno izkoriščati, enako ne vemo, na kakšen način nam govori narava, pa vendar jo znamo ljubiti — tako enostavno je to! Zadošča, da greš v gozd ali na goro ali na cvetoči travnik, odpreš svojo dušo in že te preplavijo vali lepote in nematerialne sreče. Cvetlice v rosi, nevihtni oblaki ali velličastni prepadi so kot antene, ki izžarevajo neznane čustvene valove, naša duša je kot sprejemna antena, ki jih lovi, usmerja v naše sprejemne centre, da zazvene v resonanci, jih tam preoblikuje, razčleni in končno razume, kaj nam je naroda hotela povedati oziroma podariti.

ln še naprej. Tako kot človek s svojo grešno malomarnostjo povzroča elektromagnetne motnje, ki nam na radiu tako zelo grenijo poslušanje simfonije, nam je sedaj prav tako človek, do korena izprijen človek, preprečil, da bi valovi lepote nemoteno prihajali v našo dušo in tam polno zazveneli. Kot da lepoto narave in dobroto duše pregrinja neka moteča megla, prav podobno kot se usede nad velika mesta plast parazitnih elektromagnetnih valov, ki jo tudi imenujemo meglo radiomotenj in ki nam kvari užitek ob sprejemniku. Nam vsiljena vojna je prinesla tudi v naše kraje te strašne izparine, to mrtvaško meglo. Oprosti mi, nedolžna megla, da to nagnusno mešanico ponižanja, odpora, žalosti in strahu imenujem s tvojim imenom.

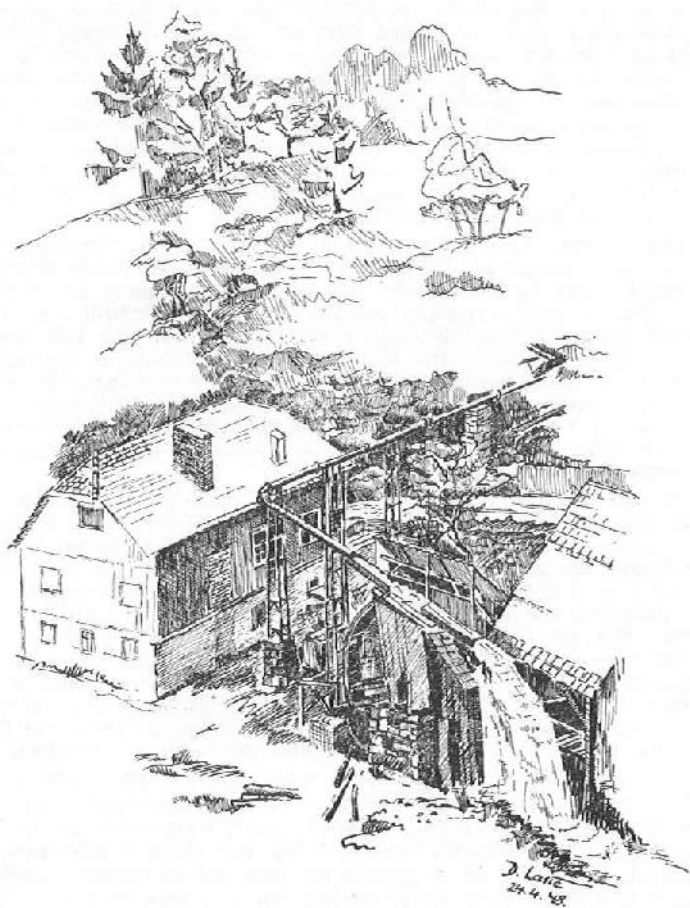
Taka strupena soparica, kot žvepleni zadah pekla, nama je s Pavletom zamrenila nebeško lepo pokrajino, verjetno najlepšo na Dolenjskem, ko sva šla po dolini Divjega potoka, ki se vzpenja od Občic proti Črmošnjicam. Na tem odseku so Kočeverji, med njimi kar štirje Šprajcarji, postavili kak ducat velikih mlinov in žag. Potem ko jih je slepa strast do kljukastega križa vse razen enega izselila, so prazni samevali in vabili partizanske delavnice tako zaradi osamljenosti kot zavoljo vodne sile. Ko sva s Pavletom izbirala primeren mlin, jih je bilo še mnogo praznih in kar težko se je bilo odločiti.

Voda Divjega potoka prihaja izpod Brezja pod Mirno goro, toda ponikne pri Srednji vasi in pride spet na dan kot močen izvirek, imenovan Divji potok, blizu Črmošnjic v slikoviti globeli s strmimi pobočji z imenom Mašelj. Nekdanji lastniki so vodo ujeli takoj pri izviru, jo speljali po koritu na visokih stebrih in jo spustili na mogočno mlinsko kolo premera okrog 6 m, da je gnala veliko žago. Nato je voda pretekla še eno turbino in zelo slikovit mlin, potem pa zapustila Mašeljsko dolino in pod mostom krotko stekla pod cesto proti naselku Divji potok. Tu pa je bilo njenega mirnega

značaja konec. V soteski, dolgi komaj 2 km pade voda za 100 m, in to tako, da teče v odsekih skoraj brez padca in tvori tam širše struje ali tolmune, potem pa poskakuje čez majhne brzice ali prelepe slapiče s padci do kakih 8 m. Voda se zlasti v srednjem delu preliva iz ene sklede v drugo. Kočevarji so vodo nad takimi slapiči naravnali v korita in jo speljali na svoja mlinška kolesa. Preden se je voda pri Občicah pomirila, je morala prek dvajset mlinskih koles.

Pokrajina je bila čudovita. Slaba, ozka cesta se je zvijala med strmimi pobočji Roga (Srobotnika) in prepadno sotesko, zato so morali nekdanji graditelji marsikje pridobiti potrební prostor za cesto z visokimi škarpami. Ogromne smreke so se sklanjale nad njo, iz soteske pa so moleli vrhovi bukev, javorjev in gabrov. Do posameznih mlinov v grapi so držale dovozne poti, zopet podprte z zidovi, pa tudi pešpoti s stopnicami. Vse te zidove in naravne stene, vedno vlažne, je prekrivala odeja mahu, bršljana in jelenovega jezika. Na drugi strani soteske se je vzpenjalo gozdnato pobočje s skalnimi pragovi, nato pa je gozd prešel v strme travnike, sadovnjake in vinograde vse do vodoravnega kolovoza, ob katerem so bile postavljene male, skoraj igračkaste kočé revnih Kočevarjev. Tudi te so bile popolnoma zapuščene. Bilo je kakih 40 koč in zidanic, mnoge od njih so imele zidano le klet, nadstropje, če je obstajalo, pa je bilo iz brun. Skup hišic, nanizanih ob kolovozu kot biseri na ogrlici, so imenovali Novo goro. Ves ta niz tako ljubkih kočic se je končal z največjim biserom, majhno ali med svojimi piščančki kar veliko cerkvico. Nepozabni so mi vtisi te mile pokrajine, te potke med hišicami, katerih red so prekinjale škarpe pod vinogradi in stopnice, ki so peljale k vinogradom ali pašnikom pod in nad potjo. Bršljan je prekrival škarpe, skale in vodnjake, v katerih so nekdanji prebivalci lovili kapnico.

Jesen je bila. Čez oporne zidove so se obešale trte, ki so že rjavele; med njimi so kimali balončki rdeče punčice (imenujejo jo tudi volčje jabolko), ki so se mi takrat zdeli kot velike kaplje krvi. Javori so bili živorumene lise med rdečerjavimi bukvami

in baržunastozelenimi smrekami. Kakor kupčki barv na paleti, ki pa jo je držala v roki — take pesimistične domislice je vzbujalo takratno moje razpoloženje — smrt, da bi naslikala kako pošastno sceno iz Apokalipse. Zrak je bil volhek in jesen, že sama po sebi simbol umiranja, se mi je zdela, kot da oznanja umiranje vsega naroda. Kakor je bila Nova gora slika ljubkosti in miline, tako je grapa pod njo odražala hlad in grozo — divjo, mrko lepoto. V nji sva Pavle in jaz izbrala svoje prvo bivališče, iz katerega naj bi postopoma rasla bodoča delavnica. Mlin, v katerem je pred vojno gospodaril Jože Juran, je v svojem glavnem poslopju imel klet, v pritličju zelo veliko »hišo«, kuhinjsko in prostor za mlinske naprave, zgoraj pa še veliko podstrešje, katero smo predelali v dve spalnici. Okrog tega poslopja pa so bile razpostavljene še kleti s stanovanjskimi prostori zgoraj, lopa, hlev, svinjaki in že razpadajoča žaga. Vse to je bilo zidano v zelo strmem pobočju, dostope med posameznimi enotami pa so omogočale serpentinaste poti, stopnice, police. Bilo je vse polno podpornih zidov in izsekanih skalnih pobočij. Predstavljal sem si, da nekdanji gospodarji prav gotovo niso smeli pljati kolovratiti po teh poteh, saj je bilo vse kot kaka nevarna nadelana steza v planinah. To je bil pravi labirint poti, zidov, zmešnjava raznih zgradb; v vsem tem je bilo nič koliko skritih koticov, ki so nam prav prišli prav ob sovražnikovih vdorih, ko smo morali skriti svoje blago.

Od vlage so bili oporni zidovi in skale porasli z mahom in algami, s pobočij pa so se sklanjale veje visokih dreves in zakrivale bivališče pred radovednimi očmi mimooidnih s ceste, ki je peljala mimo kakih 15 m nad mlinom. Vse to je bilo skrivnostno kot začarana pokrajina, v kateri ne more biti veselja in sreče, vendarle lepa in veličastna. Divji potok je prihrumel z vzhodne strani in padal čez majhen slap v širok tolmun, ki so ga obdajale strme, temačne skale. Iz kuhinje je peljal čez vodo obokan mostič na skalovito kozjo stezo v Novo goro. Pod mostičem se je vrtelo mlinsko kolo, ki pri nas ni opravljalo svoje prvotne naloge, marveč smo ga vpregli, da nam je dajalo elektriko.

Usoda nas je pripeljala v to edinstveno lepo pokrajino. Turobnost, ki jo je izžarevala že sama mračna okolica, in žalostne misli na zapuščene svojce tam za mrežo smo preganjali z delom od ranega jutra do pozne noči; najprej midva kot pionirja, potem pa še šestorica tovarišev iz Ljubljane, katerim se je pridružilo kmalu nekaj pomožnih sodelavcev, da nas je bilo čez dober mesec že kar polni ducat. Ko pa smo se v nekaj mesecih številčno zelo pomnožili, smo v Novi gori zavzemali kočjo za kočjo in po jesenski nemški ofenzivi preselili gor tudi vse svoje delavnice, spodaj pa je v glavnem ostala le električna centrala. Mnogo predelav in dozidav je bilo pri tem opravljenih, postali smo že mala tovarna, saj smo imeli 20 poslopj in smo »zaposlovali« 60 delavcev. Imenovali so nas »Radiodelavnice 99 d« ali »SPARD«, kar naj bi pomenilo »Slovenske partizanske radiodelavnice«.

Kako je teklo naše življenje, o tem bi lahko precej pripovedoval, opravil pa bom bolj na kratko. Nismo bili bojna enota in le o malo korajznih dejanjih bi mogel poročati. Najvišji ukaz je bil, ohraniti naš inventar, pa čeprav za ceno naših glav. Mi smo ta ukaz sprejeli z največjo resnostjo, samo še razširili smo ga: ohranili bomo ves nam zaupani material in svoje glave zraven. Tako smo tudi storili in do osvoboditve ohranili oboje stoddotno. Naredili smo 11 skrivališč za material z delno pregraditvijo nekaterih kleti z umetno staranimi novimi zidovi in z domiselno zakritimi dostopi. Vsako delovno mesto je imelo svoj zaboječek, v katerega je delavec v primeru alarma vrgel orodje in ravno obdelovani predmet, ga odnesel v skrivališče, optal puško in še seba odnesel na varno. To se je sicer dogajalo pogosto. Zato je pri tem trpela storilnost, kot temu danes pravijo.

Ob taki »tehnologiji« je bilo seveda kaj malo prostora za junaška dejanja, in če je že bilo kaj takega ali podobnega, ni da se bi tu o tem pisalo. Še najbolj korajžno od nas je bilo, da smo si drznili izdelovati pravice, čeprav manjše serije sprejemno-oddajnih aparatov brez omembe vrednega orodja in še brez izkušenega osebja. Pred vojno je v Čačku vojska postavila za take namene pravo tovarno z zelo številnim strokovnim osebjem, ki jim ni bilo treba neprestano striči z ušesi, če za vogalom kaj poka, niti pošiljati tehnikov v patrole. Da smo to zmogli z le malo rokami, je pač krivo to, da nismo imeli vseh mogočih sestankov, in če je že kateri bil, je moral biti po »večerji«. Še drugi ugodni dejavniki so bili: da nismo imeli obratnih ambulanz, da ni imel nihče ne avta ne vikend-hišice, cigareta je bila največja redkost, za kavice pa takrat nismo vedeli. Tako nismo imeli drugega veselja kot bezati v žice radioaparatorov, ko so ležali na operacijski mizi. Slava tistim navadam!

Po koslu (tudi ta samostalniki bi z vso pravico moral dati v narekovaj), smo imeli kako uro oddiha. Če sem imel po naključju kaj prostega časa, — kot vodja delavnice si tega nisem mogel često privoščiti, — sem v zimskem času zrl tja proti severozahodu, kjer so se belili snežniki Kamniških Alp, tako daleč in tako neresnični. Pa nisem dolgo zdržal, tako težko mi je postalo pri srcu, saj so pomenili simbol vsega ljubelega, kar sem tam pustil. Vest me je zapekla, ker sem zapustil svoje neboljlene bolne starše.

Kakšen val sovraštva me je ob takih prilikah preplavil, ker me je rjavi paranoik prisilil, da sem naredil to neusmiljeno dejanje.

Kot rečeno ambulante nismo imeli in je tudi nismo potrebovali. Res je, da se nismo gibal, toda hrana je bila povsem antiholesterolna. Sedaj se mnogo piše o nevarnih zasičenih in neškodljivih nezasičenih maščobah. Tedaj smo bili nezasičeni mi in je bila zatorej kemična sestava tistega, česar ni, povsem nevažna. Sladkorja skoraj ni bilo, nikotina pa še manj, za trim pa so skrbele tiste nošnje iz grape v Novo goro. Včasih sem si naložil kar dva akumulatorja, kar je precej presegllo petdeset kilogramov. Pa so bili tisti ljubi gašperčki, ki sem jih svojčas prenašal po planinah, le precej lažji. No, tudi kakšno bežanje tu pa tam po gozdovih je blagodejno učinkovalo.

Glede hrane nismo mogli biti izbirčni. Po dolgi nemški ofenzivi oktobra 43. smo bili zelo lačni in smo stikali naokrog, če so Nemci zapustili poleg razdejanja še kaj užitnega. Odkrili smo sodček neke oljne substance, ki je dišala močno po nafti, toda imela je zelo simpatično mastno strukturo. Pa je pri našem obotavljanju druga lastnost le prevladala prvo in smo tako začeli beliti krompir s to mastno tekočino, o kateri si nekdanji protagonisti še danes nismo edini, kaj naj bi bila in ali je bila zasičena ali ne. Ker pa je krompir prihajal na mizo bolj zabeljen kot prej in ker v svojih želodcih nismo imeli svečk, ki bi mogle snov pripeljati do eksplozij, (vplinjače smo namreč imeli), smo bili z najdbo zelo zadovoljni. Le kadar smo se pogovarjali, smo stopili malo bolj vsaksebi, da ne bi nepriljetno zaudarjalo po bencinu.

Iz okenca, pred katerim sem delal, se je lepo videla Mirna gora in Gače, ki s svojimi pašniki tako zelo spominja na gorenjske planine. Seveda ni bilo časa za izlete ali celo za kakšno turo, to tudi ne bi bilo združljivo s pojmovanjem naših obveznosti. Toda že to, da se je lahko oko, utrujeno od buljenja v zameštrane žice, za kratek trenutek sprehodilo po lepi okolici, mi je mnogo pomenilo. Pa četudi ne bi bilo omenjenih odločujočih zadržkov, na kak izlet ne bi bil mogel pomisliti. Moji kvetri so že jemali

Kuhinja in jedilnica

Risbe k temu in naslednjemu članku je avtor narisal leta 1944. Ker so obledela, jih je za to objavo verno prerisal leta 1977, vendar z drugo tehniko.

konec, moje ponosne hribovske hlače, ki jim ostrorobe skale po kaminih in plateh niso bile kos, so sedaj kazale znake skorajšnjega propada. V partizanski službi so mnogo več prestajale in niso imele oddiha ne podnevi, ne ponoči. Čez dan so rabile kot hlače na sploh, kot servieta ali brisača, ponoči pa so postale pižama. Erozijska, po domače luknje, se je najprej pojavila na kolenih. Ne bi bil inženir, če si ne bi bil znal pomagati. Na mizi sem imel votle zakovice, ki smo jih uporabljali pri izdelavi sponkinih letvic v radioaparatih. Tako sem lahko z njimi spojil in zakovichil kraje strganega blaga skupaj. Opazil sem kmalu, da je moj ugled pri tovariših vidno narasel. Da, takrat smo imeli mnogo prijateljev, vez ljubezni so pač bili radiosprejemniki, novi in taki, ki so jih nosili v popravilo. Ti znaki prljateljstva so nam na eni strani godili — tudi kakšna cigareta je prišla na ta način v hišo —, na drugi strani pa smo se bali obiskov, ki so se preveč praskali. Meni se ni zdelo higienično, da se tak obisk praska za srajco z golo roko, ki jo potem ponuja v pozdrav. Posrečila se mi je tehnično dobra domisljica in sem gostu prinesel smrekovo vejo. Pa ga nisem s tem užalil, radiosimpatija je pač bila močnejša.

Spominjam se še nekaterih takih in podobnih prigod, še več pa sem jih pozabil. Toda to niso bili dokazi dobrega počutja oz. dobre volje, bolj so to bili kratki pobegi iz žalostne vsakdanjosti. Ta pa se nam je zdela kot nervozna tekma s časom.

Vprašanje seveda že dolgo ni bilo več biti ali ne biti, marveč, koliko nas bo še ostalo za ta »biti«. Take pesimistične misli so se nam vsiljevale kot pripadnikom majhnega naroda, kateremu je krvni davek vedno usodnejši kot velikemu. Epidemije so v tem pogledu pravičnejše, one pobirajo žrtve po principu odstotkov, ki enako prizadenejo male in velike narode. Nasprotno pa vojne uničujejo, seveda v najugodnejšem primeru, pripadnike tako napadalca kot tudi napadenca v približno enakih odštevkih, kar je majhnim ljudstvom daleč usodnejše. Še mnogo bolj tragično pa je vojna kosila pri nas, saj smo bili v orožju daleč neenaki, poleg tega pa se je napadalec znašel zlasti nad neoboroženim prebivalstvom, tako da je bila bilanca za nas obupna. Tisto pomlad 44. je sicer mogočni ruski valjar nezadržno gazil z vzhoda, na našem nebu pa so se pojavljale mirijade liberatorjev, kot da arhangel Mihael vodi svoje trume maščevalnih angelov nad izrodke nemškega naroda. Njihovo grmenje se nam je zdelo kot bučanje kake Bachove orgelske fuge, kot njegove Toccate in fuge v d molu, In srca so nam pri tem vibrirala od navdušenja. Ko pa so odleteli, se nas je spet polotila moreča nestrpnost, ker se nam je zmaga približevala vse prepočasi. V takem vzdušju nam je bilo delo pravi blagoslov, ob njem smo pozabljali na to obupno tekmo s časom.

(Se nadaljuje)

GEOLOŠKI SPREHOD PO SLOVENSKI OBALI

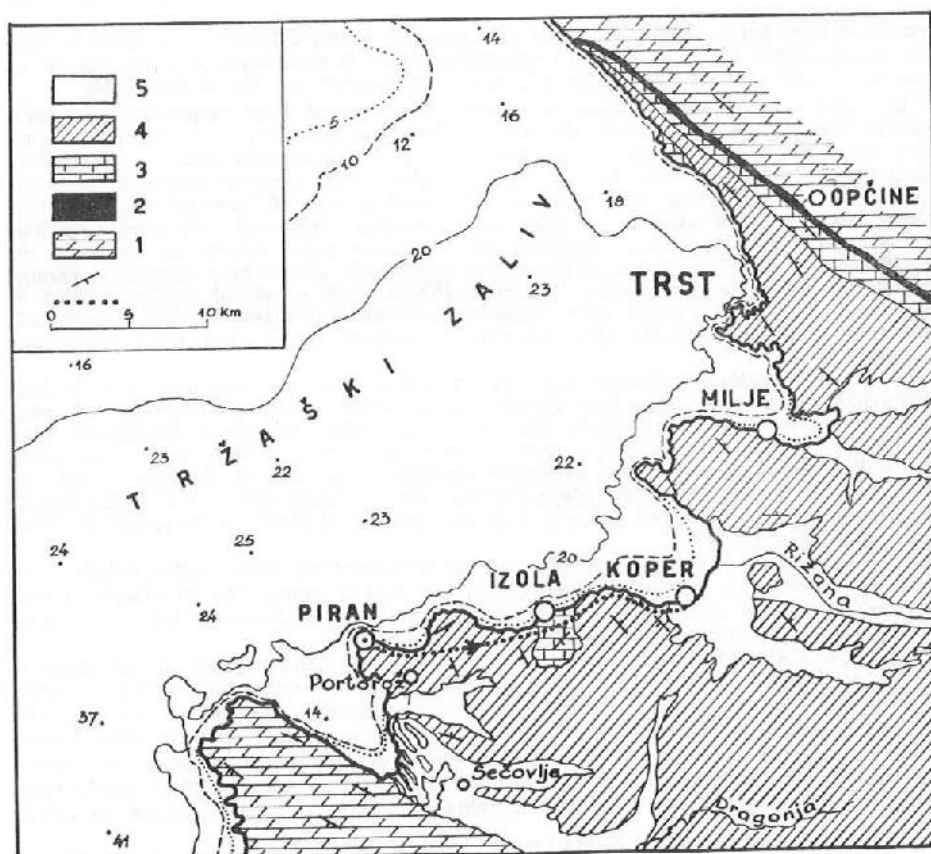
Dr. RAJKO PAVLOVEC

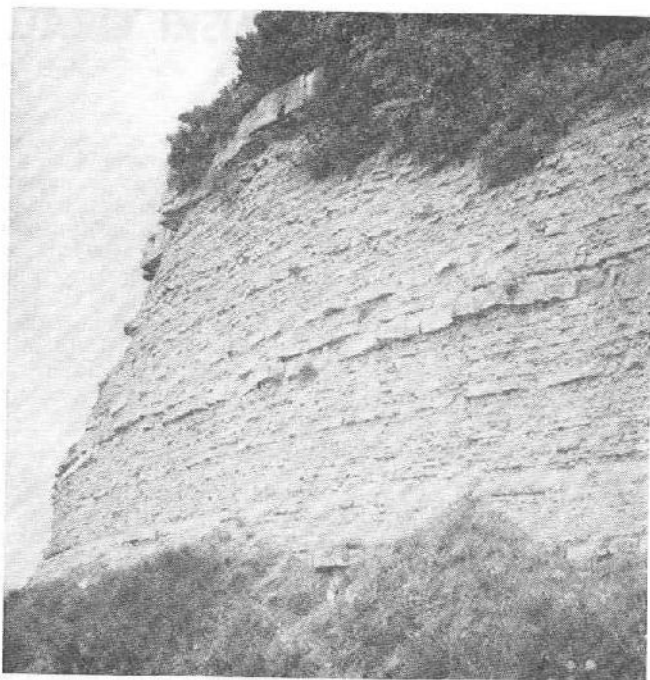
Tudi planinci si poleti radi privoščijo daljše ali krajše počitnice ob morju, kjer se naužijejo sonca in plavanja v topli morski vodi. Ravno med planinci pa je mnogo takšnih, ki jim ni do dolgočasnega poležavanja na vročem morskem pesku, ampak se potikajo sem ter tja in iščejo razne zanimivosti ob morski obali. Takšnim je namenjen naš današnji sprehod po slovenski obali. Pogledali bomo svet na videz mrtve narave, kraljestvo kamnin. Podajmo se po naši obali kot geologi s kladivom v roki in z odprtimi očmi. Ne bo nam žal, saj bomo srečali veliko zanimivega (slika 1).

Začnimo kar v Piranu. Iz starega dela mesta se napotimo po ozkih, senčnih ulicah z lepimi gotskimi in baročnimi hišami navzgor proti zadnjim ostankom zidu iz 15. stoletja. Če nam bo zgoraj sreča naklonjena, bomo videli čez mirno gladino morja zasnežene gore vse do Triglava in drugih velikanov v Julijcih, čez nizke peščične nasipine lagun pri Gradežu pa nazobčane vrhove Dolomitov. Ponoči utripajo nad Trstom tisočere luči in se zlivajo z zvezdnatim nebom. Posamezni svetilniki kažejo ladjam pravo pot.

Na južni strani, na drugi strani Piranskega zaliva, se začneja hrvaško ozemlje. Zanimivo je, da tukaj republiška meja sovпада z geološko mejo. Razlika med slovensko in hrvaško obalo se vidi že s piranskega obzidja. Hrvaška obala je bela, zakaj sestavljajo jo plasti zgornjekrednega apnenca. V Savudriji, zlasti v njenem zahodnem delu, je na tem apnencu veliko rdeče prsti in boksita, ki so ga in ga po malem še

Slika 1: Geološki zemljevid slovenske obale z vrisanimi izobatami. 1 — rudisni apnenec, zgornja kreda; 2 — paleocenske plasti; 3 — alveolinsko numulitni apnenec, paleocen in eocen; 4 — fliš, eocen; 5 — rečne naplavine, holocen; — smer in vpad plasti; ..... — smer poti.

Slika 2: Flišne kamnine v obalni steni pri Flesl.

Foto R. Pavlovec

ponekod izkoriščajo. Slovenska obala je temnejša. Skoraj v celoti je zgrajena iz hitro se menjavajočih plasti laporja in peščenjaka. Takšnim usedlinam pravimo fliš, ki ga bomo na naši poti še dobro spoznali, saj gradi največji del slovenske obale.

Fliš v obalni steni pod piranskim obzidjem sestavljajo od nekaj centimetrov do nekaj decimetrov debele plasti rjavih do sivih peščenjakov ter sivih do zelenorjavih laporjev. Sveži peščenjaki so trdi, da jih celo s kladlvom težko razkoljemo. V peščenjaku je mnogo kremenovih zrn. Če so sveži, v solni kislini nekoliko zašumijo, prepereli peščenjaki pa ne šumijo več. Pri preperelih kosih je namreč karbonatna primes izlužena, zato s solno kislino ne dajo vidne reakcije. Peščenjaki navadno razpadajo v decimeter ali dva velike rombične ali kvadratne kose. Laporji so mehkejši od peščenjakov. Drobijo se v nepravilne, precej ostre kose. Značilnemu razpadanju kamnin na manjše kose pravimo krojitev. Laporji iz flišnih plasti se včasih krojijo lečasto, to se pravi, da imajo razpadli kosi konkavne oziroma konveksne ploskve. Če laporje polijemo s solno kislino, navadno zašumijo. To pomeni, da je v njih dosti kalcijevega karbonata.

Hitro menjavajočim se plastem laporjev in peščenjakov pravimo torej fliš. S temi kamninami smo se v Planinskem Vestniku že seznanili.¹ Z domačim imenom pa označujemo takšne hitro menjavajoče laporje in peščenjake sovdan. Potemtakem gradi sovdan večji del strmih obalnih sten od Portoroža, mimo Pirana, Fiese, Strunjana, Izole, Kopra do Ankarana (slika 2). Flišne kamnine hitro razpadajo in njihovi kosi radi odpadajo od obalnih sten. Ob hudem deževju pada z obalnih sten toliko peščenjakovih kosov, da je hoja pod njimi nevarna. Tuč del obzidja pri Piranu je že propadel zaradi rušenja obalne stene.

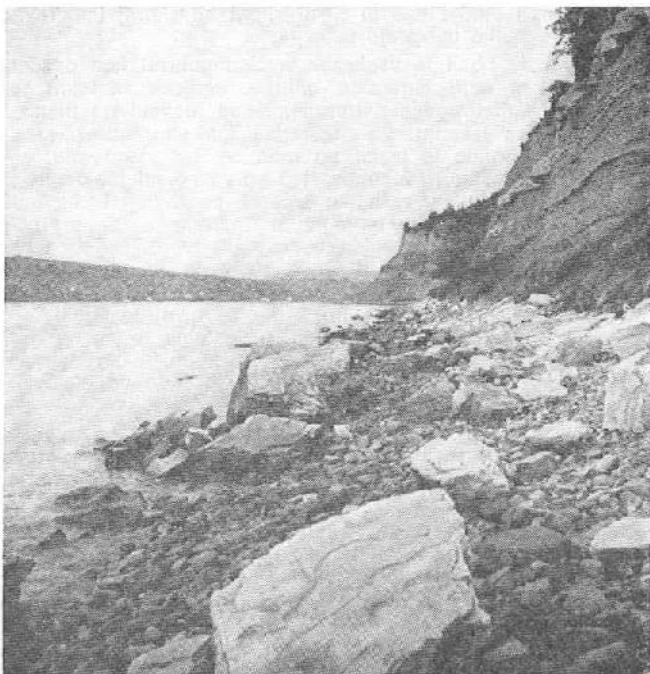
V obalni steni med Piranom in Fieso nam hitro pade v oči dober meter debela plast peščenjaka oziroma peščenega apnenca, ki kar štrli iz stene. Pod to plastjo je fliš, kakršnega smo že spoznali. Takoj nad njo je kak meter modrosivega laporja. Navzgor se spet hitro menjavajo plasti laporjev in peščenjakov.

To izrazito plast vidimo tudi naprej od Fiese proti Strunjanu. V sami obalni steni je težko dostopna in si jo težko ogledamo. Zato pa najdemo vsespovsod veliko ogromnih blokov, ki so se utrgali iz stene (slika 3). V spodnjem delu teh skal in seveda enako v spodnjem delu te plasti v obalni steni je na tisoče majhnih, lečastih hišic foraminifer iz skupine numulitov. Velike so približno pol centimetra. V prečnem prerezu numulitnih hišic vidimo v sredini izrazito začetno kamrico, kjer je hišica začela rasti. Od nje proti zunanjemu robu poteka spiralna apnenčasta stena, od katere se odcep-

¹ R. Pavlovec: Geološki sprehod v Goriška brda. — PV, št. 4, 1977.

Slika 3: Pogled od Fiesi proti Strunjanu. Veliki svetli bloki so se odlomili od peščenega apnenca z numuliti, katerega vidimo v flišni steni.

Foto R. Pavlovec

ljajo pregrade — septa. Te pregrade delijo hišico na številne kamrice. Večina numulitov iz opisane plasti pri Fiesi pripada vrsti z latinskimi imenom *Nummulites millecaput* (slika 4), ki je živel samo v srednjem eocenu, delu starejšega terciarja. Po tem vemo, da so flišne plasti, ki grade slovensko obalo, nastajale v srednjem eocenu. Numuliti nastopajo predvsem v spodnjih 20 cm omenjene plasti. Više jih je precej manj, tam pa je veliko peščenih zrn, ki postajajo vse tanjša. To pomeni, da je to izrazita sedimentacija, pri kateri so na takratno morskno dno padli najprej najdebelejši delci, potem pa vse drobnejši, ki so lahko dalj časa potovali z morskimi tokovi. Numulitne hišice so bile največje, zato so padle na morskno dno na začetku sedimentacije opisane plasti.

Zanimivo je vprašanje, zakaj je nastala sredi sovdanovih plasti kratkotrajna sprememba sedimentacije, ki ji je sledilo ponovno nastajanje sovdana. Preden odgovorimo na to vprašanje, moramo pogledati še drug pojav v flišu. Preselimo se v mislih nazaj v čas, ko so se peščenjaki in laporji šele vsedali. Usedline na takratnem morskem dnu so bile še mehke in neodporne. Vrtinčasti blatni tokovi, ki so prihajali proti globljemu morju, so pustili v mehkem materialu na morskem dnu svoje sledove. Zarezali so se v dno in naredili nekakšnim cigaram podobne vdolbine. V te vdolbine se je nasul nov material, ki je naredil odlitke vdolbin. Sledovi tokov, odlitki, so vedno na spodnji peščenjakovi ploskvi. Le zakaj? Kadar se je flišni material vsul proti globljim morskim delom, se je na dno vsedel najprej debelejši material, potem vse drobnejši. To se pravi, da je nastala najprej peščenjakova plast in za njo še laporna plast. Ena peščenjakova in ena laporna plast nad njo predstavljata torej sled enkratnega vsutega materiala v takratno morje. Ko se je material ponovno vsul, sta nastali novi plasti peščenjaka in laporja. In ker je peščenjakova plast spodaj, so se v tem peščenjaku ohranili odlitki sledov tokov, ki so zarezali jamice v prejšnjo površino laporja.

Sledovi nekdanjih morskih tokov geologu povedo, kakšne smeri so imeli ti tokovi. V flišu med Piranom in Strunjanom so ugotovili, da so prihajali flišni tokovi nekako od severozahoda proti jugovzhodu. Ko pa so opazovali numulitne hišice v debeli plasti apnenega peščenjaka sredi obalne stene, so po njihovi smeri ugotovili, da so bile prinesene od severovzhoda, torej iz čisto druge smeri, kot so sicer prihajali flišni tokovi. Prav v tem moramo iskati odgovor na vprašanje, zakaj je material v debeli plasti z numuliti precej drugačen kot material v ostalih flišnih plasteh ob slovenski obali. Izvorno področje obeh sedimentov je bilo različno, zato pa je bil različen tudi sam material.

Flišne plasti med Fieso in Strunjanom so skoraj vodoravne. Šele malo pred Strunjanom se nekoliko upognejo navzgor.

Ob slovenski obali je vsekakor vredno pobrati kos peščenjaka, ki leži na obali. Nič kaj težko ni najti cigaraste odlitke, sledove morskih tokov. Tudi sledovi drobnih kamenčkov ali drugega materiala, ki se je vsul na flišno morsko dno, zasledimo po natančnejšem iskanju. Še pogostejši pa so sledovi, ki so jih pustile razne živali, recimo črv, ki se je plazil po mehkem morskem dnu, ali morda rak, polž ali kaka druga morska žival. Najpogostejše so ravne ali malo upognjene cevke, ki so različno debele in potekajo v različnih smereh po flišnih kamninah. Zamislimo si, kako se je skozi takrat še mehke usedline na morskem dnu prerival črv ali kaka druga žival in razumeli bomo nastanek teh cevastih tvorbo. Posebno okrog Fiese niso redki zaviti dvojni sledovi: v sredini je majhna brazda, na obeh straneh sta grebena. Tudi to je sled neke živali, ki ji strokovnjaki pravijo latinsko *Palaeobullion*. Nekateri mislijo, da je to plazna sled polža, drugi mislijo na drugačne živali. Večkrat najdemo sledove ki imajo v sredini glavno brazdo, prečno na to so na obeh straneh številne manjše brazde. Kar ne moremo se znebiti vtisa, da je osrednjo brazdo naredila žival s telesom, stranske pa naj bi bile odtisi nog. Kdo ve, kakšna je bila v resnici ta žival, saj poznamo samo sledove njenega delovanja.

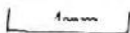
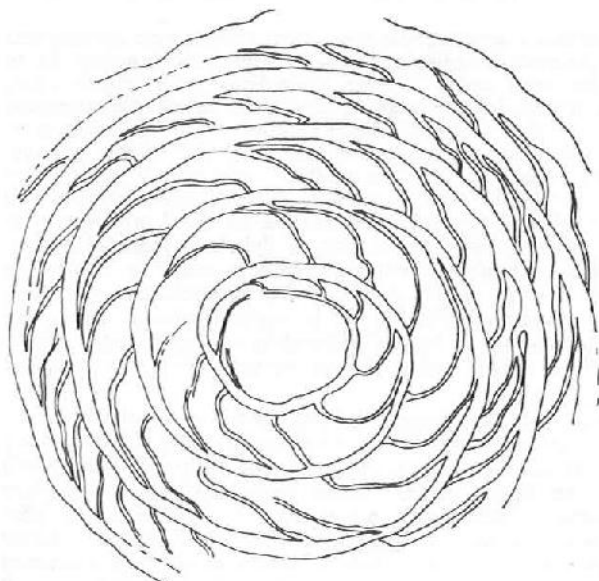
Podobnih pojavov bomo videli na poti proti Kopru še veliko. Niso pa redki tudi v okolici Ankarana. Posebej zanimivi in lepi so čebeljim satovom podobni sledovi, ki so šesterkotnih oblik. Geologi jim pravijo *Palaeodyction*. Kateri organizem pa nam je zapustil takšne sledove, je odprto vprašanje.

V flišnih peščenjakih se večkrat dobijo zogleneli rastlinski ostanki. Zaradi njih so nekateri geologi nekoč mislili, da so flišne kamnine nastale blizu obale. Vendar danes prevladuje mišljenje, da so nastale v nekoliko globljem morju.

V Fiesi je majhna kotlina z lepimi počitniškimi domovi in campom. Blizu morja je jezero s sladko vodo. Tam so nekoč kopali glino za opekarno, ki je še vrisana v starih avstrijskih zemljevidih. Okrog tega jezera se je spletlo precej zgodb.

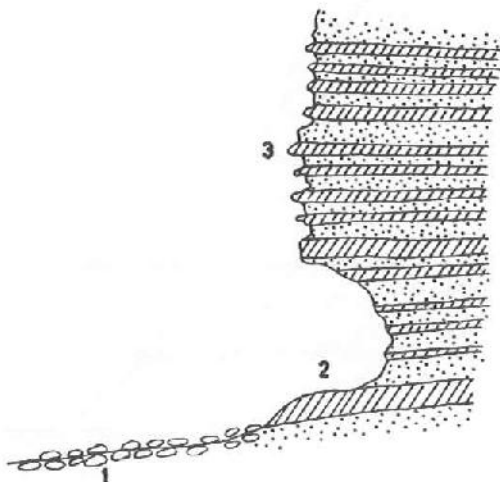
Od Fiese pojdemo do Strunjana kar po obali pod flišno steno. Ne bo nam žal. Na tistem delu obale, kamor butajo valovi, je vse polno hišic polžev iz rodu *Trochus*. Druge živali so tod redkejše, čeprav jih je drugod ob Jadranski obali vse polno. Ob slovenski obali ni morskih ježkov, ki se jih kopalci tako izogibljejo. Vzrok temu so prav flišne plasti. Zaradi njih je morje ob viharjih mnogo bolj blatno kot ob apnenčevi obali. Takšno morje večini morskih živali ni po volji.

Na obali pogledjmo, kakor lepo so robovi peščenjakovih kosov oglajeni. To je posledica butanja valov, zaradi česar se kosi drgnejo drug ob drugega. Ta proces poteka hitro, kar kažejo tudi kosi razbitih steklenic, ki se jih bosi kopalci navadno prestrašijo. Čreplnje pa so že v kratkem času toliko zglajene, da se ne porežemo več. Na

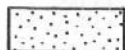

Slika 4: *Nummulites millecaput* iz srednjeocenskih plasti v obalni steni pri Fiesi.

Slika 5: Skica abrazijskega delovanja na obali med Fiesu in Strunjanom. 1 — abrazijska polica; 2 — od valov vdolbena kotanja; 3 — skoraj navpična flišna stena, iz katere nekoliko izstopajo trši peščenjaki.

FLIŠNI PEŠČENJAK

FLIŠNI LAPOR

NASUTI KOSI NA OBALI

obali je mnogo kosov flišnega peščenjaka, ki so prevrtani od školjk kamenovrtov. V luknjah so včasih še njihove lupine ali celo žive školjke.

Nekako na sredi med Fiesu in Strunjanom je majhen zaliv Pacug, v nekaterih zemljevidih imenovan tudi Pašug. Ob njem so počitniške hišice. Neposredno pred zalivom in takoj za njim je dobro vidna abrazijska terasa (slika 5). Nastala je zaradi morskih valov. V spodnjem delu je rahlo nagnjena polica, ki se zaključuje v majhni vdolbini. Tam valovi obalno steno najbolj izpodkopavajo. Zato se stena počasi ruši in morje prodira proti kopnemu. Hlrost rušenja je odvisna od materiala, ki gradi obalno steno, od razpokanosti stene, od smeri plasti.

Nad abrazijsko teraso se dviga strma obalna stena. Vse to so značilnosti klifa, kakor pravijo takšni obalni steni. Slovensko ime za klif je brežina. Od tod prihaja tudi ime Nabrežina.

Kakih sto metrov naprej od Pacuga proti Strunjanu je v flišnih plasteh majhen prelom. Ob njem so se plasti premaknile približno za 70 cm (slika 6). Premik je najlepše viden ob debeli peščenjakovi plasti z numuliti, katero smo opisali pri Fiesi oziroma Piranu. Prelom poteka nekoliko poševno. V bližini preloma so na flišnem peščenjaku nekateri zelo dolgi plazni sledovi živali, ki ji pravimo Palaeobullion.

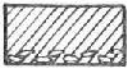
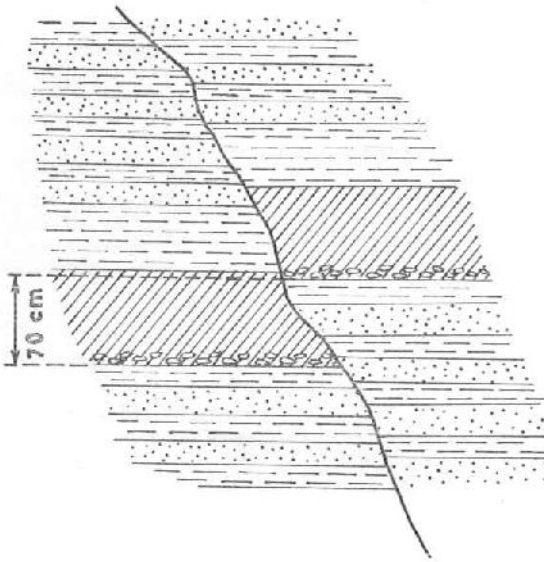
Malo pred Strunjanom je še drug zanimiv tektonski pojav. Plasti so prelomljene, nekoliko premaknjene in delno lepo upognjene (slika 7). Zelo dobro se vidi, da se je ob prelomu del plasti razpokal, bolj plastičen del pa se je upognil.

Naprej od Strunjana so flišne plasti mnogo bolj nagubane kot med Piranom in Strunjanom. Z ladje ali s čolna se v nekoliko večji oddaljenosti lepo vidijo različno postavljene flišne plasti. Na enem mestu so se postavile skoraj navpično.

Kratek počitek naredimo ob strunjanskih solinah. Njihov začetek sega v srednji vek. V primerjavi s sečoveljskimi so strunjanske soline majhne, vendar srečamo tudi tukaj celoten postopek za pridobivanje soli od polnih bazenov do kupov soli, ki so pripravljene, da jih odpeljejo.

Proti Izoli pojdimo po cesti, najprej pri Strunjanu čez ravninski del, ki so ga nasuli potoki, prihajajoči iz flišnega zaledja. Flišne kamnine ne prepuščajo vode, ki zato ob hudem deževju hitro narastejo in drvljo po pobočjih. S seboj prinašajo mnoge flišne preperine pa tudi manjših kosov laporja in peščenjaka.

Slika 6: Premaknjene flišne plasti blizu Pacuga med Fieso in Strunjanom.

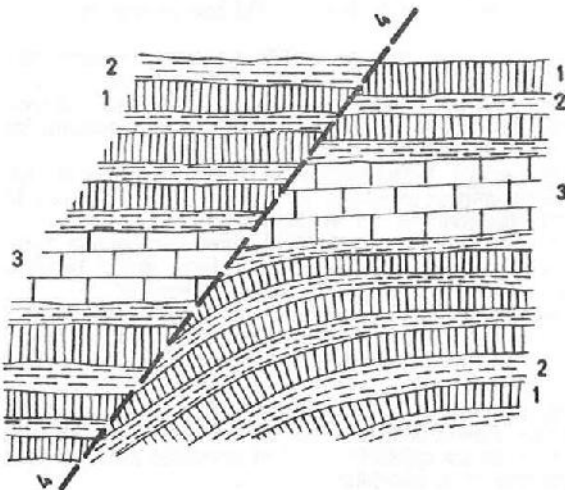
PLAST PEŠČENJAKA; V SPODNJEM DELU JE MNOGO NUMULITOV

FLIŠNI PEŠČENJAK

FLIŠNI LAPOR

Slika 7: Prelomljena in delno upognjene flišne plasti pri Strunjanu. 1 — flišni peščenjak; 2 — flišni lapor; 3 — trd peščen apnenec, v katerega spodnjem delu so številne numulitne hišice; 4 — prelom.

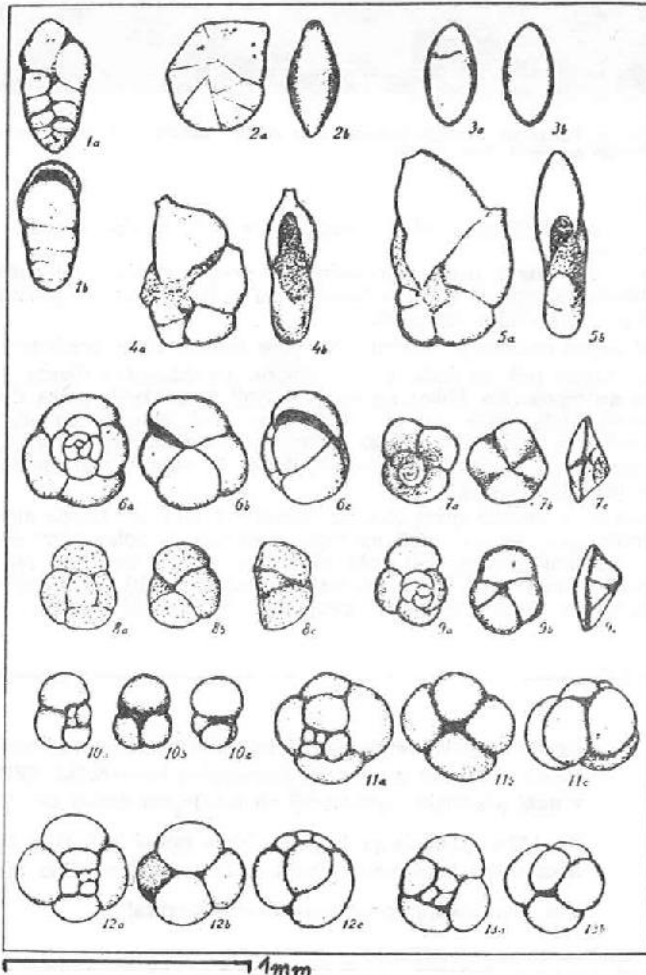
V klancih, v katerih se cesta pne od Strunjana proti Belvederu, so se v usekih некоč imenitno videle nagubane ali skoraj navpično postavljene flišne plasti. Danes so močno poraščene, tako da le po natančnem iskanju odkrijemo sledove tektonskega delovanja.

Na desni strani ceste pri Izoli je kamnolom, v katerem so čisto drugačne kamnine, kakršne smo srečevali doslej. V kamnolomu izkoriščajo svetel, skoraj bel ali nekoliko siv apnenec. Če ga polijemo s solno kislino, burno zašumi. V apnencu je vse polno foraminifer iz skupin alveolin, numulitov, asilin in diskociklin. Tudi te okamnine dokazujejo, da je apnenec nastal v srednjeeocenski dobi. Flišne plasti leže na apnencu. To pomeni, da je apnenec nekoliko starejši od fliša. V kamnolomu se je odprlo precej kraških votlinic, ki so največkrat delno ali povsem zapolnjene s sigo. To pomeni, da je proces zakrasevanja potekal tudi v apnencu pri Izoli. Na takšnem apnencu stoji tudi mesto Izola.

Naslednja zanimivost je pri izolski opekarni. Tam izkoriščajo sivomodre laporje, ki so naloženi precej metrov debelo. Nad laporji se začne fliš, pod laporji pa je apnenec, ki smo ga spoznali v kamnolomu. Ker se takšni modri laporji pojavljajo vedno na začetku flišne sedimentacije, jim pravimo bazalni laporji. V laporjih pri opekarni so številne drobne hišice planktonskih foraminifer, ki jih vidimo šele pod mikroskopom. Ponekod v Istri so v podobnih laporjih številni ostanki fosilnih rakovic.

Pri Izoli smo srečali vse eocenske plasti, ki se pojavljajo ob slovenski obali. Najstarejši je apnenec, nad njim leži bazalni lapor, kateremu sledi fliš.

Vseskozi do Kopra hodimo pod flišnimi stenami. Tu je človek odrinil naravo in na obalno polico postavil cesto, jo zavaroval z zidom. Prav ob morju so poleg ceste sledovi ozkotirne železnice, ki je povezovala Koper s srednjo Istro. Pod Belvederom in pod

Slika 8: Nekaj foraminifernih hišic iz srednjeeocenskih flišnih laporjev pri Semedell blizu Kopra. Po: Piccoli in Proto Decima, 1962.

Slika 9: Na plošči flišnega peščenjaka iz okolice Ankarana so vidni stevilni sledovi plazečih se živali. Foto R. Pavlovec

cestnim križiščem nad Portorožom so za železnico naredili predora, ki ju še danes vidimo.

V obalni steni pred Semedelo sta pred leti dva italijanska geologa vzela vzorce flišnih kamnin. V flišnem laporju sta našla veliko za prosto oko nevidnih hišic različnih foraminifer (slika 8).

Obsežno ravnino pri Kopru so nasule tekoče vode, predvsem Rižana in Koren.

Končajmo naš geološki izlet v Kopru, starodavnem mestu z burno zgodovino. Imena so se menjavala, kakor so se menjavali gospodarji: grška Egida, rimski Capris, bizantinski Justinopolis. Ko je padel Koper pod beneško oblast, je postal središče Istre, vendar je dobil ime »glava Istre« (= Capodistria) že prej. Oglejski patriarhi so ga namreč imenovali Caput Istriae. Koper je ohranil več mestnih vrat, katedralo, loggio in marsikaj drugega.

Sonce se spušča proti obzorju, senco se daljšajo. Morda smo malo utrujeni od dolge, vroče poti. Vendar smo spoznali geološko zgradbo slovenske obale, ki v primerjavi z mnogimi drugimi deli naše ožje domovine ni posebno zapletena. Kljub temu skriva dovolj zanimivega (slika 9), da nam ne sme biti žal zaradi prehojene poti. Tudi planincu ne, čeprav je bil to sprehod po nadmorski višini nič metrov!

Dr. Miha Potočnik je prejel republiško priznanje Osvobodilne fronte Slovenije. Podelila mu ga je Republiška konferenca SZDL za njegovo delo v naši planinski organizaciji ob letošnjem dnevu OF, 27. aprilu.

Dr. Miha Potočnik je 1. junija letos prejel tudi zlati častni znak mentorja Republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije.

Vsa planinska javnost mu iskreno čestita!

SREČANJE S KAVKAŠKO VEGETACIJO

F. VOGELNIK

Hoja po gorah se ne sestoji samo iz mehanično ponavljajočih se vzponov na vrhove, zmagovitega razgledovanja in neoglbnih sestopov. Vsaka gora zapusti v planincu tudi nekaj bolj ali manj globokih in trajnih sledov. Ob vsakem srečanju z njo si stojita nasproti dve skrajnosti: droben dvonožec, čigar obstoj je le kratek utrinek, in velikanska gmota, ki so jo naravne sile izklesale v milijonletni spreminjavi. Igrli ter ji izoblikovale obličje, vdihnile dušo. Bežen trenutek in večnost. Posebljena radovednost in neznanjska sfinga, ki zelo nerada odgovarja na nadležna otročja vprašanja; ljubša ji je dejavna tihota. Kakor bi ukazovala: »Molči in glej! In potrudi se, da boš tudi kaj videl! ... In odpri srce na stežaj... Čez kakih tisoč let pa spet pridi. Morda se s tabo že lahko kaj pametnega pomenim...«

V kratkih nekaj dneh pred odhodom odprave sem vnovič, kajpak s povsem drugačnimi občutki, preletel članke naših kavkazcev, ki so l. 1965 in 1966 obiskali bezengijske gore, in se radovedno zatopil v številne posnetke. Kakšne strmine! Kakšni ledeniki! Kakšna divjina! ... Kakšne razsežnosti se bodo odprle pred mojimi očmi, ko jih bom zagledal? Zakaj nobena beseda in nobena fotografija pravzaprav ne moreta natančno predočiti daljnih krajev. Sam se moraš napotiti vanje, s svojimi nogami se moraš dotakniti tal, na svoji koži moraš občutiti sonce, veter in dež, toploto in mraz, do dna pljuč moraš vdihavati ozračje, prisluškovati vsem zvokom in tihoti, tvoj duh se mora zatopiti v zvenenje, ki postane zaznavno šele daleč od vsega človekovega pehanja in snovanja. Samo tako boš prišel na prag spoznanja, kakšne so gore v svojem izmikajočem se bistvu.

Srečanja s Kavkazom sem se veselil posebno zaradi njegovega živega ogrinjala. Sklenil sem, da bom vsak prost trenutek preživel v naravi ter si jo poskušal kar se da natančno vtisniti v spomin.

Zeleno odejo lahko v Sovjetski zvezi uspešno občuduješ kar iz letala. Presenečenje za Evropejca, vajenega le krajev, kjer se državice in državljani čedalje bolj gnetejo, prerivajo in hlatajo za zrakom, so mirna zelena prostranstva, velikanski temnozeleni gozdovi, pretrgani s svetlimi šahovnicami obdelanih površin in majhnimi, redkimi pegami naselij, prepreženi s še bolj redko pajčevino cest. Pri nas hodimo v gozdove na sprehode in piknike; tukaj bi se to sprevrglo v neskončne pohode. V domačih gozdovih se kar naprej spotikaš ob ljudi in smeti, v te blodnjake pa si ne bi upal brez dobrega kompasa. Če se podoba gozdnatega nižavja iz takšne višine celo uro ne spremeni, pomeni to na stotisoče kvadratnih kilometrov... Nehote si zaželiš bolj razgibanega reliefa, in Kavkaz je res pravo nasprotje: tukaj enolične daljave, tam dramatične vertikalne. Potokom se spodaj očitno nikamor ne mudi: zvijajo se sem in tja, kakor bi se hoteli naučiti spokojnosti, kakor bi hoteli pokukati v vsak skriti kotiček, preden se izgubijo v kakšnem velikem toku. Kalne reke v Kavkazu pa drvijo iz ledenikov skozi globoke debri v odprta prodnata nižavja Predkavkazja in Zakavkazja, iz gozdnatih, drnastih in skalnatih strmin v objem morskih valov. Spodaj dolgčas, tam pestrost. V velikem gozdu bi na kratkem sprehodu spoznal vse zastopnice flore, v teh neskončnih gorah pa bi minila desetletja, preden bi bežno pregledal vse zeleni mozaik.

Leta 1969 je pri praški Akademil izšla zajetna, bogato ilustrirana Černikova in Sekyrova monografija Zeměpis velehor. V njej najdeš temeljno informacijo o vseh svetovnih gorstvih, ponazorjeno z nešteti grebenskimi skicami in geološkimi prerezi, ob koncu pa še zelo obširno bibliografijo. Kavkazu je posvečeno posebno poglavje, rastlinstvo je omenjeno zelo redkobesedno, vendar ne manjka opozorilo na izčrpnije vire: »Rastlinstvo Velikega Kavkaza so obdelali N. A. Gvozdeckij, A. A. Grossgejm idr.«

Akademik Aleksander A. Grossgejm (1888—1948) uživa še vedno sloves ne samo pionirja v raziskovanju kavkaške flore, ampak tudi njegovega najboljšega poznavalca, zlasti najbogatejše gorske rastlinske odeje. Botaniko je študiral v Moskvi. Že kot študent je spoznal velika prostranstva Altaja in Turkeстана, odločilnega pomena pa je bilo prvo potovanje v južno Zakavkazje. Kavkaška flora ga je prevzela. Odtlej je vsako leto preživel po nekaj mesecev na odpravah, s katerih je prinašal veliko herbarijskega gradiva in tudi živih rastlin, namenjenih botaničnemu vrtu v Tbilisiju, katerega predstojnik je bil. Kot visokošolski učitelj je pozneje vzgajal rodove mladih botanikov in skrbel za znanstveni naraščaj. Napisal je mnogo tehtnih in zajetnih znanstvenih del, med katerimi velja posebej omeniti »Flora Kavkaza« v 4 zvezkih (1928—34), ki ga je veljala 15 let dela. Druga izdaja, v 10 zvezkih, je začela izhajati l. 1939; od njegove smrti jih je izšlo 8. Vsa njegova dela odlikuje velikansko znanje (v »Flori« je obdelanih nad 8000 vrst cvetnic), velika jasnost, dognanost, logičnost in zgoščenost. Povrhu je napisal še nekaj poljudnoznanstvenih knjig, v katerih z globoko liriko opisuje kavkaško

naravo. Neutrudna znanstvena in pedagoška dejavnost in številne naporne odprave so prežgodaj strle njegov organizem.

Kavkaz je nastal v terciaru tako kot vsa gorovja od Pirenejev do Indonezije. Meri 440 000 km² in se deli na pet območij: Predkavkazje (planota z osamelci), Veliki Kavkaz, Zakavško nižavje, Mali Kavkaz, Armensko vulkansko višavje. Veliki Kavkaz (dolžina 1100 km, 145 000 km², širina 110—180 km) sestoji iz več grebenov in odrastkov. Osrednjega imenujejo Razvodni (Vodorazdelnyj), sestoji pa iz kristalnih kamnin (graniti, gnajsi). Stranski grebeni in odrastki, ki so precej razkosani in globoko erodirani, so zgrajeni iz sedimentnih kamnin. Izjema sta dva ugasla ognjenika, Elbrus in Kazbek, mejnika, ki delita Veliki Kavkaz na tri dele: Zahodni, Osrednji in Vzhodni. Geološka struktura Kavkaza je zelo zapletena in še ne do kraja pojasnjena. Neenakomerno so zastopane kamnine vseh starosti od predkambrijskih do kvartarnih, najmočnejše od jurskih naprej. V grobem je Veliki Kavkaz nesimetrična megaantiklinala, prevrnjena na jug. Zaledenitve so vtisnile gorovju svoj pečat. V Kavkazu je zdaj 220 ledenikov, od tega 278 velikih, njihova skupna površina znaša 1430 km². Dve tretjini ledenikov sta na severni strani, tretjina na južni. Najbolj zaledenel je Osrednji Kavkaz. V najvišjih predelih je zaledenitev še dandanes mogočna, le na konceh ledeniških dolin je očitno, da ledeniki v zadnjih stoletjih hitro nazadujejo (Bezengijski ledenik se npr. skrči vsako leto za 12 m, zniža pa za 60 cm). Polzi 10—45 m na leto. — Glede na pestro kamninsko sestavo so zastopani tudi vsi tipi prsti.

Odločilnega pomena za rastlinstvo je podnebje. Visoka gorska pregraja je klimatska ločnica: predeli severno od Kavkaza imajo celinsko podnebje, južni pa subtropsko (poprečna januarska temperatura na severni strani je —5° C, na južni +5° C, julijska +25° C, +29° C). Zahodni predeli ob Črnem morju imajo blago, vlažno sredozemsko podnebje, ki postaja proti vzhodu čedalje bolj celinsko, suho. Glede na to, da v višini nad 2000 m prevladujejo stalni zračni tokovi od zahoda in da poteka hrbet Velikega Kavkaza v smeri SZ—JV, je za Zahodni Kavkaz značilen močan vpliv Atlantika in Sredozemlja. Zahodni in Osrednji Kavkaz sta s padavinami najbolj bogata v vsej Sovjetski zvezi (do 2500 mm). Množina padavin naglo upada proti vzhodu, kjer jih je komaj še 150 mm. Razporejene so pretežno v odločilnem vegetacijskem obdobju, spomladi in v začetku poletja. Pomemben klimatski in hidrografski dejavnik so ledeniki s snežno odejo. Reke, ki se ne napajajo iz njih, poleti večidel presahnejo.

Zaradi izredno ugodne lege, bogato razčlenjenega reliefa, raznolikega podnebja, pestre sestave prsti in zapletene goleoške zgodovine so se v Kavkazu razvile silno različne rastlinske združbe od subtropskega gozda do pustinje, malodane vse iz izjemno tropskega pragozda. Človek se je naselil v Kavkazu že v pradavnini, ker se je v težko dostopnih krajih počutil varnejši (sedaj živi v Kavkazu okrog 40 narodnosti); v rastlinstvu je zaznaven njegov večtisočletni vpliv. Posledice so številne sekundarne združbe. Zastopane so vse prehodne stopnje človekovega vplivanja na naravo od najnižje (nedotaknjena narava, ki je ohranjena v številnih rezervatih) do najvišje (monokulture brez plevela). Florisitčno bogastvo je izredno: v Kavkazu raste približno 6500 vrst cvetnic (v vsej Sovjetski zvezi 17 000).

Že ob teh skopih podatkih o podnebju in sestavi tal bo botanik zaslutil, kako je s kavkaškimi rastlinstvom, ki mora kaj iskati. Najbujnejša mezofilna in polksjerofilna vegetacija — pretežno gozd — je na zahodu, v Velikem Kavkazu, Kolhidski nižini in na zunanjih pobočjih Malega Kavkaza. Ker množina padavin proti vzhodu naglo upada, prevladuje čedalje bolj ksjerofilno stepno, puštnjsko rastlinstvo, značilno za Prednjo Azijo. V Kavkazu se je marsikje ohranila reliktna terciarna flora, zlasti iz ledene dobe, predvsem v subalpinskem pasu.

Kavkaški gozd je zelo mnogovrsten. Kolhidski in hirkanski mešani gozd (kostonj, hrast, bukev, gaber, jelša — *Castanea sativa*, *Quercus hartwissiana*, *Fagus orientalis*, *Carpinus caucasica*, *Alnus barbata* — bujna podrast) je omejen na vlažno Zakavkazje in sega do 600 m; tipična drevesna vrsta hirkanskega gozda je *Parrotia persica*. V sredogorju je zelo razširjen bukov gozd (*Fagus orientalis*), ki sega do 2000 m; čisti sestoji so brez podrasti. Zelo raznovrstni so hrastovi gozdovi; srečujemo jih v nižinah in segajo prav visoko; skoraj vsak predel Kavkaza ima svojo značilno vrsto, bodisi mezofilno ali ksjerofilno (v severnem Kavkazu *Quercus petraea*, v Zakavkazju *Q. iberica*, v območju Araksa *Q. araxina*, v sevzah. Velikem Kavkazu *Q. pubescens*, v Kolhidi *Q. imeretina*, v Tallšu *Q. castaneifolia*, v Zakavkazju *Q. longipes*). V gornjem pasu gozdov, nad 1200 m, zlasti na pobočjih, v globokih, vlažnih senčnih dolinah in soteskah z zmernimi temperaturami uspevajo smrekovo-jelovi gozdovi, ki so značilni za zahodni del Velikega Kavkaza (*Picea orientalis* in *Abies nordmanniana*) v mešanih sestojih; jelka se družijo tudi z bukvijo. V vrhnjem pasu gozdov so zlasti na severnih pobočjih Velikega Kavkaza razširjeni borovi gozdovi (*Pinus hamata*).

Nad gozdom se predvsem v zahodnem delu Velikega Kavkaza, na višini 2000—2500 m, začenja pas subalpinskega drevja, grmovnic in zelišč. Številni so zlasti brini (*Juniperus*

polycarpus, J. excelsa, J. foetidissima, J. rufescens, J. pygmaea, J. depressa, J. sabina), značilni pa so še krhlika (*Rhamnus pallasii*), hruška (*Pyrus salicifolia*), kosteničevje (*Lonicera iberica*), breza (*Betula litvinowii*), javor (*Acer trautvetteri*), hrast (*Quercus macranthera*) idr. Alpinski pas rastlinstva sega do višine 3000—3500m. Nad njim uspeva le nekaj cvetnic in lišajev. Ločnica večnega snega niha glede na lego med 2800 in 3500 m.

Ljubitelja narave, ki zaide v daljne kraje, najbolj privlači njena nedotaknjenost. Doživetje prvobitne narave je gotovo nekaj edinstvenega in se ne da primerjati z nobenim v urejeni civilizaciji.* V neskončni samotni pokrajini si sicer tako nezaten, nepomemben kakor sredi velemesta, vendar se iz narave skoraj vedno vrneš svež, prerojen, iz mesta pa neredkokdaj resno zaskrbljen...

V kratkem mesecu, ki sem ga preživel v Osrednjem Kavkazu, v predelu, kjer sta prvobitni le še subalpinska in alpinska flora (prikazati ju mislim posebej), mi, žal, ni bilo dano, da bi bil videl kavkaški gozd v vsej njegovi pestrosti in lepoti. Zato bi rad ob koncu opozoril na moža, ki je večkrat obiskal Kavkaz v času, ko so ga šele začeli odkrivati in iskati pristope na vrhove: to je Willy Rickmer Rickmers (1873—1965), po stroki sicer biolog in geograf, po duši in srcu pa pionir mednarodnega planinstva in visokogorskega smučarstva, etnograf, raziskovalec, pisatelj in prevajalec (gl. PV 1966, 143, 288). V družbi tovarišev ga je pot vodila skozi divjo Svanetijo, kjer je »slaba pot tista, na kateri gotovo padeš — tako da te ne najdejo več, dobra, če te najdejo vsaj mrtvega, odlična pa, če je taka, da si na njej ne zlomiš vratu« (gl. PV 1968, 601). Vsa popotovanja je skrbno opisal v časopisu Nemško-avstrijskega planinskega društva. Nekaj izbranih odlomkov naj pričara lepoto svanetijskega pragozda:

»Pri vsakem obisku Karč-hala je gozd naredil name najgloblji vtis; posnetki dajejo o njem le blede predstavo. Še manj to zmorejo moje besede, vendar lahko vsaj jamčijo, da obstaja predmet navdušenja. Vsakič, kadar se spomnim teh gozdov, se me polasti neustavljivo hrepenenje. Trepečem, če pomislim, da bi lahko postali žrtev sekire. Prizadeval sem si, da bi oblast ustanovila tukaj nekakšen nedotakljiv narodni park. To je pravi, divji pragozd, zakaj kar so domačini posekali in uporabili za svoje potrebe, se komaj opazi... Saj so svanetijski gozdovi silni in mogočni, kljub temu pa je med njimi majhen razloček. Zaradi vlažnega morskega zraka je bujnost še večja, še bolj sočna, število vrst, ki tukaj žive, še večje. Brest, pontski hrast in bukev se kosajo za prednost. Lipa in javor, topol in jesen se vmešavajo. Našega hrasta je le malo. Na vlažnih krajih prevladuje jelša. Znojža orjakov zakriva nepredirna podrast, skozi katero si jezno utira pot le medved.« (1903, str. 134)

»Kot kipeči valovi smaragdnega oceana valovi povsod, kakor bi hotel takoj zapreti sleherni vrzel, ki jo naredi vsiljiva roka. Ko stopimo skozi zavese in vence, ki zastirajo stebrišče gozdne katedrale pred svetlobo, zagledamo orjaka ob orjaku: okroglo, nepristopno bukev, gladek, velikanski steber; čokato, široko razkošateno, že pri koreninah stokrat razvejeno lipo, skoraj gozd zase; brest z raskavim ljubem in visoko vzravnano jelko. Spodaj pa se tiščijo in gnetejo pritlikavci, ki zaraščajo vsak kotiček. Predvsem vedno zeleni lovor, sleč, zraven jerebika, bodlika, španski bezeg, ribez. Na odprtih prostorčkih se gnetejo steblike in zelišča: zlatica, krvomonična, lapuh, lučnik, kadulja, špajka, zvončica, grint in kako se še imenujejo. Nad njimi pa se košati ponosen kraljevski par: sibirski dežen in volovec, podoben sončnici. Za moža visoko stoje in se svetijo daleč in daleč iztezajo svoje široke liste.

Sredi odprtega prostora hrumi in buči gorska reka čez algaste skale. Obrežne skale prerašča debel kožuh mahov in lišajev. Nobenega živalskega glasu ni čuti...; življenje polje v popolni tihoti.« (1900, str. 164)

»Protí koncu zadnjega dne smo spet jezili skozi krasne gozdove, po poteh, kjer smo morali konje pogosto voditi za povodec čez hudournike in podrtja debela. Od nikoder ni Lajla videti kljubovalna, od tod pa je bolj divja kot prenekatera druga visoka gora v glavni verigi. Na koncu dolge, ozke, globoke jelove soteske se kakor puščica poganja kvišku. Lepo, prelepo je bilo vsepovsod na tej poti, vendar se nam je utrgal vzklik osuplosti in prevzetosti, ko smo stopili v širono Skimerijsko kotlino. Pokrajina se zelo razlikuje od tiste v Karč-halu, vendar ji je podobna po silni lepoti. Gozd je prepleten z velikimi jasmami, ki jih prerašča bleščeča preproga trav in cvetja. Kakšnih trav, kakšnega cvetja! Skoraj do vratu se ugrezaš vanje. Nobenih čred ni tukaj, in gozd in trata sta nedotaknjena. Obdaja nas obzidje skalnatih vršacev s snežnimi zaplatami. Posebno lep je bil pogled od našega taborišča, ki smo ga postavili na drevesni meji. Prav do nje še segajo visoka drevesa, med katerimi se posebno odlikuje javor; njegovo listje je živo rdeče in jeseni žari kakor ogenj.« (1903, str. 139)

V Kavkazu je dandanes dolga vrsta rezervatov. Število gotovo še ni dokončno...

* Naj v tej zvezi spomnim na V. K. Arsenjeva knjigo o sibirski tajgi, ki izžareva vso lepoto prvobitne narave in mik njenega odkrivanja. Izšla je v slovenskem prevodu l. 1956.

ZAČETNI KORAKI

ANDREJ DERNIKOVIČ

Mar zares mislite, da so na svetu še važnejše stvari od šaha?

(Tarrasch Vidmarju)

I.

Po nekaj letih študija v Ljubljani je prišla želja sama od sebe. Ceste in ulice, vse menze, Grad in Golovec, Kodeljevo, tete v Šiški in drugje, avtostop na Dolgem mostu, kino Sloga in Komuna, Pod Lipco in drugje, Filharmonija, trepet in šepet prvih dotikov, smučanje na Krvavcu in na Voglu, knjige, izpiti in potem zastoje — vse se je nakopičilo, zamašilo.

Prevečkrat sem že slišal, da »gora ni nora...«, da bi lahko v zasmehovalčevih besedah preslišal ljubosumnost, prevečkrat, da bi še lahko verjel. Nahrbtnik sem imel še iz gimnazijskega postopanja po Dalmaciji; torej na bicikel in do Šmarne gore. Z obveznimi rdečimi nogavicami in novimi pumparicami, ki so, v mečeh nezapete, vso pot cingljale. Ko sva z Marjo pritiskala pedale mlmo avtobusne postaje, sva vzbujala vseobčo pozornost. »Hej, vidva sta pa čisto nova, a gresta na modno revijo?« se je ob naju obregnil star »maček«. Tisti trenutek me je postalo sram mojih novih gozjerjev, novih rdečih dokolenk, cingljajoče zaponke, sram me je bilo koničastega klobuka, ki mi je bil še trenutek poprej v neznanski ponos. Ga bom že ponosil pa bom »pravi planinec«. Vam ni kaj prav?

Pa še zdaj nisem pravi planinec. Mislim, da takih ni — vsak na svoj način ljubi gore: ta hrupno, drugi tiho, oba pa grizeta kolena in se opajata s pogledom v daljavo.

II.

V tandemu sem si s 50 % glasov priboril poveljstvo. Postal sem strateg. Karta Kamniških Alp je postala prizorišče strašnih načrtov, vodič pa strategov priročnik. Predstave o tem, kaj je en kilometr v hribih, nisem imel — zakaj ne bi torej šla na Kamniško sedlo, nato na Brano pa v tole »dolinico, kako se ji že reče?«, aha — Kotličiči, potem na Tursko goro, na Skuto, na Grintavec in na koncu na Kokrsko sedlo. Naprej pa, kakor bo čas milosten. Tako sem premleval, izračunaval število ur od točke do točke, navdušenje me je zaneslo, zdaj sem začel računati tudi poprečni naklon strmine in — ne, dovolj, vsega pa ne bom povedal, da bi se mi smejali. Že na začetku poti sva v Kamniški Bistrici zašla, se znašla v Koncu in kar tam iskala Kamniško sedlo (»tu nekje mora biti«). Po nekajurnem klatenju v silovitem dežju sva se prepustila prvim markacijam, ki so naju pripeljale na — Kokrsko sedlo. Tu sva doživela in tudi preživela krst v družbi bajtarjev z Velike planine (»Resda, dolinske uši, nista se preveč izkazala, ampak še Imata upanje, da se popravita.«) Postala sva Belka in Viharnik. Še sedaj mi je Cozova kočica — domača kočica.

Ko sem kasneje v resnici prehodil načrtovano pot v nasprotni smeri v čudovitem brezoblačnem dnevu zgodnjega poletja, sem redkim planincem, ki so mi prihajali nasproti, vzbujali sočutje in strah obenem: na težjih mestih me je zagrabil smeh ob misli, kako neki bi prvič stopicala po grušču Skute ali pa ob robu Turskega žleba. Pravzaprav tedaj sploh nisem mislil laziti naokoli, pa me je, ko sem zjutraj navsezgodaj pogledal iz zimske sobe, pozdravila čudovita modrina in sem si zaželel miru, samote in prijetne utrujenosti. Kaj zato, če je v nahrbtniku le kos kruha pa dve zeleni jabolki? S polnim želodcem ni dobro hoditi. Vendar sem prvo polovico na Skuti z užitkom pojedel: kruh, zeleno jabolko. Rdeče, razbrzdano je bilo kamenje vrha, v nosnicah hladen vonj rahlega vetra. Kaj lepšega bi si mogel poželeti? Proti Turski gori je postalo že neprijetno toplo. Jabolko me mika, žoja me pesti, na vrhu Turske pa malicata dva »prava« planinca — vsa v rdečem. Ko si drzmem pozdraviti in mi pogled le ne more pobegniti od polne čutare, zaslišim komentar: »Kva zjaš, a?« Jadрно jo odkurim dalje. Dohitim starejšo trojko, bo pač družba. Skupaj se spustimo v Kotličice, se zagrizemo v ostanke ledu in snega, na razpotju pa se razidemo. Jaz do Okrešlja, prešerno kot mlad kozel. Na melišču prči kamenje in sopihajoči turisti se spoštljivo zazirajo v »pravega planinca«. Spodaj uspem reči le dober dan, pa že spet požiram strmino proti sedlu. Na sedlu ujamem večerne sončne žarke in se spustim proti Bistrici. Rad bi večerjal v Ljubljani.

III. Najdaljša noč

Največkrat nisem kraška burja, vprašajte Zdravka ali pa Uršo iz KPD. Sicer pa ni nemogoče, da bi me kdaj ne plela v slovitihih tekstih o življenju v KPD. Torej, bilo je tako (in malce drugače tudi, pa kaj bi tisto!).

Zjutraj sva zaspala in naju je Kot videl šele okoli enajste ure. Sneg se je najprej rahlo vdiral, nato sva se znašla v celem. Sonce je stalo nepremično. Vročina. Prvič sva tukaj. Ubereva jo v levo, v strmino, skalnemu skoku na koncu doline ne zaupava. Strmina se rahlo položi: oblečeva se in se lotiva kuhanja. Zrak med Rjavino in Vrbanovo Špico je sivomoder, migetajoč, za trenutek se mi okolne stene zazdijo neresnične. Sneg sva namreč v krogu nekaj metrov razrila kot divje svinje Murovico. Kdo pa je videl divje svinje pod Vrbanovo Špico? To je gotovo kaka lovska past!

Midva ubirava lastno pot proti vrhu plazišča. Vedno bolj strmo je, občasno se predira. Potem me začne pot zdelovati. Še uro hoje pa bova zgoraj. Obupam. Dovolj mi je cikcakanja. Na levi zagledam položne skale. Po njih bo gotovo šlo laže. Zdravko vztrajno grize v strmino, jaz pa še vstopiti ne morem — ob steni se predira do pasu. Potem se le znajdem nekaj metrov visoko. Ko sem že v sredini skalc, vidim, da ne bo šlo več. Ni bila položna ta skala, le plasti so potekale vzporedno s pobočjem in dajale občutek lahke hoje. Nahrbtnik me začne vleči ven, stopi so ledeni, dereze v nahrbtniku, cepin pa na njem skupaj s smučarskimi palicami.

Tudi prstov ne čutim več, le vidim jih, kako se razpirajo in spuščajo oprimek. Iz naramnice izmuznem najprej eno roko, nato še drugo. Nahrbtnik pristane v snegu, nato pa se premisli in se premakne po pobočju navzdol, se prekopicne, odbije se, nato se poslovim od njega. Na srečo se tik nad strmim skokom cepin zapiči in vsa ropotija se zaustavi. Hip za tem tudi sam štrbunknem v sneg. Od zgoraj se Zdravko dere za nahrbtnikom: »Drži se, zaustavi se, zaustavi se!« Pa kmalu spozna zmoto. Odštorkljam navzdol. Pošteno me mrazi; ko pa sem uro pozneje pri kolegu, mi pot lije po hrbtu. Čuden svet! Do začetka Pekla sva prišla že v temi. Kje pa je sploh Stanilčeva koča?

Ko sva se s spetalko v roki soglasno napak odločila, sva jo ubrala pod Rjavino proti Dovškim vratcem. V trdi temi sva se prebila čez strmo pobočje z opastjo na vrhu (naslednjega dne so se nama ježili lasje, ko sva gledala nočno pot: divja strmina — na vrhu opast — čeznjo pa direktissima stopinj).

Ampak bajte ni še vedno nikjer. Onkraj, veva, je ne bova našla, tam je že Krma. Tam sva bila zaspala teden poprej. Laziva po spihanem hrbtu. Veva, da je blizu, vidiva pa je le ne. Končno nama je vsega dovolj. Položiva se na kopno skalo: spet juhica, pa »doručak« pa jajčka. Kje bova spala? Ena spalna vreča, ena astronavska folija, velik polivinil. Zvezde hladno migljajo, začenja plhati. Folija se na ostrem kamenju kmalu strga. Vzameva pamet v roke, raztegneva vrečo v odejo, se usedeva in se pokrijeva z njo čez glavo. Noge za boljše čase shraniva v nahrbtnika. Noč noče preiti, spanec dremlje v dolini. Orion je izginil za obzorjem. Morda gre proti jutru, ure nimava. Veter je neznosen. Čeljusti šklepetajo. Ni jih moč ustaviti. Potem prižgeva svečo, veter utrne plamen, spet prižgava. Eden dremlje, drugi drži svečo, nato se zamenjava. Končno oba za nekaj minut zajame spanec, sveče pa le ne spustim. Zbudi me šele vonj po osmojenem; vzdignem odejo — dolgo pričakovani pogled: na obzorju rdeč žar. Jutro, jutro! Odgrneva se in spet z vso vneto zašklepetava, govoriti ne moreva.

Okorel se vzdignem in stopim na rob hrbta. In tam me čaka največje presenečenje zadnjih let: na eni strani Pekla, dvajset minut hoje, se v jutranji svetlobi mota iz mraka Stanilčeva koča. Pobaševa robo v nahrbtnika in zdirjava proti bivalu, proti postelji, proti toploti. Zasopla se zrineva v napol zameten prostor z dvema posteljama. In potem se zgodi: Triglav zažari v soncu, ki se pokaže izza Rjavine, žari, kot da je sam sonce, kot da naju hoče ogreti in poplačati za zgodnji pogled. Kaj bi s spanjem, bova že v Ljubljani. Opajava se, ni več najdaljše noči, nikoli je ni bilo, tudi vetra ni bilo. Vse je lepo in prav.

In ko se tiho spuščava v Zgornjo Krmo, nama pogled odkrije na Reži kozoroga. Tudi njemu je sonce priklicalo burnejši utrip življenja v žile. Visoko nad nama stoji in pogled mu seže daleč preko naju, v Kamniške Alpe ali pa še dlje v obzorje.

IV.

Ko sva onega dne prisopihala do Šmarnogorskega sedlca, sva bila neizmerno srečna. Okoli naju je cvetelo rož, da je bilo dovolj paše še za take romantike. Po čudežu je bila tudi Ljubljana brez klobuka. In sva si kazala Golovec in Grad. Poglej, tam je Ilirska. Kakšen razgled!

Na ono stran si skorajda nisva upala pogledati: visoko so kipele pobeljene Kamniške Alpe, vrhovi, tedaj za naju še brez imen. A vendar bili so tam, izzivali so s svojo mogočnostjo in lepoto.

LEDENI SLAPOVI V CIVETTI

NEJC ZAPLOTNIK

Pozno zvečer z Markom poskačeva z vlaka v Toblachu. Dežuje. Kam sedaj? Kje naj prespiva? Pod bližnjim nastrešjem odkrijeva preprogo, s katero so pogrnjena kolesa. Razgrneva jo po tleh, zlezeva v spalne vreče in že prijetno spiva. Naslednji dan v dežju štopava dalje. Namenjena sva bila v Civetto, pa zaradi dežja spremeniva načrte: greva v Cino, ki so bližje in jih že poznavata, zato imava več možnosti, da kljub slabemu vremenu kaj preplezava. Na srečo pa zgrešiva odcep za Lavaredo in se odpeljeva dalje v Cortino, tu pa takoj dobiva džlp, ki naju odpelje naravnost v Alleghe. Jasni se, med belimi oblaki se pokaže Civetta. Zgornji del je zasnežen, plezalec iz Cortine, ki naju je pripeljal sem, nama jo odsvetuje, a midva sva trmasta. Ob potoku si skuhava obilno kosilo, v okrepčevalnici pustiva odvečno kramo in oddirjava v hribe. Vso dolgo pot iz Allegha do Coldaia predirjava v poldrugli uri. V koči se oblečeva in greva na sedlo gledat pot za jutri. Močno piha mrzel veter, zato jo hitro pobriševa nazaj v zavetje. Pred kočo je velik skalnat blok, kjer se že obešajo Hanziji iz Avstrije. Tam, kjer se oni vlečejo z vrvmi in tresejo navzgor, v velikem slogu sestopam v adidas copatah. Nalašč. Marko ima ranjeno roko od treninga doma na mostu, zato se politične manifestacije udeleži le od daleč. Ko sedeva v koči za edno prsto mizo, naju isti možakarji hočejo odgnati, češ da so prej oni sedeli tukaj. Narediva se »niht veršten« in mirno jeva dalje. Govorijo o umazanih Balkancih, ki zbegano žuljijo drobtine iz nahrbtnika, namesto da bi se po človeško najedli. Kaže, da jim plezalna lekcija ni bila dovolj. Ko vidijo, da se oskrbnik neprestano vrti okrog naju, so vse bolj prijazni, ko pa še slišijo Markovo odlično nemščino, jih postane sram in ponujajo nama pijačo. Nak, za kozarec vina se pa ne bomo pobotali, umazani Balkanci so tudi ponosni. Zgodaj odldeva v posteljo. Ponoči soseda na ležišču tlači mora, zatull kot da bi ga iz kože devali: Preklete, pa ravno najtežji raztežaj sem plezal, sedaj bo pa treba zjutraj začeti znova.

Že ob treh zjutraj tipava prek sedla Coldai in ko v temi zagledava značilno trikotno snežišče, veva, da sva pod najvišjim delom stene. Po sipkem melišču se potiva do vstopa. Že dolgo me pod steno ni navdajala taka tesnoba kot danes. To bo najina prva velika tura v Dolomitih. Tu ne šteje toliko telesna kondicija kot v Centralnih Alpah, temveč čisto akrobatska spretnost. Čudno je z alpinizmom: več preplezaš, več si želiš, ker se meja zmogljivosti pomika vedno višje.

Prvi stik s skalo je negotov, preveč je tipanja in preizkušanja, kakor v naših stenah.

PREISKAVA NESREČE V GORAH

Dr. Eduard Rabofsky, dunajski univerzitetni profesor, se že nekaj let intenzivno ukvarja s problematiko gorskih nesreč in to s pravnega stališča. Kolikor smo njegovih informacij in razprav mogli dobiti po nemškoavstrijskih planinskih revijah, smo o njih v povzetku poročali. V ÖBZ 1977/2 razpravljala dr. Rabofsky nekako takole: »Če priznamo humanistična načela, moramo razvijati vsa prizadevanja za varnost človeškega življenja na vseh nevarnih področjih. Če se pokaže, da je neko po svoji pomembnosti manj važno človeško početje precej nevarno, potem se zaradi svojih težkih posledic pomakne pred družbene oči. Če se zgodi nesreča pri »izrabi prostega časa« v gorah, poletni ali pozimi, se obravnava kot nesreča v proizvodnji ali nesreča v prometu. S tem se utemeljuje enaka uporaba znanstvenih sredstev, v tem pa je tudi zahteva po konceptu, s katerim bi utegnili doseči humanistične cilje. Tako stališče seveda še ne pripelje do ukrepov, s katerimi bi ukrotili nevarne pojave. Prej je treba znanstveno ugotoviti, kakšen obseg pojav ima in kateri so njegovi vzroki. Šele ko to vemo, se lahko učinkovito spopravimo s preprečevanjem gorskih nesreč.«

Da je univerza v Salzburgu pred petimi leti ustanovila stolico, ki naj bi raziskovala planinske nesreče, ima velike zasluge univ. prof. dr. René Marcic. Njegov juridični in filozofski koncept je bil zelo širok, vendar tudi zelo blizu domačim avstrijskim razmeram. Marcic je gledal na ta odsek svojega dela kot na delno področje politične znanosti, ne glede na to, da gre vendarle za stvar, ki se dogaja bolj na robu družbe. Dr. Rabofsky se z dr. Marcicem ni strinjal ne v filozofskem, ne političnem in ne juridičnem pogledu, vendar sta našla skupno osnovo — to je vrednost človekovega življenja. Odklanjal je mit junaške smrti v gorah in prisojal junaštvo le reševalcem.

Vodnik govori o krušljivosti, vendar če je Civetta krušljiva, potem so naše gore že podrte. Jutro je mrzlo, a ko se prvič zanohta, se prsti ogrejejo in plezanje steče kakor že tolikokrat. Nič več na svetu naju ne zanima, važni so le metri pred nama. Pred poldnem sva pod Philippovo zajedo — najtežjim mestom v steni. Začne se z gladkimi ploščami, ki me spominjajo na El Capitan, še barva je podobna. Saj so razčlemba, le zadovoljen moraš biti z najmanjšimi in počivati ne smeš. Tu ni prostora za oddih, vsako postajanje te le še bolj utruja. Zajeda postane ozek kamin, ki se vse bolj strmo pne v nebo, dokler se previsno ne usloči nad spodnji del stene. V široki razkrehli telovadim mimo rdečih previsov in ne dovolim telesu, da bi izgubilo ritem preprijemov. Vsaka vrsta skale ima svoj stil: v krušljivem apnencu gre počasi in previdno, v granitnih počeh je dovoljeno vse, le da prideš čez, v dolomitskih previsih pa je zapovedana dirka, da porabiš čim manj moči. Tik pred koncem raztežaja se moram obesiti v slab klin, za dobro dian gleda iz tanke počli. Nerodno je s klini, nikdar ne veš, koliko ga tiči v skali, če ga sam ne zabiješ. Nekoč sem v Belačevi smeri v šitah brezskrbno vpel klin z ogromnim ušesom in pristal na varujočem prijatelju, drugič pa sem preklinjal Andreja, ker ne zabija klinov do konca, ko pa sem ga izbijal, sem videl, da je dolg kakor hudo leto.

Prvič odkar sva v steni, pozvoni streme ob skalo, klinu s pogledom pomagam, da vzdrži in že sem v majhni lopl pod strehami. Ko vržem čelado z glave, vidim, da je na čelu pošteno plesniva. Koliko znoja je moral že preteči izpod nje! Še gladka prečnica in nekaj previsov za začimbo in pristaneva v izstopnih kaminih, po katerih klokota voda, Marko ve celo povedati, da je tu že nekdo utonil. Kmalu spoznava drugo plat plezanja v Civetti. Kamini so polni odurnih črnih previsov, ki so okrašeni z Igrivimi, mavričastimi slapovi. Gvozdlva, se močiva, baševa, preklinjava, packava, pihava v premrle roke, ki jih voda razjeda in odnaša toploto. In rezultat: dan nama je ušel. Na nagnjeni polički izkopljeva majhna naslanjača in zlezava v bivak vrečo. Prižgeva svečo, preišče vsak kotiček nahrbtnika in poliževa vse, kar je užltnega. Zunaj pritisne mraz, voda preneha klokotati po kaminih, sveča pa mečeh plahutajoče sence po vreči in naju ogreva. Kaže, da bom res preplezal smer Philipp—Flamm v Civetti. Ko sem plezal še bolj po alpinističnih revijah in knjigah kakor po stenah, mi je bila sen, za katerega nisem upal, da se mi bo kdaj uresničil. Vedno, kadar se uresničuje kakšen velik načrt, postane vse tako enostavno, samo po sebi razumljivo. Mnogo ur sem že presedel ob slikah mogočnih sten, mnogo načrtov presanjal, pa vendar je bilo navadno tako, da so mi uspele ture, za katere sem se odločil mimogrede. Za El Capitan sem zvedel šele, ko smo pričeli zbirati literaturo za našo odpravo leta 1973, za Matterhorn me je navdušil Ivč, ko je imel obe roki v mavcu teden dni pred odhodom v Švico. Marko poleg mene prijetno dremlje, prav nič družabnega se ne pokaže. Namesto da bi skupaj spala in se prebujala, delava izmenično, da tisti, ki je buden, preklinja

---

150 mrtvih (povprečno) in 80 000 ranjenih in poškodovanih na leto, s tem zvezane duševne in telesne bolečine, težke posledice in ne nazadnje velika materialna škoda v celotnem avstrijskem gospodarstvu opravičujejo raziskovanje in stolico na univerzi. V Švici, SZ in ZDA obravnavajo ločeno alpinistične nesreče od smučarskih. Čemu to, se vprašuje dr. Rabofsky. Vse nesreče, ki se zgodijo v gorah, ne glede na vrsto športa, so gradivo za zgorej obravnavano raziskovanje.

Pri nas se je v začetku l. 1977 močno odpiralo vprašanje odgovornosti za gorske nesreče. Nesreča v plazu pod Zelenico je odprla vrsto vprašanj. Na nekatera so gotovo v Avstriji že odgovorili. Prav bi bilo, če bi poskrbeli za nekatera juridična dela, ki so na univerzi v Salzburgu v petih letih nastala.

T. O.

SAMOTARJENJE V GORAH

Pravzaprav smo po nemški besedi že udomačili izraz samohodstvo, pa čeprav je še tako servilno prevedena, brez občutka za domačo besedo, za njeno tvornost in oblikovanje. Včasih zapišemo tudi po latinsko soliranje, solo vzpon. Težko bo priti na domači tir, saj iz svetovnega, predvsem sosednega nemškega alpinizma vsako sezono prinašamo z novimi pojavi tudi njihova poimenovanja.

O samotarjenju v gorah in posebej v stenah je v Les Alpes 1975/2 razpravljal Conradin Steiner in začelja z znano Goethejevo besedo, o dveh dušah v prsih slehernega človeka. Ena hrepeni po družbi, da se v njej izgubi in uveljavi, druga pa beži od nje, da pride na čisto sama s seboj. Do samotarjev v gorah, meni avtor, je prišlo zato,

drugega, ki spi. Koliko noči predrgetamo pod zvezdami, koliko dni prezebamo v snegu, koliko vrhov presopihamo in zakaj vse to? For self satisfied, so mi reki dolgočasni plezalci v Ameriki. Res je, vendar ko se vrneš z uspešne ekspedicije ali ko uspeš kje v evropskih gorah, imaš občutek, da si storil nekaj, zaradi česar bodo ljudje po svetu izgovarjali Jugoslavija s spoštovanjem in občudovanjem v srcu. Ko se vrneš, dežujejo priznanja, ko pa iščeš štipendijo, da bi lahko v miru študiral, se zberejo vse s papirjem obložene ženske za uradov in ti očitajo izlete v Himalajo, neresnost, neodgovornost, avanturizem, lenobo in ne vem kaj še vse. Pomislite, ljudje, da alpinisti s svojimi uspehi opravičujemo sredstva, ki so potrebna za uspeh. Nihče od nas si ne želi zvezdnitva ali zaslužkarstva, le to bi radi, da bi ljudje znali ceniti naše delo.

Na srečo pa nad vsa obrekovanja in nevoščljivostjo sijajo gore in srečen prijatelj nasmeh. Ne štejejo le materialne dobrine.

Neskončno počasi se z vzhoda razširi svetloba, dolina pa se še koplje v temi. Ko vzdigneva vrečo, naju zajame oster mrz, tako se treseva, da še čevlje s težavo zaveževa. Kamini so globoko zaledeneli, prek previsov na debelo visijo bele orgelske piščali. Drgetam na stojišču, Marko pa razbija ledene sveče in skuša pogledati čez previs. Z drsalkami bi mogoče šlo. Ko se nagne nazaj, z glavo odbije svečo in pod njo se pokaže klin. Zopet je en meter najin. Raztežaj sledi raztežaju, kamin kaminu, namesto previsov pa so ledeni slapovi. Roke so že od jutra vse otrple, sploh jih ne moreva ogreti, stene pa noče biti konec. Ko po nekaj metrih roke postanejo čisto brezžutne, naredim s prsti kavelj in le z očmi lahko preceim, ali bo ta kavelj držal oprimek ali ne. Obležena sva kakor pozmi, pa vendar na stojiščih drgetava in se treseva, bojiva se že, da vibracija ne bi podrla Civette. Še zadnji kamin, ki pa je tako poln ledu, da niti vstopiti ne moreva vanj. Kje bova pa sedaj prišla iz stene? Ura je že dve popoldne, midva pa se še vedno prestopava po polici 30 m pod vrhom kot miš v pasti. Končno na levi odkrijeva prehod v ploščah in iz stene sva. Zdirjava še na vrh Civette in se po snegu oddrčava na pot proti Coldaiu.

Naslednji dan v lepem sončnem jutru sestopava v dolino. Civetta je še vedno mogočna in zgornji del je še vedno bel od snega. Danes verjameva, da ni dobro hoditi v Civetto, če na vrhu leži sneg. Ne bo nama več treba v ledene slapove nad Alleghom.

In še epilog: Na železniški postaji v San Candidu zagledam vlak, ki odhaja v najino smer in na vrat na nos zdirjam nanj. Dva policaja, ki bi jima moral pokazati potni list, mislita, da hočem pobegniti in jo ucvreta za menoj. Marko pa teče za njima in jima skuša dopovedati zmoto. Na tiru si zvijem gleženj in padem v »ribo« po tleh, nahrbtnik pa prek glave. Policaja sta zadovoljna, ker sta me ujela, jaz od bolečin zavijam oči in odšepam nazaj na klop, Marko se od smeha stiska za trebuh, vlak pa odpelje. Na srečo ni bil pravi.

---

da bi jih majhen krog enako mislečih povelečeval in da bi jih drugi širši svet, ki tega početja sploh ne more razumeti, obsojal. Pristaši samotarjenja ali bolje samotarji so v svoji notranjosti razdvojeni: vriskajo do nebes, ko srečno dosežejo cilj, in obupavajo zapuščeni in osamljeni v nevarnostih na samotnih poteh. Star pregovor pravi, da samo tisti nekaj išče za pečjo, ki še nikdar ni sedel za njo. Torej bi moral o samotarjenju razglabljati samo tisti, ki je vse življenje nosil v sebi zgoraj omenjeno razdvojenost med velikim »jaz« in velikim »mi«, med osamljenostjo, izdvojenostjo in družbo. Kaj je prava mera, kaj človeka bolj osrečuje?

Rainer Maria Rilke, veliki osamljenec in samotar, pravi: »Stvariteljnost nastaja v nihanju med samoto in družbo.« Človek mora v samoti iskati in najti samega sebe. V samoti se človek reši ljudi in štirih sten, umakne se, da bi sebe bolje spoznal, dobil svoj »notranji kompas«, da bi preskusil vrednost svoje osebnosti, da bi »postal, kar je«, kakor pravi Zaratustra.

V steni samotar odkriva samoto, ki ima dva obraza, eden je prijeten, drugi grozljiv. V njej se do kraja preskusi in dosega »vrhunec sreče« in tisto stanje notranjega miru, o katerem govori pradedavni bajeslovje. Obenem pa je samotno plezanje največje tveganje, utegne biti zadnja tura, smrt je soloplezalca tako blizu kot njegova senca — pravi angleški planinski pisatelj L. G. Irving. Kje je meja tveganja? Mera za to, pravi klasik plezanja brez vodnika Ludwig Pustscheller, je zmogljivost. Upaš si lahko toliko, da ne — obupaš. Italijanski planinski filozof, »aristokratski general alpinistične vojske« Guido Rey dobro pravi: »Dovoljeno je tisto, kar se posreči.« Samotarjenje ni od včeraj. Že leta 1872, 7 let po Whymperjevem vzponu je Švicar J. J. Weillenmann sam po grebenu Hörnli prišel na Matterhorn. Leta 1888 se je smrtno ponesrečil neustrašeni samotar drobni Georg Winkler, ko je prečil wališki Weisshorn od Zinala

PRVENSTVENA ZA GOD

NEJC ZAPLOTNIK

Dolgi hrbet, edina zares mogočna stena, ki se dviga nad Ravensko Kočno. Najbolj strm del tvori trikotna stena, ki je vrinjena med Špegovcem in glavnim masivom Dolgega hrbta. Spodnji del so črni previsi, v sredini so gladke plošče, zgornjo tretjino pa začenjajo strehasti odlomi, ki dajejo videz krušljivosti. Tu prek sta leta 1960 Kamničana Pišler in Škarja speljala eno najtežjih smeri v Kamniških Alpah. Za 500 m stene sta potrebovala tri dni, zabila 7 svetrovcev in stena ju je iz osrednjega dela odrinila precej v desno. Škarja je v Planinskem Vestniku napisal, da bi vsak poizkus bolj levo terjal brez števila svetrovcev, če bi bile krušljive strehe v sredini sploh preplezljive. Z Andrejem sva mu verjela, ko sva to brala in kadarkoli sva gledala steno, verjela sva mu tudi, ko sva nalašč zaradi ogledov plezala SZ steber Špegovca, od koder sva gledala steni naravnost v obraz. Same plošče, previsi in gladke zajede. 24. avgusta 1976 pa sva mnenje temeljito spremenila. Težko otovorjena z vrvmi in železjem sva sopihala v temačno grapo pod steno. Andrej je že včeraj nesel svoj nahrbtnik do vstopa in v snegu v grapi izkopal velike stopinje, kar nama danes, ko je sneg trdo zmrznen, zelo olajša dostop. Vstopiva sredi odurno mokrih črnih previsov, ki začenjajo Trikot. Andrej zabije v previs dva klina sumljive kvalitete in binglja natanko nad mojo glavo. S skrbjo ga opazujem, če se mu izpuli klin, bom počepnil pod njegovo težo kakor kura pod petelinom. V stremenih še počaka, da se mu zanohta v roke, meni pa na ledenem stojišču v noge. Prekleta, letos me pa v stenah že poleti neprestano zebe. Končno mu le uspe skobacati se v boljši svet. Počaka, da v prste spet pride nekaj krvi, nato pa mi izgine izpred oči. Čakam, kdaj bo začel nabijati gladko poč, ki sva jo gledala iz stebra Struce, toda kladiva ni slišati, vrv pa kar teče. Le včasih se za trenutek ustavi, nekoliko zatrese, kar kaže, da stvari le niso od muh, pa zopet steče dalje. Ali je dobil krila ali pa je odkril rov skozi steno. Ko pa plezam za njim, vidim, da naju je skala močno prevarala, a tokrat v dobrem smislu. Zajeda se kakor hinavska kača v raju vije mimo previsov, ko pa izgine in se stena močno nagne navzven, se za plezanje ponudijo rogli, trdi kot iz granita. Tuleč od veselja se zakadim v črn previs nad stojiščem in čez gladke plošče dosežem lažji svet. Plošče so postale že kar moja specialiteta, s Tomažem jim praviva kahlice. On pridno opremlja svojo novo hišo, pa so se mu kahlice v stenah tako zamerile, da bi iz hiše najraje pometal vso keramiko.

Po lažjih žlebovih prideva na polico, ki naju privede na levi bok stebra Trikota. Vseskozi ciljava na široko zajedo, ki naju že vnaprej skrbi, zanjo nosiva tudi nekaj širokih bongov s seboj. Ko pa prideva podnjo, vidiva, da bi bil že vstop vanjo zelo

---

naprej. Njegove ostanke so našli po 68 letih. Leta 1906 je dr. Hans Pfann iz Nürnberga sam po grebenu Zmutt priplezal na Matterhorn in na mnoge druge visoke alpske vrhove. (Člankar ne navaja prvega samotarja v zgodovini alpinizma našega Staniča, ki pa ga pod imenom Stanig navaja ugledni nemški avtor npr. dr. Karl Ziak). Pa Hermann Buhl na Nanga Parbatu! 17 ur je rabil sam za vzpon na 8000 m, stoji prebil noč, dva dolga dneva in eno noč sam, vsak korak stvar izjemne volje! Pa Walter Bonatti februarja 1965! Štiri dni vzpona, dva dni v sestopi! Kakšne objektivne in subjektivne nevarnosti! Samotni hodec utegne prav malo spregledati, napak stopi, zdrsne, udre se mu snežni most nad ledeno temo v razpoki, in že omahne v smrt ali v počasno umiranje, a vsekakor je sam tudi v srečanju s smrtjo.

Schiller pravi v drami o Wilhelmu Tellu, da je junak najmočnejši, če je sam. Že, toda dva sta več kot eden, trije zmorejo več kot en sam. A ne glede na to bodo samotarji še vedno tu. Naj bi se le vsi srečno vrnili s srečo v srcu, ki jo iščejo v samotnem premagovanju najtrših preizkušenj!

Za konec: 24 let stari italijanski alpinist Marlo Zandonella iz Val Comelica (v Bellunski provinci), član Rocciatorl Comelico CAI je 27. julija 1975 plezal Messnerjevo smer v severni steni Pelmo — sam in se smrtno ponesrečil. Bil je v vršičku italijanskih najmlajših alpinistov, skromen, malo poznan. Sam je ponovil vse najtežje smeri v Scotoni, celo Lacedellijevo (VI +). Vinatzerjev stolp v Marmoladi, vse smeri v jugozahodni smeri Rotwand, severni raz in severno steno Mt. Agner, vse ekstremne smeri v Tofani. Bil je tovariš v navezi s Tržačanom Cozzolinom, bil je z njim l. 1972 v Torre di Babele v Civetti, ko se je Cozzolino ubil. On sam je kakor po čudežu ostal živ. Z njim je Italija izgubila enega najboljših.

problematičen, pa še droben slap skaklja prek zajede. Malo negotovo se ozirava v plošče, ki držijo na sredino stebra, prekleto gladke so videti. Končno pa se le odločiva in že telovadiva kakor muha na šipi. Včasih je treba malo pomisliti, pa kar gre. Zgornji del stebra, izstop iz plošč na raz je zopet uganka, vendar nama ponudi roko čudovita bela zajeda in naju postavi naravnost na raz stebra Trikota. Stena se ne položi vse do vrha, pa tudi skala je vse do vrha trdna, kakor ulita. Po osmih urah imenitnega prostega plezanja stojiva na vrhu stene, točno na sredini Trikota. Tokrat še kako velja definicija, da je alpinist človek, ki išče težave, pa je vesel, če jih ne najde. Steber Trikota je razkril svojo skrivnost, stena je vendarle enkrat ponudila več, kot je obetala. Kar sram naju je, da sva vlačila toliko klinov in obleke za bivak čez steno. Ko ugibava, kako naj bo ime novorojenčku, se spomnim, da imam danes god. Lepšega darila ne morem dobiti: Jernejev steber naj bo.

TEHNIČNI OPIS SMERI:

DOSTOP: a) Iz Češke kočice skozi Zrelo na Vodne in po melišču pod steno — 1.30 ure.
b) Iz Kranjske kočice na Vodnih naravnost navzgor pod steno 30 min.

OPIS: Vstop 50 m od Škarjevo smeri v vpadnici stebra, ki se izoblikuje v drugi tretjini stene. Preko vstopnega previsa v zajedo, po njej in desno čez plošče v lažji svat. Po žlebovitih in levi stani na poličko pod sivimi previsi. Raztežaj levo in po drobni zajedi pod ogromno zajedo, vidno iz doline. 40 m pod njo desno v plošče, po njih in počeh 4 raztežaja pod belo zajedo. Po njej in po kratkem kamnu na raz stebra in po njem na rob stene.

OCENA: IV—V, dve mesti VI — (vstopna zajeda in eno mesto v zgornjih ploščah).
24. 8. 1976 plezala Andrej Štremfelj in Nejc Zaplotnik 8 ur.

OPOMBE: Za smer je značilno krasno prosto plezanje po plateg in zajedah, skala je izredno trdna. To je prav gotovo najlepša smer, kar sem jih preplezal pri nas. Razen na stoljših sva zabila samo 7 klinov.

MATIČARJI V ČVRSNICI

DARKO ALIČ

Poleg naših Alp so v Jugoslaviji še druga pogorja: Prokletije, Prenj, Čvrstica, Durmitor in še cela vrsta. Že dolgo mamijo slovenske alpiniste.

Pa smo se tako tudi matičarji odpravili čez slovensko mejo in si za cilj izbrali Čvrstico v BiH, do sedaj nam še povsem neznan. Kislega avgustovskega večera se nas je devet natlačilo v spačka in dva fička, med konzerve, šotore, nahrbtnike in drugo opremo. Že drugi dan dopoldne smo prispeli v Sarajevo. Ustavili smo se pri sarajevskem alpinistu Slobodanu Žalici, s katerim smo že prej navezali stike. Veliko nam je pomagal z opisi smeri in slikami. Vzeli smo ga s seboj v enega izmed fičkov. Strela, kaj si fičko lahko naloži! Škoda, da še ni večnadstropnega fička!

K sreči do našega cilja ni bilo več daleč. Kakšnih deset kilometrov za Jablanico smo z avtoceste zavili v kakih 6 km dolgo dolino, ki jo obkrožajo stene in strma, poraščena pobočja. V zatrepu doline se vzpne tisočmeterska stena Velikega Kuka (1563 m). Dan se je nagibal v noč, utaborili smo se ob potoku sredi doline in naslednje dni so nam bili edini sosede martinčki, modrasi, gamsi in medvedje. Da, tudi ti! Član naše odprave se je ob mraku sam potikal po dolini in pri studencu srečal kosmatinca. Ta pa se zanj ni zmenil in je neprizadeto odhlačal. Povsem drugače pa je srečanje prenesel drug naš tovariš: od »veselja« je bliskovito splezal prvenstveno »direttissimo« na najbližje drevo. Še danes ne ve, kako mu je to uspelo. Očitno mu je bilo na vrhu tako všeč, da je ostal tam debelo uro. »Sestopil« je šele na prigovarjanje enega od naših, ki je po naključju prišel mimo. Prič ni bilo, kljub temu pa lahko verjamemo.

V nedeljo je bilo vreme še vedno slabo. Megla in oblaki so se podili okoli vrhov in nas držali v dolini. Sestop s teh vrhov je zaradi slabih poti in markacij v megli zelo težaven. Če dobro ne poznaš tistih krajev, se prav lahko zgodi, da se namesto v taboru v najboljšem primeru znajdeš v Jablanici.

Naslednji dan okoli devetih se Darko in Janez odpravita v centralno smer Velikega Kuka. Kmalu se za njima odpraviva tudi midva z Jožetom. Slabe tri ure se prebijava po širokem izsušenem hudourniškem koritu, ki postaja čedalje bolj strm in na koncu preide v steno. Vesela, da sva se končno rešila nepriljetnega korita, se naveževa, prečiva steno nekaj raztežajev v desno po gredinah in policah. Pri veliki luskii se obrne smer navpično navzgor po počii, ki se konča z manjšim previsom. Skala ni najbolj trdna, zato gre počasi, toda končno sem le na pripravnii polički. Jože nato »obdela« še zgornji del in kmalu sva oba nad previsom. Tu pa naju pričaka strmina, porasla

s travo in drevjem, tako da morava varovati od drevesa do drevesa, kajti prosta hoja bi bila res tvegana. Tu dohitiva tudi Darka in Janeza, ki sta med drevjem zašla in jima je pot zaprl prepad. Stena Velikega Kuka je namreč zelo razgibana, polna raznih grap, gredin in stolpov, poleg tega pa je zaradi majhne nadmorske višine na več mestih porasla s travo in drevjem. S skupnimi močmi končno le najdemo izhod iz tega nenavadnega »gozda«.

Dan je počasi ugašal in morali smo si poiskati primerno mesto za bivak. Naletimo na votlino, s stropa sicer kaplja voda, dno votline je nagnjeno navzdol, zato najprej na nekaj klinov privežemo vso opremo, nato pa še dušo.

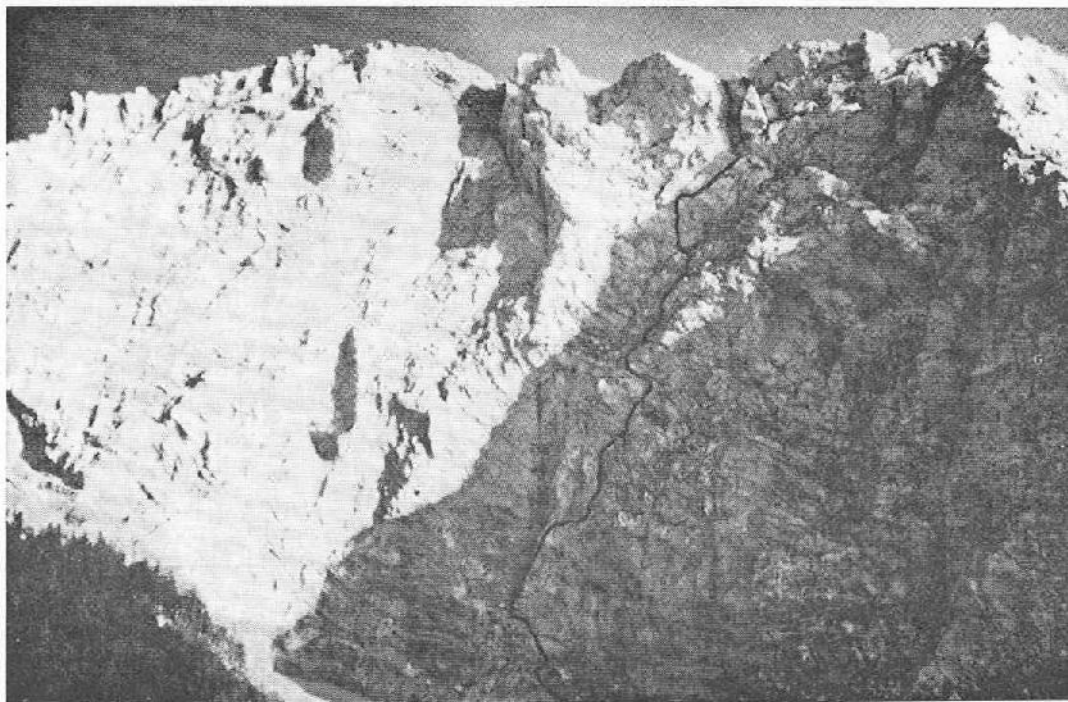
Dobro jutro nam voščil lepo vreme. V začetku še čutimo posledice trde kamnite žimnice. Od votline drži smer dva raztežaja navzgor, kjer izgubimo precej časa, preden ugotovimo, da moramo okoli mogočnega stebra. Po nekaj raztežajih v lažjem svetu smo za njim v grapi, pod strmo, slabih 200 m visoko zajedo. Od spodaj je videti kar lepo, seveda se nam še sanja ne, koliko muk nam bo povzročila. Prek dveh skokov smo vsi štirje skupaj na majhni ploščadi. Darko in Janez zavijeta skozi širok in gladek kamin, midva pa ga poizkušava obiti, ker opaziva nekaj metrov v levo zabit klin. Tako sva zašla v še težavnejši svet in tu porabiva precej časa in moči. Razmere v vsej zajedi so namreč izredno težavne. Kamenje je »vločeno« v steno, vse se maje in ti ostaja v rokah, le stežka najdeš vsaj kolikor toliko trden oprimek. Tudi klini ne držijo, kot bi morali. Vse bolj imaš občutek, da plezaš po kupu zloženega kamenja. Poleg vsega pa je vmes tudi veliko trave, ki položaj samo še poslabša. Kljub vsemu le napredujemo, raztežaj sledi raztežaju. Na vrhu naju sprejme sonce s svojim toplim nasmehom. Dež je očistil ozračje, tako da je razgled sljajen in vse težave so pozabljene. Proti jugozahodu se osamljen poganja kvišku Velež, proti vzhodu pa daleč na obzorju slutiva Durmitor. Več kot 1300 m pod nama pa se vije dolina, iz katere sva prišla. Uho, navajeno ropota mest in civilizacije, kar težko prenaša skoraj bolečo tišino okoli naju. Le rahel veterc se zdaj pa zdaj zapodi čez travo. Še bi rada ostala v tem kraljestvu tišine in lepote, toda do tabora v dolini je še daleč.

Plezali: Veliki Kuk, Čvrnsnica, Jugovzhodna stena, smer Dragman—Brezovečki. Ocena III z mestl IV in V. Višina 1300 .

Plezali Darko Alič, Jože Lampe, Darko Vrbančič In Janez Šore 23., 24. 8. 1978, peta in šesta ponovitev smeri.

Severna stena Rzenika (smer Dular-Juvan)
(gl. PV 1977/6, 348, ing. B. Pollak)

Foto T. Škarja

PRISPEVEK K ŠTUDIJU VAROVANJA V ALPINISTIKI

DR. ING. STANE JURCA

Vprašanje varovanja je postalo aktualno, ko so pričeli uporabljati tehnična sredstva, da bi dosegli cilj v gorah. Po Kugyjevih podatkih so prvič uporabili vrv leta 1492 na Mont Aiguille v Dauphinejskih Alpah, vendar je še skoraj 450 let po tem še vedno veljalo pravilo, da vodja naveze ne sme pasti, saj so izkušnje pokazale, da prostega padca iznad varujočega ni mogoče vzdržati. Šele izboljšava alpinistične opreme, predvsem zamenjava starih konopljenih vrvi z vrvmi iz umetnih vlaken, razvoj alpinizma sploh pa interesi vojaških planinskih enot in posebej ameriške armade so sprožili študij celotnega varovalnega sistema. Z njim naj bi omogočili in zagotovili čim večjo varnost navez. Rezultati vseh teh prizadevanj in rezultati kasnejših študij pa so številke, ki omogočajo vsaj približno matematično analizo dogajanja, ki ga povzroči padec enega člana naveze. To pa že nakazuje praktične ukrepe za rešitev problema. Varovalni sistem tvorijo: oba plezalca, vrv, klini, vponke in seveda tudi skala, oziroma sneg in led. Razumljivo je, da varovanje odpove, ko popusti najslabši člen varovalnega sistema. To pa pomeni, da moramo vedeti, koliko posamezni členi sploh lahko vzdržijo. Danes poznamo naslednje podatke:

— Človeško telo vzdrži v ugodnih okoliščinah izredne obremenitve, ki baje dosežejo celo vrednosti do 16 000 kp¹. Morda so takšna naključja res možna; so pa gotovo preveč izjemna, da bi lahko računali z njimi pri padcih prvega v navezi. Obremenitve pri prostem padcu, to je na primer pri padcu v previsu, naj bi ne povzročile resnejših poškodb, to pa pomeni, naj sila v vrvi ne preseže šestkratnega pospeška prostega pada, to je kakih 450 kp².

— Za plezalca, ki varuje, velja popolnoma drugačen kriterij. Medtem ko prvi povzroči celotno dogajanje s svojim padcem, je naloga drugega, da to dogajanje ustavi, to pa zmore le, če obdrži kontrolo nad seboj in nad vrvo. Zanimivo in pomembno je, da so sile, ki jih varujoči še lahko vzdrži, razmeroma majhne, saj so meritve z dinamometrom, ki so ga vstavili v vrv neposredno pred varujočega, pokazale, da te sile v poprečju ne smejo biti večje od kakih 130 do 150 kp².

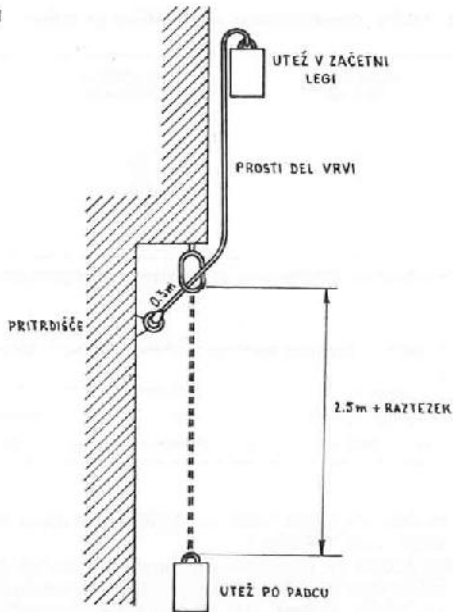
— Ustrezne podatke je najtežje podati za vrvi. Za karakterizacijo vrvi navajajo namreč kup podatkov, kot so statična raztržna trdnost, raztezek, specifično raztržno delo, ulovitvena sila in druge. Kljub vsemu trudu, ki je potreben, da jih ugotovimo, še vedno ne omogočajo zanesljive ocene kakovosti vrvi. Številke zbrane na 1. tabeli dajejo podatke za prvo moderno plezalno vrv, poznano pri nas kot zelena najlonka³, za vrv edelrid³ ter novo perlonsko vrv firme Schuster⁴.

1. Tabela: Podatki za plezalne vrvi

	Ameriška najlonka	Vrv Edelrid	Vrv Schuster
Premjer vrvi v mm		11	11
Natezna trdnost v kp	1650	2175	2900
Raztezek pri pretrgu v %	55	55	35
Trdnost preko robu ali vponke v %	79	83,5	
Trdnost ob vozlu v %	64		
Specifično raztržno delo v kpm/m	285		
Ujemna sila v kp		970	1180
Raztezek ob ujemi sili v %		20,5	28
Število ekstremnih padcev		2	5
Teža vrvi v g/m	71,5	69,4	68,7

Od vseh navedenih podatkov je najbolj zanimiva vrednost ulovitvene sile. Način, kako jo merimo, ponazoruje 1. slika; določila Mednarodne alpske unije UIAA pa zahtevajo, naj bo ulovitvena sila manjša od 1200 kp in da mora vrv pri preizkušanju po 1. sliki vzdržati vsaj dva padca.

Slika 1

Nezanesljivost omenjenih podatkov izvira iz dejstva, da jih merimo v laboratoriju in na novih vrveh, vemo pa, da so lahko te vrednosti znatno manjše in to zaradi mokrote, obrabe, morebitnih močnih obremenitev pri padcih, zaradi staranja materiala in drugega. Zajeti te vplive v številke je precej težko, saj so razmere v praksi vedno drugačne, vendar pa naj naslednji primeri omogočijo vsaj približno kvantitetno oceno:

1. Natezna trdnost ameriških najlonk je padla zaradi mokrote od 1660 na 1370 kp, torej za 290 kp. Po devetmesečni izpostavitvi atmosferskemu vplivu se je zmanjšala natezna trdnost za celih 32%.¹

2. Tudi močan mraz lahko zmanjša natezno trdnost za enako mero.⁵

3. Vrednost ulovitvene sile v perlonski vrvi firme Schuster narašča s številom padcev po 1. sliki takole:⁶

Zaporedna št. padca	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Ulovitvena sila v kp	1180	1370	1400	1460	1500	porušitev

Navedeni podatki dokazujejo, da je tudi pri modernih vrveh previdnost na mestu, čeprav je res, da v zadnjem času skoraj ni slišati, da bi prišlo do nesreč zaradi pretrganje vrvi, medtem ko se je pri uporabi konopljenih vrvi dogajalo to razmeroma pogosto.

— Klin lahko odpove na dva načina: ali se mu odlomi uho, kar je na srečo redko, saj se to zgodi le zaradi grobe napake v materialu ali pri izdelavi; navadno pa se klin izpuli. V tem primeru gre za silo, ki drži klin v skali. Velikost te sile pa je odvisna od špranje, kakovosti skale, materiala in konstrukcije klina, skratka od vrste dejavnikov, ki jih je težko oceniti. Edini kriterij, ki ga lahko uporabimo za to oceno, je vsakemu plezalcu poznani zvok pri zabijanju klina, po katerem lahko presodimo, kako klin »sedi«. Poskusi, katerih primer podaja 2. tabela, pa povedo, da je ta zvok pri zabijanju klina kar dober kriterij in da potrebujemo silo večjo od 600 kp za izdiranje dobro zabitega klina.⁷ Kakovosti špranje in skale seveda ne moremo spreminjati; zlasti v Evropi pa bomo morali storiti še mnogo glede materiala in konstrukcije klinov, saj vemo, da je »trdnost« ameriških klinov v poprečju mnogo večja od evropskih.⁸

— Klini in vponke so tisti elementi varovalnega sistema, ki so najmočnejše obremenjeni pri padcu, saj so izpostavljeni skoraj dvakratni sili in vrvi. Omenili smo, da vrednost ulovitvene sile lahko naraste na 1500 kp pri rabljenih vrveh, kar pomeni, da naj bi bila trdnost vponk blizu 3000 vponk, če pričakujemo, da bomo dobili tudi klince, ki bodo kos takim obremenitvam. Današnje vponke s podanimi trdnostmi vzdržijo nor-

2. Tabela: Ocena kvalitete zabitih klinov po zvoku*

Zaporedna številka	Srednja vrednost št. poskusov	Ocena po občutku	Za ruvanje potrebna sila v kp
1	X_2	slabo zabit	200
2	X_6	solidno zabit	390
3	X_3	dobro zabit	640
4	X_1	odlično zabit	890

* Nožači iz poboljšane jekla č.4730 (DIN 25 CrMO 4).

3. Tabela: Največje zaželene oziroma dovoljene obremenitve varovalnega sistema v kp

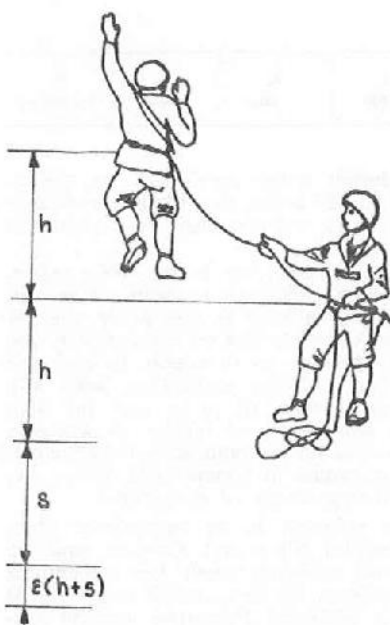
Vodja naveze	Vrv	Vponka	Klin	Varujoči plezalec
450	1200	600	1500	130—150

malno od kakih 1500 do 3000 kp, preden se odpro, kvalitetni izdelki pa dosežejo vrednosti nad 5000 kp.⁶

Na koncu je koristno, če naredimo kratek pregled dosedanjih ugotovitev, to je kolikšne naj bi bile največje obremenitve posameznih elementov. Ti podatki so zbrani na 3 tabeli, na kateri vidimo, da predstavlja varujoči plezalec najbolj občutljivi del varovalnega sistema.

Sedaj, ko vemo, koliko vzdržijo posamezni elementi varovalnega sistema, moramo odgovoriti na drugo vprašanje; kolikšne so dejanske obremenitve, ki jih povzročijo padec. Razumljivo je, da so te obremenitve večje, če pade vodja naveze, kot pa če pade drugi: zato bomo obravnavali le prvi primer. Zamislimo si navezo na stojšču po 2. sliki: vodja naveze napreduje h metrov nad varujočega, tu pade in zleti $2h$ metrov navzdol; ko vrv zagrabi, jo navadno plezalec, ki varuje, nekoliko popusti, to je za s metrov in na kraju se obremenjena vrv raztegne za $\epsilon (h + s)$ metrov. Vodja naveze je padel torej za $2h + s + \epsilon (h + s)$ metrov in če tehta G kp, je s svojlm padcem sprostil energijo A , ki je enaka $G [2h + s + \epsilon (h + s)]$ kpm.

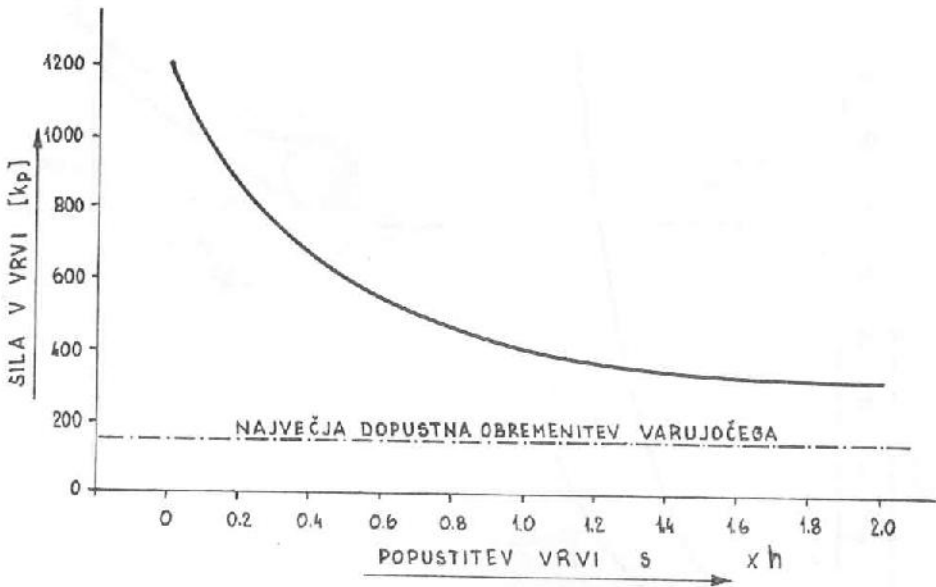
Vzemimo najbolj neugodni primer, to je da gre za prosti padec, na primer za padec v previsu, pri katerem vodja naveze sploh ne udari ob skale, in tak primer, da nimamo

Slika 2

Slika 3

vmesnega klina. Vzemimo, da se celotna energija padca porabi le za deformacijo vrvi in za trenje med vrvjo in obleko plezalca, ki varuje. Energijo, ki se porabi za deformacijo vrvi A_v , lahko približno izrazimo z enačbo $A_v = 0,58 F \varepsilon (h + s)$; tisti del energije pa, ki se zaradi trenja ob obleko plezalca pretvori v toploto pa z izrazom $A_t = a F \mu s$. Pri tem pomeni F silo v vrvi, ε raztezek vrvi, h in s dolžino vrvi po 2. sliki, μ koeficient trenja med vrvjo in obleko, ki je poprečno enak 0,62², a pa je faktor, s katerim dobimo v izrazu za A_t velikost normalne sile. Vrednost tega faktorja je približno 0,8. Če izenačimo te tri izraze, dobimo:

$$G [2h + s + \varepsilon (h + s)] = 0,58 F \varepsilon (h + s) + a F \mu s.$$

Če vstavimo v dobljeno enačbo ustrezne vrednosti: $G = 80$ kp, $a = 0,8$, $\mu = 0,62$ ter izrazimo dolžino vrvi s v deležih višine h , lahko rešimo enačbo. Primer rešitve je prikazan grafično na 3. sliki. Pri tem računu smo uporabili diagram $F - \varepsilon$, ki velja za perlonsko vrv Schuster.

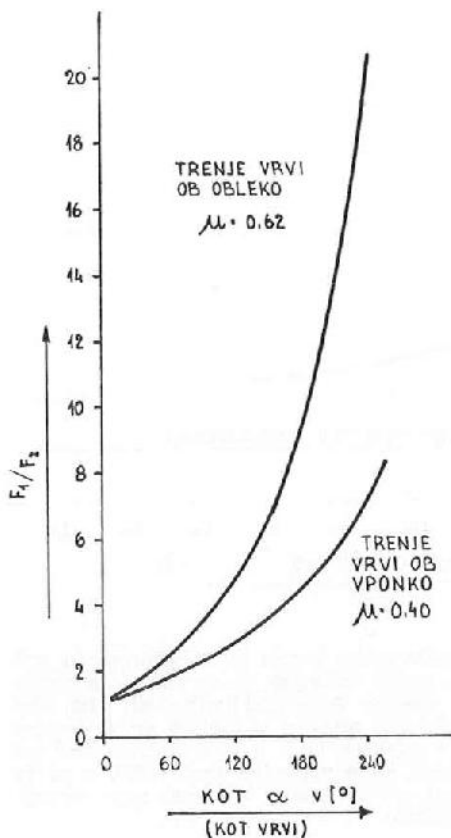
Tako dobljeni diagram pove dvoje pomembnih stvari: prvič, da je sila v vrvi toliko manjša, kolikor počasneje, to je na čim daljši poti zaustavimo padec, in drugič, da pri še tako počasnem ustavljanju padca ne dobimo v vrvi tako majhnih sil, ki bi jih varujoči plezalec lahko obvladal.

Prvi sklep je fizikalno razumljiv pa tudi za pravilnost drugega imamo, žal, vse preveč dokazov. Akademski alpinistični odsek je v 22 letih svojega obstoja izgubil zaradi padcev v steni 11 svojih članov in dva soplezalca iz sosednjega alpinističnega odseka, od teh 7 v 4 nesrečah celotne naveze. Pri treh od teh ni bilo na vrvi nobenega klina, le pri četrti je bil na vrvi med obema plezalcema en sam dokazano star klin, ki je tekkel prosto po vrvi.⁹ Torej ponovni dokaz za pravilnost stare trditve, da vodja naveze ne sme pasti.

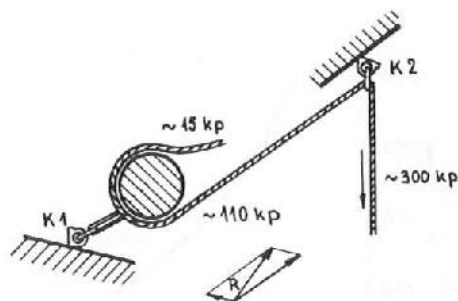
To pa seveda ne pomeni, da je vsak padec prvega v navezi katastrofalen; pomeni le, da pride v primeru padca skoraj gotovo do nesreče, če naveza ne varuje pravilno. Razmere se namreč bistveno spremenijo, če napeljemo vrv k prvemu plezalcu prek vmesnega, tako imenovanega varovalnega klina. Če vodja naveze pade, nastane situacija, katero ponazarja slika 4, ki pove, da z varovalnim klinom (K_2) ustvarimo dodatno trenje. Ta po znani enačbi $F_1 = F_2 \varepsilon \mu \alpha$ močno zmanjšuje silo v delu vrvi med plezalcem, ki varuje, in med varovalnim klinom. Vrednost koeficienta trenja je v tem primeru približno 0,40²; odnos sam pa je grafično predstavljen na 5. sliki. Če torej zaustavimo padec počasi, to je, če varujemo dinamično prek varovalnega klina, lahko dosežemo v vrvi, ki drži k plezalcu, ki varuje, sile, katerih vrednost ne preseže 150 kp, kar pa po podatkih s 3. tabele drugi plezalec lahko obvlada.

Na plezalca, ki varuje, deluje pravzaprav rezultanta sil R , ki vleče varujočega s sto-

Slika 4

Slika 5

jišča. Plezalec, ki varuje, lahko obvlada to silo le tako, da se priveže na sidrni klin (K₁), ki prenese te obremenitve.

Od že omenjenih nesreč Akademskega alpinističnega odseka dve nesreči prepričljivo dokazujeta pravilnost tega sklepa. Pri obeh nesrečah sta bila druga plezalca privezana na sidrni klin ter sta ostala na stojišču živa in v glavnem zdrava kljub padcu vodje naveze. Žal pa niso imeli na stojišču varovalnega klina, zato je razumljivo, da varujoča nista mogla vzdržati padca prvih plezalcev, ki sta padla za ves raztežaj, obvisela na vrvi in umrla.⁹

Bistveno za pravilno varovanje je torej, da imamo na stojišču dva klina oziroma ustrezna skalna roglja; sidrnega za samovarovanje varujočega in varovanega ter da varujemo dinamično. Opisano ureditev stojišča z dvema klinoma lahko najdemo na primer v ilustracijah Maestriljevega plezalnega učbenika.¹⁰ Pri tem je treba paziti tudi na pravilno medsebojno razmestitev obeh klinov. Pri izvedbi varovanja je treba namreč skrbeti za dvoje: prvič, da kontrolirano zaustavimo padec, in drugič, da po zaustavitvi padca lahko izvedemo reševalni manever, to je dviganje ali spuščanje padlega soplezalca.

Pri nas tako poznano in še vedno pogosto uporabljano ramensko varovanje ne ustreza tem zahtevam, saj je ta način precej tog, ustavljanje padca je zato razmeroma hitro in ga skoraj ne moremo regulirati. Sile, ki nastopijo v varovalnem sistemu, so precejšnje in lahko tako usmerjene, da zvihejo varujočega k tlom, zaradi česar težko pomaga sebi, kaj šele padlemu tovarišu. Praktičnih primerov za to trditev je več kot dovolj. Izredno enostavna in učinkovita rešitev pa je varovanje okrog bokov ali morda še boljše preko nahrbtnika. Podajanje vrvi je lahko, ko pa vrv zaradi padca steče, z roko, v kateri držimo prosti konec vrvi, povečamo kot okoli telesa, nato pa šele stisnemo vrv. S tem ustvarimo potrebno trenje za zaustavitev padca. Vsa ta akcija je razmeroma hitra, zato je smotno, da vadimo varovanje tako, kakor vadimo druge plezalske veščine.

V našem plezalnem vrtcu smo si uredili stojišče v rogovilih starega hrasta po opisanih načelih. Utež, s katero smo nadomestili padlega plezalca (Taka zamenjava

fizikalno ni ekvivalentna. Elastično telo padlega plezalca namreč absorbira nekaj energije padca, zato so sile v vrvi večje, če uporabimo toge uteži kot pa pri dejanskem padcu. Po Schubertovih podatkih¹¹ je ta razlika lahko večja od 45 %., smo vzdignili nekaj metrov nad varujočega in jo spustili v poljubnem trenutku. Vsi poskusi so nedvomno dokazali, da s pravilno urejenega stojišča lahko brez posebnih težav zaustavimo ekstremne padce, čeprav je vsakega varujočega vzdignilo proti zgornjemu klinu in sicer toliko, kolikor je pač dopuščala vrv, s katero se je privezal na sidrni klin. Varovali smo okrog bokov in brez rokavic, res pa je, da so bili padci razmeroma kratki oziroma približno 5 do 6 metrov.

Pri teh poskusih je dolžina zaustavljena s po silki 2 nekako ustrezala višini h. To pomeni, da lahko napreduje prvi plezalec le za polovico proste vrvi; druga polovica mora ostati na voljo varujočemu, da lahko počasi zaustavi morebitni padec. Pri današnjih 40 m dolgih vrveh s koristno dolžino približno 35 m, naj bi zato vodja naveze zabil prvi klin vsaj po 18 m vzpona, drugega po sledečih 9 m, nato pa naj bi v naslednjih metrih poiskal primeren prostor za varovališče. Iz znanih in tudi razumljivih razlogov plezalci to pravilo le redko upoštevajo. Vendarle pa noben razlog ne more spremeniti dejstva, da je varovanje stvar obeh plezalcev, ki naj porabita za vzpon raje nekaj ur več, če to zahteva priprava stojišča in varno plezanje, kot pa da tvegata v zameno za hiter vzpon recimo 40 let življenja.

Medtem ko je bil pojem dinamičnega varovanja razmeroma tuj evropskim plezalcem pred desetimi leti, je danes že težko najti nekoga, ki bi se še lahko upiral številnim dokazom, ki govorijo v prid dinamičnemu ustavljanju padca. Zato je razumljivo, da so se pojavile v zadnjih letih številne posebne priprave in manevri za dinamično zaviranje, s katerimi naj bi nadomestili tehniko zaviranja okrog bokov. Čudno in nerazumljivo je, da pravzaprav nihče ni eksperimentalno dokazal slabosti varovanja okrog bokov; seveda pa moramo kljub temu pozdraviti vsako prizadevanje za izboljšanje tega, kar imamo in poznamo. Dober pregled sodobnih zaviralnih načinov dobimo v Munterjevem članku o varovanju,¹² katerega smotno dopolnjuje Schubertov diagram.⁴ Za dokončne sodbe pa je verjetno še prezgodaj.

Sklepi:

Navedene številke, dokazujejo, da imamo danes na voljo opremo, ki omogoča precejšnjo varnost pri plezanju, seveda, če je oprema kvalitetna in če jo pravilno uporabljamo in vzdržujemo. Varovanje mora biti vedno dinamično. Kljub dinamičnemu zaustavljanju padca pa so sile v varovalnem sistemu še vedno precejšnje. Da jih lahko vzdržimo, moramo imeti na stojišču dva primerno razporejena klina; sidrnega za samovarovanje, čez drugega pa napeljemo vrv k vodji naveze. Napredujoči pa mora poskrbeti, da pusti drugemu dovolj vrvi za dinamično zaustavljanje padca. V raztežaju mora v primernih razdaljah zabiti vsaj dva klina.

LITERATURA:

¹ R. M. Leonard — A. Wexler: »Belaying the Leader«, Belaying the Leader — An Omnibus On Climbing Safety, The Sierra Club, San Francisco 1959.

² W. Siri: »A Rope Length from Eternity the Leder« — An Omnibus on Climbing Safety, The Sierra Club, San Francisco 1959.

³ Cenik firme Salewa.

⁴ P. Schubert: »Dynamisches Sichern«, Alpinismus, München 1972, Nr. 10, S. 53—54.

⁵ J. A. Odrizola: »Bergseite verlieren bei Nässe und 45 Grad Kalte 30 % an Zugfestigkeit«, Alpinismus, Nr. 6, München 1965.

⁶ P. Schubert: »Karabinerzerrversuch«, Tätigkeitsbericht des Sicherheitskreises in DAV, München 1969 — 70.

⁷ C. Wilts: »The Knife-Blade Piton«, Belaying the Leader — an Omnibus on Climbing Safety, The Sierra Club, San Francisco 1959.

⁸ L. J. Griffin: »The Holding Power of Pitons In Rock«, National Engineering Laboratory, East Kilbride, Glasgow 1965.

⁹ S. Jurca: »Analiza nesreč Akademskoga alpinističnega oddelka«, PZS, Ljubljana 1971.

¹⁰ C. Maestri: Kletter-Schule, Albert Müller Verlag, Rorschlikon — Zürich 1967.

¹¹ P. Schubert: »Faktor Mensch«, Tätigkeitsbericht des Sicherheitskreises in DAV, München 1969—70.

¹² W. Munter: »Moderne Seilsicherung in der Experimentierphase — zur Problematik der dynamischen Sicherungsmethoden«, Beilage zum 66. Jahresbericht des Akademischen Alpenclubs Bern, Bern 1971.

POPRAVEK

V pregledu kapacitet, obiskov in nočitev za leto 1976 (PV 4/77) smo pomotoma navedli, da je Koča na Planini pri jezeru poleg 800 domačih imela še 700 inozemskih prenočnin. Pravilno: Imela je le 800 domačih nočitev.

Posvečeno 200 letnici prvega vzpona na Triglav

TRIGLAV IN BOHINJ

Sestavil P. Richter po spisih iz zapuščine pokojnega Sigmunda Zoisa barona Edelsteina

Od točke 3 do točke 5 (razen zadnjega odstavka) je objavil Illyrisches Blatt, 25. 6. 1821, str. 82 in 83. Gl. Fr. Ceklin PV 1977 str. 143, 144 in opombo uredništva PV 1977 str. 17.

1. Gorovja na Gorenjskem pripadajo znani veliki alpski gorsti vrsti, ki se razteza iz Švice prek Tirolske v notranje-avstrijske dežele. Sestavlja jih prav tisti apnenec, ki na mnogih krajih obroblja granit te alpske gorske vrste, ga celo presega in po višini prekaša, je često zelo obsežen in mestoma tvori čisto svoje gorske odcepe, kot je to prav v teh predelih.

Od apnenca, nakopičenega ob mejah nekdanje beneške Furlanije, se cepita dve pomembni gorski vrsti, ki potekata vzdolž Jadranskega morja do Bosne in skozi notranje-avstrijske dežele proti Ogrski. Glavna točka v vozlišču, ki ga tvori apnenec v teh predelih, in hkrati tudi najvišja je Triglavsko pogorje na Gorenjskem (Ljubljanska kresija). Od njega se odcepita južni gorski greben, ki loči Kranjsko od Furlanije, in severni gorski greben, ki deli Kranjsko od Koroške. Glavno pogorje se nadaljuje na Zgornjo Koroško in se priključuje granitni gorski vrsti.

Triglavsko pogorje se razteza od juga proti severu, oba gorska odcepa pa se vlečeta od zahoda proti vzhodu. V isti smeri tečeta tudi obe glavni reki, ki izvirata pod Triglavom, Soča skozi Furlanijo, oba savska izvira pa skozi Kranjsko.

Med obema glavnima grebenoma in tako rekoč med obema izviroma Save poteka od zahoda proti vzhodu tretji gorski odcep, ki pa sega le do Blejskega jezera, kot da bi bil tam odrezan. Ta srednji odcep deli Gorenjsko v dva glavna dela, Bohinj na jugu in Kranjsko dolino na severu. Ob Blejskem jezeru se obe dolini združita in se polagoma spuščata prek Kranja v Ljubljansko ravnino.

2. Bohinj leži pravzaprav v vnožju Triglava, ki ga moremo šteti za glavno vozlišče v apnencu, nakopičenem na Gorenjskem. V južnem kotu, ki ga tvori proti Jadranskemu morju raztezajoči se gorski odcep z glavnim pogorjem, je izvir Save Bohinjske Savica; ob vnožju glavnega pogorja leži Bohinjsko jezero, katerega površina meri 912 000 kvadratnih sežnjev ali 570 juter, 16 kvadratnih sežnjev. Na severnem koncu jezera leži vas in rudnik Stara Fužina. Od tu se razteza vzpenjajoča se zgornja dolina skozi vasi Studor, Srednja vas, Češnjica in Jereka med vnožjem proti Blejskemu jezeru potekajočega gorskega odcepa in med tremi predgorji Rudnico, Višavnico in Babno goro. Ta jo ločijo od spodnje doline. K zgornji dolini se štejejo še tri rovtarske vasi Podjele, Koprivnik in Gorjuše.

*Der Berg Triglav (Triglav) im Süd von Kärnten
mit
Sigmund von Edelstein, Baron von Edelstein, Zois,
von Zois von Edelstein, von P. Richter gezeichnet und verfertigt.*

Spodnja dolina leži znatno globlje in se znižuje ob vznožju južnega pogorja, ki loči Bohinj od grofije Goriške, od Bovca in Tolmina, skozi tako imenovano Bukovino, vzdolž omenjenih treh predgorij in z odtokom jezera (Bohinjko), ki zbira vse vode doline do soteske v Štengah v smeri od vzhoda proti zahodu. Vasi v Bukovini so Brod z rovti Laški rovt in Ribčev laz, Savica in Polje z rovtom Žlan, Bistrica z rovti Nemški rovt, Bitnje, Lepence in Nomenj. Ozka gorska soteska, ki se začne z vasjo Nomenj in se vije pod različnimi koti med gorskimi skladi štiri ure hoda daleč, je ključ do Bohinjske doline in je vse do rovta Obrne, ki spada pod župnijo Sela, popolnoma nenaseljena. Konec soteske in pravega bohinjskega področja je med predgorjem Babji zob na jugu in Jagodnim na severu. Ta gora, ki spada k izrastkom severnega pogorja, se s svojimi pobočji spušča v rovte vasi Sela, ti pa se znižujejo proti Blejskemu jezeru. Pod temi rovti se Sava okrene bolj proti jugu in se oddalji od Blejskega jezera v nekaj sežnjev bolj globoki ravni ter obogatena z jezerskim odtokom hiti proti Radovljici, kjer se združi s svojo sestro belopeško ali podkorensko Savo, ki priteka iz Kranjske doline.

3. Leta 1780 je Bohinjska dolina po vojaški konskripciji obsegala 612 hiš, 722 družin in 3724 duš [torej skoraj 6 duš na 1 hišo, 5 duš na eno družino].

Med njimi je bilo 560 gruntarjev, 488 sinov dedičev, 266 kajzarjev, 45 rekrutov, 753 naraščajnikov, 6 uradnikov in duhovnikov ter 1876 žensk.

Leta 1792 je bilo prebivalstvo takole: 667 hiš, 735 družin, 3923 duš, med njimi 608 gruntarjev, 468 sinov dedičev, 295 kajzarjev, 65 rekrutov, 538 naraščajnikov, 8 uradnikov in duhovnikov ter 1941 žensk.

V letih 1801 in 1805 je bilo stanje naslednje:

699 hiš	697
776 družin	746
4081 duš	4767
769 gruntarjev	vmes 631
769 sinov dedičev	457
396 kajzarjev	505
805 naraščajnikov	523
6 uradnikov in duhovnikov	6
2018 duš	2058

V letu 1816 je štelo prebivalstvo Bohinja 3823 duš in okrog 24 naselij z osmimi cerkvami in 3 kuracljami s Srednjo vasjo kot najstarejšo ali matično župnijo.

Opomba: Gospod Koller ima najpopolnejšo topografsko karto Bohinja.

4. Poljedelstvo in živinoreja komaj zadoščata za prehranjevanje kmečkih družin. Le maloštevilni kmetje pridelajo toliko žita, kot ga porabijo. Drugi ljudje žive od zaposlitve kot rudarji, drvarji, oglarji, žebjarji itd. Letno odhaja 200 do 300 mož na tako delo iz doline in celo iz dežele na Koroško, Štajersko in Hrvatsko. Zalog obeh železarn v Bistrici in Stari fužini je od leta 1756 dalje znašal letno 36 000 goldinarjev, ki so jih porabili za mezde, najeme in za material, in so torej ostali v dolini.

Množina rogate živine še ni točno ugotovljena. Leta 1802 so našeli 4000 krav, 3000 telet in pridelali so 700 stotov masti. Če pa štejemo na vsakega gruntarja 6 molznih krav, kar je prej premalo kot preveč, moramo imeti navedeno število za poprečje in sklepati tudi o pridelku masti, — če da vsaka krava letno le 12 funtov surovega masla. Prodaja masti v Trst je bila od nekdaj pomembna, tako da so tam ustanovili pravo skladišče in namestili posebnega poslovodjo, da bi obdržali ceno. Do Loža vozijo trgovci z mastjo običajno z eno vprego in nalože 5 stotov, nato pa nalože na dvoprežni voz 8 do 9 stotov; iz Trsta se vračajo s soljo. Teleta izvažajo na Goriško in v Trst. Konjereja da letno kakih 130 žrebet.

Koze, čeprav škodujejo podrastu v gozdu, so odlična prehranjevalna veja za revnejše sloje, predvsem za kajzarje in gosače, in jih je treba šteti 6 na vsako družino. Dve dobri kozi dajeta skoraj toliko mleka kot ena krava in prehranita manjšo družino.

Ovčereja daje leto 600 koštrunov po 1 goldinar 24 krajcarjev. Domačo volno predelujejo v grobo sukno, nogavice in klobuke; v dolini sta namreč dva klobučarja. Drugo obleko dobavlja Kranj. Še preden so bili uvedeni predilni stroji na Koroškem, so Bohinjci predli za Morovo suknarno in zaslužili letno do 4000 goldinarjev.

Pridelovanje lanu komaj krije potrebe. Ribolov v jezeru, ki ga dajeta v zakup obe gospostvi Bled in Radovljica, preživlja komaj nekaj družin, prav tako tudi lov na gamse. Prebivalci v Gorjušah zaslužijo z rezljanjem pip približno 700 goldinarjev na leto; posebno vrsto često prav čednih pip izdelujejo iz jelševе korenine.

5. Prehrana Bohinjcev je preprosta. Kmetje zakoljejo v jeseni eno kravo in pozimi enega prašiča in imajo vse do poletja prekajeno meso in slanino. V toplem letnem času jedo kozletino in koštrunovo meso. Najobičajnejše jedi so povrtina, zelje, repa, kajti krompirja, ki igra po vsem Kranjskem ajdi podrejeno vlogo, v Bohinju še zelo malo pridelujejo.

Sadja je tudi malo, kajti drevesa ne vzdrže hude in zgodnje zmrzali, veliko pa suše rdeče glogove jagode in delajo iz njih grobo moko, jo mešajo s proseno moko in iz nje pečejo kruh.

Vino tvorijo z Goriškega čez preval pri vasi Bača na tovornih konjih v majhnih sodčkih.

Desetina in bera za tri župnike, pod katere spadajo Bohinjci, znašata 1200 goldinarjev. Ostala desetina pripada Radovljici. Deželnoknežje in urbarialne dajatve gospostev Bled in Radovljica dosežejo 4000 goldinarjev.

Jezik Slovanov v Bohinjski dolini se je ohranil čistejši kot kjerkoli na Kranjskem. Izgovorjava v spodnji dolini velja v tem pogledu za vzorno. V zgornji dolini pa ni slišati čistih samoglasnikov, temveč le dvoglasnike.

Bohinjci se odlikujejo s telesno velikostjo, močjo in zdravjem. Golše, ki je doma v vseh sosednjih goratih predelih, zlasti na Koroškem in Štajerskem, sploh ne poznajo. Ženski spol je sicer manj lep kot v Kranjski dolini, na primer pri Jesenicah, zato pa je krepkejši in odpornejši tudi. V zadnjih petdesetih letih je več prebivalcev, žensk in moških, doseglo starost 100 do 105 let.

Značaj Bohinjcev ni čisto tako preprost, kot je ponavadi pri prebivalcih v Alpah. Grajati je treba pri Bohinjcih pomanjkanje šolanja in npravnosti, zahajanje v Trst pa pogosto uživanje vina in žganja.

6. Alpski apnenec doslej še nima določenega mesta v sistemu. Po svojem domnevem nastanku in po pojmovanju o naravi vodoravnih usedlin bi ga mogli prlštevatí k flišnim kamninam. Razlikuje pa se od njih po višinah, ki jih zavzema, in po lastnostih materiala, ki je v vseh plasteh vedno isti apnenec, medtem ko plasti pravega tako imenovanega fliša obstoje iz izmenoma zelo različnih vrst kamenin. Alpski apnenec je torej verjetno starejša flišna kamenina, ki ima z mlajšo skupno lastnost le po svojem nastanku kot usedlina iz vode, sicer pa se od nje v mnogočem razlikuje. K poznavanju notranje strukture te stare apnenasto-flišne kamenine, ki v Evropi in na obeh poloblah spremlja granitne gorske vrste, je geologija doslej le malo ali pa nič prispevala; verjetno zato, ker le redko vsebuje plemenite kovine ali vsaj ne v tolikšni količini, da bi postala primerna za večje rudniške naprave. Zato so tudi potujoči naravoslovci na primer Scopoli, Ferber, Bern in drugi tako malo raziskali kranjska apneniška pogorja, da so celo dvomili o okameninah v njih. Scopoli je po Buffonu prevzel sistem o nastanku apnenca iz školjk in je zanemaril natančnejšo raziskavo kranjskih gorovij, ki jih je z botaničnega vidika s toliko vnemo preiskal. Tudi Hacquet je zaradi podobnega nagnjenja za svoj transmutacijski sistem spregledal okamnine in druge posebnosti starega apnenastega fliša na Kranjskem. In vendar prebivalci Bohinja že od davnih časov v tej kamnini kopljejo železovec in to brez pomoči jamomerstva in brez pouka, le z izročilom izkušenj, ki si jih je zapomnil zdravi razum teh gorjancev.

Alpski apnenec na Kranjskem, kot se javlja v vsem gorovju, je svetlo-sive barve, v svežih nalomih včasih popolnoma bel ali nekoliko rumenkastobel. V prelomih je drobnozrnat, bolj ali manj blesteč, nikdar moten ali popolnoma gost! pod vplivom vremenskih nepravil, zmrzali itd. zelo hitro poka in razpada v nepravilne oglate, neostrobe kose; zato so grušč, groblje, plazovi in podori zelo pogosti. Zdi se, da se groblje boljše upirajo nadaljnjemu razkrajanju. Na zraku se prevlečejo modrikasto ali svinčeno sivo in vztrajajo v tem stanju.

Če motrimo ta apnenec v vsem njegovem gorskem masivu, že na prvi pogled brez kvadranta in kompasa ugotovimo:

1. da je večji del tega masiva ostal od svojih začetkov skoraj vodoraven in valovitih plasteh; nasprotno
  2. da so se nekatere točke teh pogorij v vseh mogočih smereh premikale, pogrezale, premaknile in se potisnile druga čez drugo, se plastovito razkosale, trgale in udirale, in da samo
  3. prav ta narita in razklana področja vsebujejo bohinjski železarski revir.
- Ker je pri popisu neke doline zaradi reda koristno in stvárí saml primerno, da ne začnemo od zgoraj, temveč od spodaj, je v skladu s tem pravilom, da glede na sotesko v Štengah, ki je ključ do Bohinjske doline, razdelimo bohinjski okoliš na pet odsekov:
1. od Babjega zoba na obojni strani do Bistrice, od Jelovice do Platovnika in Šavnika ter do prečne soteske, ki se spušča z Nemškega rovta,
  2. od sedla na Šavniku, čez katerega drži tovarna steza do Bače na Tolminskem, do kota proti Ukancu k Izviru Save, ves predel golih gorskih grebenov, ki potekajo od omenjenega kota in predstavljajo prvi člen južne gorske vrste vzdolž goriške meje,
  3. iz kota v Ukancu po predelu glavnega grebena Krn, Vršac, Triglav do kota nad dolino Krme, od koder se odcepi Klek kot srednji greben in poteka proti Bledu,
  4. iz kota nad Krmo prek Tosca, Draškega vrha, Musce itd. vzdolž golega grebena Kleka do Gorjuš k ozki soteski Korita nad Mokrim logom,
  5. od Gorjuš do Jagodna nad Blejskim jezerom, kjer se izteka srednji greben,
  6. Čeprav najnovejše goroslovje z geološkega vidika upravičeno odklanja delitev na velegorja, sredogorja in predgorja, je s topografskega vidika ta delitev vendar primerna

in ugodna, in zato delimo tudi bohlnjska gorovja v velegorje ali na višine, kjer ne uspeva več drevje, do snežne ločnice, na sredogorja, poraščena z gozdovi in pašniki, in na predgorja, to je na prve vzpetine nad dolino; te obstoje iz razgaljenih vznožij višjih gora, iz njihovih obronkov, iz slpIn ali naplavin. Za osnutek topografske karte Triglava in Bohinja sta se s hvalevredno vnemo prizadevala tamkajšnji oskrbnik Koller in rudniški pisar Žerovnik, vendar še ni znano s kakšnim uspehom,

7. prvi odsek od Babjega zoba do Bistrice obsega mogočno sredogorje, ki je poraščeno z visokimi in črnimi gozdovi in nenaseljeno. Pogorje je nadaljevanje Jelovice in obdrži to ime vse do Bistrice in Bohinja. Gozdno področje od Babjega zoba do grape Blatnik spada k Javorniku. Ob vznožju pogorja v ozki gorski soteski so apnenčevi skladi na več mestih povsem navpično odrezani in sploh zelo strmi. Gozdno področje od grape Blatnik do Bistrice pripada temu rudniku in obsega gozdove Brda, Praprotnica in Ribčeva dolina; čeznje se pogorje nadaljuje čez Sorico in Pečano do gore Pórezen; pod Poreznom leži tolminka vas Brda. Od tu se to področje znižuje zelo položno čez Sorico in Nemški rovt proti Bistrici v Bohlnjski dolini. Ob vznožju pogorja leže ob Savi vasi Nomenj, Lepence in Bitnje. Nasproti Nomnja so ob Mošenacu ostanki zidu stare topilnice, ki se omenja v blejskem urbarju z imenom slovenska peč. Tu je tudi zelo mrzel izvir. V sredogorju Brda in nad njim v Praprotnici in Konjskih rovih so številni stari rudokopi v ploskih predelih, podobnih kotlom in globelim; o njih gre med rudarji glas, da so bila tam bogatejša ležišča in boljše rude kot v prisojnem pogorju. Da je bilo v gorskem grebenu, ki obsega Jelovico vse do njenega izteka na zahodu, v prejšnjih časih rudarjenje zelo razširjeno, kaže že lega stare topilnice pri Nomnju, zgoraj v sredogorju pa na mnogih mestih prevrnjeni kotli in jalovina; sploh pa to pogorje sedaj ni tako razgaljeno kot prisojno — nasprotno obsega visoke in črne gozdove, ki zalagajo železarne v Javorniku in Bistrici z ogljem. Javorniški in bistriški predel loči velika grapa, ki seka blatniški revir. Ob Blatniške grape se vleče proti zahodu veliko gozdno in gorsko področje, imenovano Praprotnica, vse do Brd: na tem področju leže stari rudokopi, ki so po izročilu dolgo časa zalagali z rudo topilnico v Mošenacu pri Nomnju. Danes vemo o tem le to, da so leta 1789 nekatere stare rove zopet uporabili rudarji iz Železnikov. Pod glavnim imenom Brda se vleče drugo gozdno in gorsko področje kot odrastek Jelovice prav do gora Porezen, Slatnik in Šavnik nad Nemškim rovom in Ravnami. Ta predel sledi ploščatim hrbtom Jelovice in ima veliko podolgovatih kotlastih globeli, ki so pokrite s črnimi gozdovi in posejane z grički in hribi. O nekdanjih tukajšnjih rudokopih vemo le, da udrtine v globelih niso globoke in da je ruda tu nakopičena v večjih zrnih in kosih in je manj pomešana z apnenčevim peskom kot v prisojnih revirjih. Leta 1792 so uvedli dvanajstčlansko rudarsko moštvo. Na Šavniku so še videli odprte rove in na jalovini raztreseno zrnato rudo. Kasneje je župan iz Nemškega rovta tu izkopal rov in pridobival rudo. Na Slatniku je baje znani plavžar Repek zasul dobre jame, in nekatere v teh revirjih naj bi bila jama, katere vhod sega nad 20 sežnjev globoko. O njej krožijo med kmeti čudovite pripovedi.

Nad Praprotnico in BrdI leži višji revir, imenovan Konjske rovni, ki je pravzaprav planina, nad katero se razprostira višje pogorje Pečana. Ta deli bohlnjski okoliš od rudnikov v Železnikih. Na tej planini je velika popolnoma zaprta globel, kjer je bilo nekoč mnogo rofov. Le po izročilu vemo, da je bila ruda izdatna in rovi globoki. Leta 1788 je ogljar Slamnik nabral na svojo roko več sto kosov rude iz majhnih rudoslednih okolišev; tako so spoznali to res dobro rudo in začeli upati, da stara nahajališča še niso čisto izčrpana in da so tu tudi drugod nekatere orudnele osredke pustili neizkopane. 15. avgusta omenjenega leta so preiskali Slamnikove rudosledne jame, o čemer je rudniški pisar Žerovnik poročal naslednje: »Žila se spušča 45 stopinj nad 50 sežnjev globoko. Rude leže v rdečerjavi delno zelenkasti ilovici, ki verjetno nastaja z razkranjanjem kalcedona in obstoji iz gline, peščenjaka in apnenca. Ruda je modročrna, blesteča in težka.« Po teh poročilih so določili po osem mož na dva rova, toda že po 6 sežnjih kopanja v globino je žila izgnila. Stene so iz grobega apnenca, dno pa iz rdečerjavega in zelenega laporja, ki je bil v izkopu mehak in lepljiv, na zraku pa se je strdil v trdno kamenino. Ta lapor je na vsej ploščati planini Ravne in v tej višini sega tudi v višje pogorje Pečana, zato ni gotovo, če sega omenjena žila na Konjskih rovnih res tako globoko. Tu pridobljene rude so najlepše, kar so jih kdaj videli v Bohlnju. Po vseh izjavah tiči med apnenčevimi žilami, ki leže na rdečih in zelenih skrilavih laporjih. Ti pa nedvomno zopet leže na apnencu in gotovo ne segajo globoko pod pobočja Pečane, kar dokazuje podobnost na drugih mestih.

8. Drugi odsek med Bistrico in Ukancem obsega mogočno področje velegorja, ki se začinja z grebenom Črna prst in se po vrhah priključuje še mogočnejšemu gorstvu Suha, se nadaljuje od tod po grebenih Škrbina in Bogatin in se v kotu Ukanca združuje z glavno poprek potekajočo gorsko vrsto, znano pod imenom Komna, oziroma se od nje odceplja. Suha je v tem odseku en sam gorski sklad, ki se z mnogimi vrhovi nadaljuje v raztegnjenem grebenu in se priključuje Škrbini in Bogatinu. Bogatin pa se združuje s Kalom (boh. Kòu) in predstavlja najvišji vrh v Bohlnju. Za obema stoji tolminka gora Krn, v tokavi med obema pa planina Duplje in njeno jezero; potemtakem

mora biti Komna ali nižje pogorje ali pa velika tokava ob vznožju Bogatina. Za tem visokogorskim področjem poteka na Goriškem cesta proti Koroški od Kobarida čez Predil na Bovec. Druga stranska cesta drži skozi Tolminsko čez Mavrov most v Kanal. Jezik se imenuje najnižji kot za jezerom: vzdolž njega se v skoraj ravni črti vzpenja ozka soteska in steza na Škrbino in prek enega njenih vrezov na Bovško. Tudi čez Suho in čez Škrbino drži steza, ki jo uporabljajo prekupčevalci z živino in tihotapci. V grebenu Suhe stoji gora povsem stožčaste oblike in iz pokončnih plasti. Pod golim velegorjem se vzdolž Bistrice proti Ukancu razteza sredogorje, delno obraščeno z gozdovi, povečini pa prekrto s pašniki, senošetmi in rovti. Tu ni ploščatih mizastih odsekov kot v prvem revirju ali v prisojnih revirjih, temveč so le prostrane globeli med strmimi stenami velegorij in med povprek potekajočimi hrbti. In vrhovi sredogorja, med katerimi so pašniki občin Nomenj, Bitnje, Bistrica in sosesek v Bukovini. Pomembnejši vrhovi tega sredogorja so prav ob Bistrici vzdolž po grebenih Črne prsti in Vrhov in to Kozji hrbet, Slatnik, Šavnik, Črna gora, Črni vrh in Lisec. Med Šavnikom in Črno goro drži tovarna pot proti vasi istega imena na Tolminskem. Ob vznožju Lisca, med njimi in gričem Repar, so Korita Bistriškega potoka, ki daje fužinam pogonsko vodo. Oba slapova Bistrice sta komaj 15 sežnjev visoka; Korita pa so dvakrat tako globoka in komaj 3 sežnje široka. Pogosto te vode poleti, ko je v Bohinju suša, zelo narastejo, če so na Tolminskem nevihte. Vrh Šavnika, ki je lahko dostopen, je najboljša razgledna točka, od koder se vidijo Furlanija, Jadransko morje, izvir Save, kot v Polici ter greben glavnega pogorja s Triglavom, potreben pa je seveda daljnogled.

Nasproti Lisca se odpira nekoliko mogočnejši gorski predel čez Osredka, Barečo dolino in Poljano do pobočij gorovja Suha; obdajajo ga nadaljna sredogorja bistriških Alp, Zeleni vrh in druga do Zagradca nad jezerom in vzdolž njega čez Mirnico in Lopato na Konjski vrh, kjer se priključijo na strme sklade Škrbine; pod njimi in pod Bogatinom potekajo skozi Ukanc do izvira Save in so delno prekriti z gozdovi. Z odrastkom pri Zagradcu sega sredogorje vzporedno z jezerom, proti kateremu se položno spušča, prav do gorovja Škrbina. Ta sredogorski odrastek ne nastaja le zaradi mogočnosti sredogorja Suhe, temveč je tudi predgorje Pršivca onstran jezera; ta zožuje jezero in dolino.

To sredogorje se zelo položno spušča k jezeru in ni tako strmo, kot so vsa druga v preostalem okolišju. Na več krajih so tu pred časom kopali rudo, toda kolikor je znano po pripovedovanju rudarjev, ni bilo nikjer večjih rudokopov. Leta 1789 so stare rudoslode in jame, ki so jih v letih 1760—1770 z velikim trudom izkopali na Veliki in Mali Črni gori in jih po odkritju bogatejših žil v Jamah opustili, zopet obnovili, da bi zalagali visoke peči z okro in bobovcem. Okro so našli v stranski žili Preduh, ki se širi v obliki nekakih prstov. Ruda obstoji iz skorjastega, poroznega rjavega in modrega železovca, ki vsebuje komaj 20/50 železa. Rumena okra, ki izpolnjuje kopusče in votline, postane po žganju živordeča in se popolnoma izpere. Primes je kremenčev pesek v zaobljenih, ploščatih in gladkih belorumenih in sivih zrnih. Bobovec tiči v običajni kredni ilovici pomešan z apnenčastim peskom.

Leta 1783 so na gori Lisec, kako uro od Pozabljenega izkopali pet sežnjev dolg rov, ki se je v trdnem apnencu ohranil brez opornikov (Tičevca). Razpoka je bila široka komaj pol čevlja in je vsebovala rumenorjav oker priraščen na apnenec. Leta 1790 so višjemu pazniku Polcu naročili, naj preišče črni skrilavec, ki se javlja na več mestih in v različnih višinah med sredogorjem Mala in Velika črna gora ter gorovjem Črna prst posebno na Ravenski planini. Ta je poročal nasledje: Skrilavec na grebenu in v najvišji globeli na severni strani Črne prsti nima ne lege in ne obsega, da bi bilo vredno pričeti s kopanjem. Področje na južnem pobočju, kjer je že Sarch videl magnezijo, je preveč oddaljeno, skoraj nedostopno, tako da se ne izplača preiskovati. V globeli med Črno prstjo in Goro se skrilavec konča ob prečnem grebenu, ki se odcepi od Črne prsti in na katerem sta vrhova velike in male Gore. Med skrilavcem je višji nadzornik odkril sledove žveplenega peska. Na površju je skrilavec zelo suh in v primeri z javorniškim malo obeta. Za kopanje tuknjašnega rova so bili določeni štirje možje, ki so delali le poleti, kajti pozimi je gorovje za posamezne rudarje nedostopno. Leta 1791 so delo ustavili, ker je bilo nujneje pospešiti delo v rovu v Gorjušah in prizanašati blagajni med gradnjo novih fužin v Bistrici.

9. Ležišče nenavadne kamenine, imenovane lončarska glina, je ob vzožju Zagradca nad cerkvijo Sv. Duha ob jezeru. Prav nasproti cerkve se pogorje zelo položno vzpenja k staremu kamnolomu in z njim kake pol ure daleč ogljarska pot, ki drži k fratam revirja Zagradec; čisto blizu poti je jarek, ki prihaja z višjega pogorja in izliva svoje vode v jezero blizu cerkve. Višinska razlika med jarkom in izdankom lončarske gline ne znaša dosti več kot 100'. Smer plasti med kameninami je med $19\frac{3}{8}$ in $7\frac{3}{8}$. — Ali leži lončarska glina na apnencu ali pa sega podenj, ni mogoče z gotovostjo dognati zaradi nakopičenega apnenčevega gruščja, ki ovira opazovanje. Ker pa je nekaj streljajev pod potjo nakopičenih nekaj celih in mogočnih skladov apnenčevega drobirja, ki očitno prlpada trdni kamnini na mestu, je mogoče domnevati, da lončarska glina ne sega globlje. Ta mogočni kamninski sklad sega od jarka kakih 80' proti vzhodu in zadene

na apneniški zarinjek, ki ga na prvi pogled dozdevno odreže, je pa le razdrobljen in podsut grušč. Slabe četrte ure naprej in nekoliko višje pa naletimo na plasti, ki potekajo pod kotom 70° povprek na pogorje in zajemajo lončarsko glino. Prav tu preneha poimenovanje Zagradec in se začneja revir Višna brda.

Na nasprotni strani proti zahodu je razločno vidna ločnica med lončarsko glino in apnencem, ki ga oklepa. Od jarka nazaj poteka ogljarska pot skoraj 60° skozi lončarsko glino, nato pa čez apnenčev grušč, ki tvori lep travnat hrbet. Vzdolž poti res leže še majhni kosi lončarske gline, ki pa so le slučajni vrtniki. Sklade lončarske gline moremo torej šteti le kot majhno zagozdo v apneniškem pogorju Zagradec. Na dveh mestih nad potjo je ta vrsta kamnine skoraj vodoravna, na gosto nalomljena in tvori nad majhnimi globelmi in prevslati valovit pas. Sploh je ta kamnina zelo razpokana, razkrojena in zdrobljena; je še neraziskana. Po barvi kaže različne odtenke od svetlozelenosive do temnozelenorjave. Na svežih prelomih je bolj ali manj gosta brez vsakega leska. Če dihnemo vanjo, daje močan vonj po glini, če jo razimo, se pokaže belosiva progga, če jo podrgnemo z jeklom, se le redkokdaj zaškripi. Razleti se v nepravilne kijaste, ostro-robe in bodičaste kose, ni je mogoče gladko sekati ali polirati. V celoti je kamenina polna raz in razpok, ki so napolnjene deloma s tankolistno sigo deloma pa z zrni in žilicami kalcita (Kalkspath), le malokdaj pa z belim in rdečkastim kremenom. Z varljivo cevjo jo hitro stalimo v penasto rjavo stekleno kroglico. Leta 1787 se je v Javorniku 24 palcev debeli kamen stalil v sedmih dneh v rjavočrno steklasto žilindro. Leta 1792 so v plavžu v Bistrici ta kamen primešali zrnati rudi, pa niso dosegli pričakovanega rezultata. Kamni na dnu in v jašku talilne peči so trajali več let, torej se ta kamen tali le v dotiku z zračnim tokom ali kovino, kajti kamen na dnu talilne peči je vedno prekrit s pol čevlja debelo plastjo žilindre in pepela. Na prostem ima razkrojena kamnina često lepljive razpoke in se razpusti skoraj v glino.

10. Tretji odsek med Ukancem in Krmo zadeva onstran grebena Krme na meje Bovca, s skladi Vršaca in Triglava pa na meje Trente. V kotu za Jezerom v Ukancu se napne vznožje sredogorja kot zid strmo navzgor. Obstojni pravzaprav iz skladov Škrbine in Police, ki se stikata pod kotom 40 do 45 stopinj in tvorita ta veliki navpični kot. Plasti ob vznožju obeh gora so poprek preklane z mogočnimi odprtimi razpokami, ki so od 1 in pol do 2 čevlja široke. Na mnogih mestih segajo konci plasti drug čez drugega in na teh policah rastejo majhni macesni, grmičevje in trava; zato so dobri pašniki za gamse. Neverjetno pa resnično je, da so lovci na gamse prav v stenah tega kota našli stezo, ki pa jo uporabljajo le najodločnejši med njimi. Tu izvira bohinjska Sava (ob izviru se imenuje Savica ali mala Sava, od Iztoka iz jezera do Šteng pa Bohinjka) skoraj sredi navpičnega gorskega vznožja in v kotu ob stičišču pravokotno se sekajočih kamninskih plasti. Voda priteka v močnem nerazcepljenem toku v mogočem loku iz votline in pada v globino pod kotom 30°. Ta prečudoviti slap je malo obiskan, kajti po navpični steni Police je popolnoma nedostopen, od druge strani pa ga zakriva gorski sklad, ki je odtrgan od Škrbine in je prav tako težko dostopen. Ta odtrgani gorski sklad tvori skrajno razdrapan jarek z ogromnimi kosi udrtih apnenčevih sten, čez katere se vali Sava v številnih majhnih slapovih in se vije skoraj uro daleč, preden doseže prag, kjer tvori Bohinjsko jezero. Voda v slapu se prav nikjer ne dotika navpične skalne stene. Ob južnem vetru se sliši šum slapa prav do cerkve ob iztoku jezera, torej najmanj dve uri daleč. Pozimi voda ob ustju votline zamrzne in se spomladi sprosti z nenadnim pokom, ki ga slišijo celo v Stari fužini. Nekaj sežnjev pod votlino je še ena vodna razpoka, katere curek se razprši v glavni vodni tok. Poleg velike votline je na južni strani, nekoliko globlje še ena odprtina, iz katere voda ne teče navzven, temveč pada v slapu v notranjost gore. Jezero na sredini zožujejo gorska pobočja, tako da ga ni mogoče naenkrat pregledati v vsej njegovi dolžini. Njegova globina še ni dognana. V dolini je živo izročilo, da se je neka ugledna fužinarska družina med vožnjo po jezeru ponesrečila in se ni rešil niti eden. Spriče lege jezera, stisnjenega med strma pogorja, je lahko umljivo, da mora biti tu vihar zelo nevaren. Ribiči mečejo svoje mreže le ob južni manj izpostavljenih bregovih jezera in to ponoči, kajti podnevi ribe teh bregov ne obiskujejo. Zadnje jezerce v globeli pod Komno, odkoder odteka voda po podzemnih strugah k izviru Savice, je dve uri hoda oddaljeno do vrha Police. Od Police se razteza vzdolž jezera druga manj navpična, vendar zelo strma stena, ki se znižuje proti Stari fužini; na njej se zvrste vrhovi Ogradi, Peršivec, Lohât, Osrednik, Lögare vse do Studora. Vrhovi tega sredogorja so skrajni odrastki grebenov, ki se odcepljajo od Vršaca in Triglava. Med njimi leže različne globeli in doline, kjer so pašniki in planine občin v zgornjem delu doline. Zadnji odrastek, ki se od Vršaca čez Zelnarico, Kopicico in Tičarlico znižuje proti Ogradom in v kotu pri Polici prehaja v mogočno sredogorje, se končuje v Ukancu. Sredogorsko področje Ukanca sega na jugu do kota za jezerom, proti severu pa se znižuje v dolino Voje za Staro fužino k izviru potoka Mostnica, ki daje tej fužini pogonsko vodo. Korito (razklane skale, razpoke, skozi katere teče voda med navpičnimi globokimi stenami; na gorskih hrbtih, ki se uporabljajo za prehod, se imenujejo vrata) za fužinskimi poslopjem v Stari Fužini je globoko 25°; čezenj drži zidan most.

Iz doline Voje raste vznožje Tosca; nanj se kot predgorja naslanjajo Studor, Lom, Ši itd. Na Toscu izvira Ribnica, ki teče skozi Srednjo vas. Na Suhu za Staro fužino izvira Kropa, ki se združuje z Ribnico, obe pa se pri Berševju izlivata v Savo.

Najbolj visoko ob vznožju Triglavskega pogorja ob Krmi in na začetku grebena, ki poteka proti Bledu, se v smeri od severa proti jugu pod Vršcem razteza dolina Pri jezernih, ki se postopoma in položno znižuje; na severni strani Vršaca ob Triglavu je planina Velo polje. Globel Pri jezernih se strmo spusti na planino Lopučnico nad Češnjico; nasproti je Komna. Mala jezercica se zvrstijo po pobočju globeli Pri jezernih in z vidnimi tokovi niso povezana med seboj. Pozimi zamrznejo prav do dna in se tudi poleti popolnoma ne odtajajo, zato v njih ni rib. Nedvomno so to vehe podzemnih vodnih zalog, iz katerih izvirajo Soča in obe Savi.

Čeprav se Triglav kot vse apneniške Alpe zaradi razkroja kamenin stalno znižuje (to dokazujejo ogromna melišča na dnu globeli), je vendar na Florjančičevi karti označen z višino 1400 pariških sežnjev. Ta karta pa ne prikazuje dovolj razločno ustroja bohinjskega gorskega sklada.

Vršac je močno razkrojen; od nekdanj mogočnega gorskega sklada so se ohranili le trije vrhovi.

Drobiljenje zaradi zmrzovanja in tajanja, razkroj kamenja zaradi vetra, snežni plazovi in voda so tu sodelovali. V našem času se je z grebena Ogradi ob jezeru udrila skalna stena, ki je obsegala nekaj tisoč kubičnih sežnjev kamenja. Struga Savice in jezerski kot sta bila več dni zavita v meglo iz apnenčevega prahu in udorna ploskev je bila še leta 1751 razpoznavna po barvi. Nekaj podobnega se je zgodilo tudi na Vstanku in na več drugih krajih.

Na planini Krstenica nad Studorjem so ostanki starih rudokopov, o katerih pa ni ohranjenih nikakršnih poročil. Rudar Mitel je leta 1787 tam našel nekaj drobnih z apnenčevo sigo sprjetih rudnih zmc. Na planini Pri jezeru nad Dednim poljem so prav tako stari rudokopi, ki so bili v pogonu še leta 1776 in so izdatno zalagali z rudo topilne peči v Stari Fužini. To področje leži zelo visoko. Je prav za prav globel, ki na severni strani reže pokončno, na južni strani pa vodoravno ležeče pogorje in se končuje ob majhnem jezeru. V tej globeli se javljajo na površju bogata ležišča rude in se ob skoraj navpični steni širijo v globino. Razpoka se skoraj kot jašek spušča 8° globoko, se izravna, nato zopet strmo pada, se še enkrat izravna in končno potone v vodi; v globini postajajo rudna ležišča vse bogatejša. V razpoki so bile leta 1788 velike količine kristalastega prozornega kalcita (Kalkspath). Na površju so tu veliko kopali rudo. Poizkusili so tudi z rovi, ampak brez uspeha.

11. Četrti odsek od Krme do Gorjuš. Gorski odcep, ki se loči od Triglava in preko Césarja, Tosca, Velikega Draškega vrha, Musce, Debele peči in še višjega Kleka sega prav do Blejskega jezera, je na severni strani zelo strm in se spušča globoko v dolino Krme, ki ne spada več k Bohinju. Ta najnižja točka Krme, kjer je razločno vidno vznožje Triglava, je zelo znamenita, kajti tu se usedline v lebdečih valovitih plasteh vzdigujejo z dna doline do najvišjih vrhov. Južna pobočja zgoraj omenjene gorske vrste niso tako razkosana in mogočna kot severna, temveč tvorijo v vsem obsegu skoraj dve uri hoda široko in dvakrat tako dolgo mizasto goro, ki se s pobočij Tosca terasasto znižuje še preko Gorjuš; njeno južno vznožje pa je v Bohinjski dolini, v ozki soteski Štenge vzdolž reke Save kakih 150 do 200 sežnjev visoko in strmo odsekano. Vse to področje je na južni strani posejano z majhnimi vrhovi, ki se znižujejo navznoter proti mizasti gori; na severni strani mu prihajajo naproti pobočja sredogorja, ki pod golim visokogorskim grebenom poteka še preko Kleka; iz teh drugo proti drugim obrnjenih pobočij nastajajo poševne ploskve, ki jih režejo plitve globeli in ki v celoti tvorijo valovito, rahlo raztegnjeno mizasto goro. Razni predeli te mizaste gore so na površini posejani s številnimi majhnimi griči in apnenčastimi skladi; te apneniške stene oklepajo kadunjaste in kotlaste vdolbine (ležišča bobovca), planinske pašnike in gozdove ter rovtne in zaselke treh občin Podjele, Koprivnik in Gorjuše. Najlepši planinski pašniki na pobočjih sredogorja so Konjščica na zahodu in Lipanca na vzhodu pod grebenom Musce. Globlje na sami mizasti gori sta zgornji in spodnji Gorelek (Gorelek), dva nenavadno lepa velika pašnika, ki sta nastala s požigom gozda, kar pove koren njunega imena (od goreti). Najlepši gozdovi so pod Klekom na sredogorskih pobočjih in segajo čez vso širino mizaste gore proti Rudnemu polju. Po njeni dolžini pa se skozi gozd Stari les širijo do Rudne doline; tu pa jih odrežejo pašniki in zaselki. Rudniški revirji si sledijo takole: proti zahodu pod pobočji Tosca leže Za Hraščo in Jame, nekoliko globlje Rudno polje in še globlje Lom. Na južni strani mizaste gore leže Rudna dolina in Gorjuše, na severni strani pa Rudnati lom, Podrazor, Zajavornik in Jerebikovec.

a) **Lom.** V vzponu iz zgornje doline leži najprej stari rudniški revir V Lomu. Od tu je še uro hoda do Rudnega polja; to predstavlja zadnje obronke mizaste gore, ki poteka

mimo od Rudnega polja do Uskovnice proti jugu in se izteka v Studorju. Zahodno od Loma se spuščajo v dolino pobočja hudournika Ribensčice. Ta revir je že zelo prekopan, ker leži blizu vasi gorenje doline; poln je starih jaškov, jalovine in slanic, ki so že prekrite s travo. V zadnjem času od 1756 do 1787 so bili tu jaški za Staro Fužino, a so jih z uvedbo novega sistema 1788 opustili. V teh jamah, ki niso bile globoko, so kopali predvsem kristalasti tetragonalni piramidasti bobovec.

b) **Rudno polje.** S področja V Lomu se vzpenja mizasta gora v različnih odsekih skozi Spodnje in Zgornje Rudno polje do vznožja Tosca ali do njegovega najnižjega pobočja Zahraščica. Ti odseki potekajo od severa proti jugu. Na zahodu se dviga velegorje; na vzhodni strani so majhni gorski vrhovi, ki omejujejo mizasto goro in se spuščajo v dolino z zelo strmimi vznožji, na primer Mesnovec, Kobilnik, Ši itd. Na vznožju pod Lomom proti Srednji vasi so črni kalcedoni, tankolistni apnenčevi skrilavci, na Šeh pa železnat z magnezijo nasičen apnenec. V prvih dveh odsekih nad spodnjim Rudnim poljem so lepa in neizkoriščena področja, ki so po izročilu bohinjških rudarjev malo prekopana, kajti površina obstoji iz labora, to je s sigo trdno med seboj spojenega apnenčevega gruščca, skozi katerega se je le redko kdo upal preriti in se spustiti v razpoke in votline. Je pa zelo verjetno, da je kamenina tu prav tako razpokana in so votline prav tako obogatene z naplavljenno rudo kot nižje v Lomu in višje v Rudnem polju (Sgornu rudno pole). Preriti se skozi sprimek (brečo) in raziskati krnice pod njim, bo ostal dragocen poskus za zanamce. V Rudnem polju (sgornu rudno pole) je površje zelo prekopano; krnice so zelo plitve in skrite. Nedvomno so pred časom tu zelo veliko kopali, o čemer pričajo številne vdolbine, jalovine in jaški; kljub temu pa se vzdržuje izročilo, da je ostalo mnogo bogatih osredkov in čvrste rude, kajti od leta 1740 dalje tu niso niti razstreljevali niti zažigali, v starejših časih pa tudi niso prodirali skozi kamenino in rudišča. V sedanjih odprtih plasteh so take rude resnično pogostnejše kot drugod. To so namreč z veškom zlepljene kepe rude in apnenca in sploh zelo veliko vodnega veška, stalaktitov ali »vapnenega kapa« itd. Inkrustacij, scrtenine (Szerenine). Navzočnost v vodi raztopljenega apnenca kaže na domnevno nastajanje apnenčevega sprimka v spodnjih odsekih tega področja. Ta revir nima izvirov za pranje rude in tudi ne druge pitne vode kot deževnice, ki se zbira v razpokah kot v pralnih koritih. Rude v ploščatih vodoravnih breznih, ki so obstajale iz živorumenega okra, so v zadnjem času pošle. To je bila suha preperela okra, ki je je šlo pri izpiranju 40% v izgubo. Leta 1789 so stale ogljarske kope tik rudniških jam in bilo je nenavadno videti črne kope in ogljarje poleg živorumenih izpralšč in rudarjev. Mnoga imena jam in dnevnih kopov je mogoče razvideti iz jamskih tabél; 1788 so delali le v treh jamah: leta 1792 so v tretje obnovili staro Jamo Korošino, ta je največja v tem revirju.

c) **Zahraščica.** Od Rudnega polja se vzpenja pogorje zelo položno z istoimenskim pobočjem proti lepemu planinskemu pašniku Konjščici. Tu so različne krnice, ki se odlikujejo s svojo mogočnostjo. Krnica Za Hraščico je 80 do 90 stopinj široka in med vsemi na tem področju najvišja. V tej krnici so našli leta 1752 razpoko z rudo; tu so kopali 27 let 130° navpično in s 13 škripci drug nad drugim. Najbogatejša gnezda rude so bila v jašku v globini 50°, kjer se je združilo več razpok in je zazijala ogromna prazna odprtina (preduh); našli so gnezda rude z 8° do 12° premera in jo sledili prav do dna. Primes je obstajala iz običajne bele kredne glazne z izbrušenim apnenčevim gruščcem. 50° globoko v jašku so najprej naleteli na prazni stranski prostor — preduh, ki je potem zelo dolgo pomagal pri zračenju jame. Nekega rudarja so na 30° dolgi vrvi spustili v razpoko, da bi jo prelskal. Stene so bile prav toliko nagnjene, da se vrv ni sukala in je rudar drsel navzdol kot po strmem žlebu. Jamska luč ni mogla doseči dna razpoke, ki se je v globino vedno bolj širila. 116° globoko v jašku je dno tega stranskega prostora presekala za moža visoka prečna razpoka, ki se je zarinila vanj s 5° razsežno vmesno kamenino. Oblika prostora je bila skoraj okrogla s premerom 30 do 35°. Nagiba in lege ni bilo mogoče dognati, ker jamska luč ni dosegla vrha oboka in ker so bile stene prekrite s stebrastimi izrastki in kapniki najrazličnejših oblik. Na tleh so ležale velike skale, preluknjane in izprane od padajočih vodnih kapelj. V globini pod 116. stopinjo je v jašku začelo zmanjkovati zraka, da so mogli iti le še 14° globoko in urediti 13. škripec. Kljub izredno težkemu dviganju rude se je delo izplačalo; toda luč je komaj še brlela in rudarji so se pritoževali zaradi težav pri dihanju, bali so se, da se zaduše; zato so morali opustiti ta globoki jašek, ki ni imel enakega v Bohinju. Nad to krnico je še ena višja. Za njo poteka jašek, ki se s planine Konjščice spušča pod rovtu na pobočjih Luskovnice. Ob vzponu od Rudnega polja proti Zahraščici so vzdolž rudišč apnenčeve plasti skoraj vse postavljene na glavo in potekajo v smeri sever—jug. Ves Tosc pa obstoji iz lebdečih le malo nagnjenih plasti. Površina velike krnice v Zahraščici je vsa preluknjana s številnimi jaški, vkopanimi v globoko razpoko.

PLANINSTVO NA VŠTK

Čeprav je o planinstvu in turnem smučanju na Visoki šoli za telesno kulturo v Ljubljani, v primerjavi z drugimi športnimi panogami, razmeroma malo znanega, to seveda ne pomeni, da ti panogi nista priljubljena ali da sta morda neorganizirani. Planinska dejavnost in turno smučanje sodita v okvir predmeta »aktivnost v naravi«. Nosilec predmeta je mag. Silvo Kristan.

Rečemo lahko, da se diplomanti-absolventi VŠTK dobro seznanijo s planinsko dejavnostjo in z možnostmi turnega smučanja v naših gorah. Program je namenjen tudi alpinizmu in reševanju. Del teoretičnih predavanj poslušajo študentje na taborjenju v Mozirju, drugi del pa na turnem smučanju, tako da se predavanja lepo povezujejo s praktičnim delom na terenu.

Na teh predavanjih vedno sodelujejo tudi zunanji sodelavci, priznani planinski delavci: Malenšek, Pretnar, Šoštarič, Mihelič, Krpač in drugi.

Pred letom 1961 so organizirali planinske pohode po sredogorju in Gorjancih in Završavskem hribovju, turni smuki pa so obsegali eno ali dvodnevne izlete, ki jih je vodil Marjan Keršič-Belač. V študijskem letu 1962/63 so študentje organizirano hodili v visokogorje. V prvem in drugem semestru sta bila obvezna po dva pristopa v Julijce ali Karavanke. Ob podpori takratnega direktorja VŠTK Ljuba Jovana pa so se iz kratkih izletov preusmerili v zanimive šestdnevne ture.

Sprva je bil program enotedenskih tur manj obsežen. Z leti pa so zahteve naraščale, zaradi vedno večjega števila študentov so večkrat vodili ture tudi drugi profesorji na VŠTK. Pozimi 1966 je bil organiziran prvi večdnevni tečaj s programom turnega smučanja na Komni. Vodil ga je Bojan Hrovatin, ki je veliko prispeval k priljubljenosti tovrstne smučarije med študenti VŠTK.

Tudi tu se je z leti izoblikoval način, ki je študente seznanjal s številnimi turnimi smuki in vsemi drugimi znanji, ki sodijo k tovrstni smučarski aktivnosti na nezavarovanih gorskih pobočjih. Tako je mag. Silvo Kristanu s trdim in sistematičnim delom uspelo izoblikovati dobre in uspešne programe s področja planinstva in turnega smučanja. Poudariti velja tudi dejstvo, da so v vseh petnajstih letih, kar hodijo študentje v hribe, doživeli le eno nesrečo, pa še ta se je končala le z nekaj praskami in odrgninami.

Z Jožetom Miheličem se je pred leti odprla možnost specializacije iz planinstva, turnega smučanja in alpinizma. Po drugem letniku se morajo študentje VŠTK odločiti za neko športno panogo, s katero se še podrobneje seznanijo. To poglobljanje ali specializacija ali usmerjanje traja nato do konca študija.

Miheliču je sledil še Franjo Krpač, Janez Šorc, Stojan Burnik, letos pa še Slava Mrežar. Z ustanovitvijo katedre za smučanje in planinstvo pa je dejavnost dobila še trdnejše temelje.

Pa poglejmo, kaj obsega program planinske dejavnosti poleg teoretičnih predavanj o varstvu narave, alpinizmu, naših odpravah v tuja gorstva, organiziranosti PZS, orientaciji, planinskih transverzalah, itd.

MAKARONI

Šli smo na Porezen pozno jeseni in v hudo neugodnem vremenu. Pa še noč nas je lovila.

Sicer pa to ni glavno, glavni so makaroni.

Bili smo lačni in premrženi, predvsem pa lačni in smo si omlili skupno večerjo:

»Makaroni naj bodo!«

Prirromali so iz Tonetovega nahrbtnika. Slavec je dodal konservo, na kateri je pisalo »ragu«. Mi smo se grali, makaroni pa so se kuhali. Za trenutek se je oprostil Drago... slišati je bilo, kot da pokriva lonec z makaroni...

»Kmalu bodo...«

In se vzdigne Tone...

Spet je pri štedilniku zaropotalo...

»Še malo pa bodo...«

In pogovor je stekel o hrani, o dobrotah, domačih klobasah, o kolinah, o pečenki... o...

In se izdere Marijan... »Šo že, odpri, Slavec, konservo, jih bomo zmašali.«

»Drago, pripravi krožnike in vilice... »Tone mizo...« »Marijan, pripravi makarone... Vsakemu enako. Z velikim tekom začno.

Slavec je prvi hip prenehal. Spogledal se so. In vsi odložili vilice.

— Po prvem letniku opravijo študentje šestdnevno turo po visokogorju. Še prej se morajo obvezno udeležiti dveh enodnevih izletov, kjer mnogi prvič stopijo v zahtevnejši planinski svet. V 6-dnevno turo je vključen pristop na Triglav. Tura je v začetku sezone, ko so v hribih mnogokrat še zimske razmere. Prav zato velja posebna pozornost opremiti tečajnikov, ki mora v vseh pogledih ustrezati razmeram. Študentje se tega dobro zavedajo, saj jim sicer ni mesta na turi.

Tudi za varnost skupine je poskrbljeno, saj sodijo k obvezni opremitvi cepini, vrvi, klini, vponke, kladiva in oprema za prvo pomoč. Na turi je običajno šest do osem skupin, poleg Silva Kristana pa jih vodijo še usmerjevalci. Običajno štartajo po dve skupini hkrati, vse z različnim začetkom poti, na sredini pa se srečajo, takrat je tudi krst.

Ture so dokaj naporne, toda ob pravilni pripravi ni niti žuljev. Na dan prehodi skupina 6—8 ur s krajšimi odmori. En dan je obvezno namenjen daljši etapi — 11—12 ur hoje. Med oddihom jih vodje seznanjajo z okoliškimi vrhovi, stenami in plezalnimi smermi, možnostmi pristopa in sestopa, potekom slovenske planinske transverzale. Teoretično se seznanijo tudi z ukrepi v primerih nezgod. Študentje slišijo nekaj besed tudi o pravilni prehrani na daljših turah, o zasilnem prenočevanju, nekaj besed pa tudi o meteorologiji.

O disciplini seveda ni potrebno izgubljati besed, ker je vzorna in brezpogojna, saj le tako lahko potekajo ture brez nesreč in zastojev.

— Do 1975 je bilo na Turncu pod Šmarno goro organizirano plezanje in demonstracija reševanja iz kopne skale. Zaradi pomanjkanja kadrov nekaj časa ni bilo teh demonstracij, vendar jih bodo na VŠTK verjetno kmalu obnovili.

— Čeprav do četrtega letnika ni obvezne planinske aktivnosti, pa ŠSD na VŠTK prireja in vodi planinske izlete in turne smuke. V četrtem letniku je 5-dnevna tura na Komni. Študentje so nastanjeni v Koči pod Bogatinom. Poleg vodje so tukaj izmenično zunanji sodelavci in usmerjevalci, ki pomagajo pri vodstvu. Tako je poskrbljeno za varnost, saj je znano, da imajo lahko vodniki v zimskih razmerah v skupini precej manj ljudi kot običajno.

Poleg smukov po okoliških vrhovih in sedlih se študentje seznanijo o zimskih pristopih na vrhove, varovanju na snežnih in poledenelih pobočjih, padcih in ravanju s cepinom, zimski opremiti turnega smučarja in alpinista. Praktično se seznanijo z reševalnim čolnom-akijem, s prvo pomočjo in zavarovanjem zlomov, postavljajo zasilne blvake in igluje, v katerih prostovoljci tudi preživijo noč.

Precej pozornosti je namenjene nevarnostim v gorah. Tako je Imel lanl obširno predavanje na to temo inž. Pavle Šegula, ki je študentom na zanimiv način razgrnil, na kaj vse mora biti pazljiv planinec v megli, snežnem metežu, kako prihaja do opeklin in snežne slepote, kaj je potrebno za uspešno reševanje iz plazov itd. Ob koncu tečaja pa je običajno na vrsti še orientacijsko tekmovanje po okoliških gričih lepe Komne in doline Gracije.

Večkrat je že nanese, da so študentje med tečajem srečali znane alpiniste. Ti so na željo študentov priredili kratka predavanja o slovenskem planinstvu in alpinizmu ter svojih doživljajih in izkušnjah.

O vseh teh elementih, ki izgrajujejo področje planinstva in turnega smučanja, je mag. Silvo Kristan napisal dvoje skript, ki omogočajo študentom, da se lahko temeljito seznanijo s planinstvom.

»Ti, kdo je pa solil...«

»Jaz,« smo vsi soglasno priznali.

Presoljene smo spet zbrali v posodi in jih postavili na sneg. Morda se jih usmili kakšna žival.

Še zjutraj so bili tam, okoli in okoli lonca pa so bili sledovi najrazličnejše divjadi. Menda jih je ovehaval celo medved. Dotaknil pa se jih ni nihče.

Zapisal Marijan Krišelj

OSKRBNIK IN NJEGOV KOZARČEK

Nekoč je bil v »eni izmed mnogih znanih planinskih koč« oskrbnik, ki se ga še zdaj marsikdo z veseljem spominja. Dogodilo se je namreč kaj rado, da je — če si naročil, žejen kot si bil, pijačo — prinesel tudi zase kozarček. Brez besed. In če je natočil naročeno žganje v vaš kozarček, ni pozabil na svojega. »Za oba,« je rekel, »sem ga tudi jaz potreben.«

Ko pa je prišel čas za račun — je rekel: »Kar vi seštejte, koliko sva popila, meni računanje ne gre! Pa si moral k svojemu priračunati še njegov zapitek — in plačati. Tudi brez besed.

Zapisal Marijan Krišelj

DRUŠTVENE NOVICE

BENEŠKO PLANINSKO DRUŠTVO NA 1. REDNEM OBČNEM ZBORU V ČEDADU

Leto, dve, to hitro mine in slovenska planinska kal ob Nadiži nas je 17. 3. t. l. priklicala v starodavni Čedad, da vidimo, kako se je prijela, kako raste, kako se krepí. Zbrali smo se na okusno urejenem sedežu kulturnega društva »Ivan Trinko« v ul. Patriarcho 18, v centru mesta, ne daleč od bronastega Cezarja, ne daleč od globoko zarezane, sinje zelene Nadiže. Predsednik Joško Kukovac je z umerjeno, optimistično besedo poročal o vlogi in nalogi mladega društva, potem ko je pozdravil številne goste, zastopnike slovenskih planinskih, športnih in prosvetnih društev iz tostran in onstran meje: Prišli so iz Gorice, iz Trsta, iz Nove Gorice, iz Tolmina. Navzoč je bil prof. Viljem Černo, predsednik Prosvetnega društva »Ivan Trinko«, eden izmed pobudnikov in podpornikov pred dvema letoma ustanovljenega planinskega društva. Društvo živi in dela, čeprav živi v težavnih razmerah: člani so raztreseni po vsej pokrajini, močno so zaposleni, komaj si lahko predstavljamo, kaj vse morajo premagovati, da v okviru priznanega društvenega okvira uveljavljajo društvena dolžnosti, naloge in narodnostne pravice, čeprav v ozračju, ki ni neugodno v primeri s tistimi iz časov med obema vojnama. Poročilo predsednika Kukovca je bilo sprejeto z živahnim pritrdjevanjem in ploskanjem, za tem pa so sledili pozdravi gostov in zastopnikov, vsi v pristrčni povezanosti in soglasju s predsednikovimi željami in pobudami. Pozdravili so Tržačani, Goričani, zastopniki PD Nova Gorica, — med njimi je bila dolgoletna predsednica PD Jožica Smet, zastopnik primorskega MDO, planinski veteran, neugnani tov. Fili, ki se je pred kratkim preselil iz Tolmina v Rožno dolino pri Gorici, zastopnik PZS tov. T. Orel. Posebno pozornost je zbudil profesor Černo, ki je toplo, prepričljivo očrtal pomen dela za razvoj Beneške Slovenije, pomen sodelovanja med narodi in vlogo, ki jo imajo v mednarodnem življenju manjšine. Dvorana je učinkoviti, premišljeni in intenzivno povedani besedi prisluhnila z velikim odobravanjem. Izvoljen je bil nov odbor, vodil ga bo Joško Kukovac. Po občnem zboru se je v prostorih prosvetnega društva »Ivan Trinko« razvil sproščen razgovor, ki je ob narodnih vižah trajal daleč čez polnoč. Bil je res lep večer, kljub vsem težavam, v katerih se prebujajo in uveljavljajo starodavno slovenstvo na našem zahodu, nekakšno »osrčenje« v duhu vere, ki sem jo tisti večer bral v beneškem narečju: »Kar

naprej po teli poti, prepričan da resnica an pravica, če tudi zatirane, tlačene su nasprotovane, prej ali slej premagajo use karvične sile.« (Dom, jan. 1977) in še v »Novem Matajurju«, IV/5 (77): »Najprej je trjeba djelat za interese ljudi, šele potlé pridejo na vrsto drugi Interesi.« Nekaj nalog odpade seveda tudi na nas. Tudi na našo planinsko organizacijo, ki žene skromno, a razveseljivo kal tudi v Beneško-planinskem društvu. Bodimo ponosni nanj in ga po svojih močeh v okviru novih meddržavnih sporazumov podprimo!

T. Orel

36. POSVET PRIMORSKIH PLANINSKIH DRUŠTEV

V soboto, 16. aprila 1977 so se v Novi Gorici zbrali na redni pomladni posvet predstavniki naslednjih planinskih društev Primorske: Ajdovščina, Bovac, Cerklje, Idrinja, Kobarid, Nova Gorica, Obalno področje Koper, Postojna, Tolmin, Tomoskoper, Vipava in iz Gorice v zamejstvu. Odsotni pa so bili predstavniki področja: Ilirska Bistrica, Podbrdo, Sežana, iz zamejstva pa Trst in Beneško področje. Število članstva teh društev je v preteklem letu nekoliko padlo, in to z 10 811 v letu 1975 na 10 371 v letu 1976. Od tega je 4025 odraslih, 2040 mladincev, 4306 pionirjev. V treh zamejskih društvih je okrog 1500 članov. Število naročnikov na PV se že nekaj let giblje okrog 570, od tega v zamejstvu kakih 100.

Janko Fili, ki je bil že 14 let predsednik tega meddruštvenega odbora, je otvoril to posvetovanje. Kot zastopnika PZS sta se ga udeležila predsednik IO Tone Bučer in tajnik Janez Kmet. Seznanil je navzoče s sklepom predsednikov področja Primorske na sestanku dne 26. 2. 1977 v Novi Gorici, kjer so za novega predsednika MDO izvolili Cirila Zupanca in Janka Filija za namestnika. S tem sta omenjena zamenjala dosedanja funkciji. Udeleženci posveta so ta sklep potrdili. Potem je dalje vodil posvetovanje C. Zupanc.

V oceni občnih zborov, ki so bili v začetku tega leta, je bilo podano stanje planinstva na Primorskem. To stanje je zadovoljivo, saj se je planinska dejavnost že dokaj široko razmahnila in je zlasti že marsikje krepko zasidrana tudi v šolstvu. Porast števila mladincev in pionirjev je obetajoče dejstvo, saj se bo od tu planinstvo pomlajevalo in razširjalo. Zadovoljivo je tudi stanje glede obnove in vzdrževanja planinskih objektov. Da bi se planinstvo še bolj razširilo in poglobilo svoje delo, so sprejeli naslednja važnejša priporočila:

— Kjer je le mogoče, organizirati v prihodnje, poleg rednih, še mladinski občni zbor, na osnovnih šolah pa »Dan planincev«, kar bi naj bil nekakšen pionirski planinski občni zbor.

— Zavzeti se za ustanavljanje krajevnih in tovarniških planinskih skupin ter na ta način večati število včlanjenih planincev.

— Obravnavati problematiko Planinskega Vestnika; poskrbeti za redno nabiranje reklamnih oglasov ter pridobiti več novih naročnikov.

— Upravni odbori društev naj poskrbijo, da se o delu društva več piše v Primorske novice in v naš PV. Dolžni smo seznanjati javnost o svojem delu, poleg tega je pa to tudi vsestransko koristno. V pripravah na letošnjo redno skupščino PZS so se primorski planinci zavzeli za to, da bodo v prihodnje bolj aktivno sodelovali v naslednjih komisijah PZS: mladinski, za vzgojo in izobraževanje, za varstvo narave, za pota, za SLO in DS, za samoupravne odnose, za alpinizem, za GRS, za priznanja in nagrade ter v gospodarski komisiji. Za sodelovanje v teh komisijah so določili svoje člane, ki bodo obenem tudi člani MDO in bodo sodelovali v delu tega pokrajinskega posvetovalnega organa. Ti člani imajo enoletni mandat, njihovo delo na sejah komisij PZS in v MDO pa financira matično društvo. Na ta način so stroški v zvezi s tako delegatsko obliko delovanja pravično in enakomerno porazdeljeni na vsa društva. Kakor je bilo že na sestanku predsednikov (26. 2. 1977) dogovorjeno, je delegacija predstavnikov planinskih društev Primorske za seje GO PZS sestavljena takole: predsednik MDO, po en član PD Postojna, Tolmin in Obalno področje Koper pa delegat vseh treh zamejskih društev. Tudi mandat teh članov traja eno leto, ko se na posvetu MDO določijo delegati drugih društev.

Priprave za postavitev novega planinskega šolskega centra v Bavšici (6 km severno od Bovca) potekajo normalno. Sme mo pričakovati, da bo to novo planinsko šolsko in rekreacijsko središče v Gornjem Posočju že letos nared in bo s tem odprt prelep kotiček naše gorske narave. Priprave in dela vodita komisija za vzgojo in izobraževanje PZS in PD Bovec, ki je k delu pritegnilo še nekatera druga društva in vojake bovškega garnizona.

Stanje vzdrževanih planinskih poti na Primorskem sicer ni kritično, je pa tu in tam še marsikaj treba postoriti. Predvsem je v Gornjem Posočju (območje Mangrta, Bavškega Grintavca, Jalovca) še veliko praznin, kjer je vedno bolj potrebno odpreti nove in nove poti za vse bolj številne obiskovalce tega dela naših Julijcev. Čez Primorsko gre tudi glavna planinska vezna pot (transverzala 1), ki tudi rabi stalno vzdrževanje. O vsem tem se bodo primorski markacisti pomenili na svojem zboru, ki ga nameravajo imeti proti koncu maja 1977 na Čavnu.

Tu je letos tudi nekaj lepih jubilejnih obletnic, mlmo katerih ni mogoče iti kar tako. 15. junija ima PD Tomos-Koper svojo 5-letnico obstoja. 25-letnici praznujejo 20. novembra v Sežani in 14. decembra letos v Kobaridu. 12. septembra prihodnje leto pa bo 75 let, ko je bila v Ajdovščini ustanovljena Ajdovsko-vipavska podružnica SPD. Vse te obletnice so lepa priložnost za poživitev planinske dejavnosti.

Važnejše prireditve, ki prehajajo že v tradicijo, so naslednje: pohod na Porezen (v marcu) prireja PD Cerkno, zimski vzpon na Snežnik (Ilirska Bistrica), pohod za obletnico bitke na Nanosu (pri Abramcu) organizirajo planinci iz Vipave in Ajdovščine, srečanje mladih planincev na Vremščlci (za dan mladosti) organizira PD

Iz govora sekretarja medobčinskega komiteja ZKS Ljubljana tov. Jelena na VII. taboru ljubljanskih in okoliških planincev na Trčbeljevem 15. 5. 1977.

Današnji planinski tabor ima v letošnjem letu še poseben pomcn. Namenjen je počastitvi Dneva mladosti, 40. obletnice prihoda tov. Tita na čelo Komunistične partije Jugoslavije, 40. obletnice ustanovnega kongresa komunistične partije Slovenije in 85. obletnice — rojstnega dne tov. Tita. Proslavljanje teh dogodkov ni samo priložnostni pregled na preteklost in dragoceno pričevanje našega revolucionarnega boja, temveč so to pogledi na našo sedanost in prihodnost, spodbuda za učinkovito akcijo, da bi napredovali pri uresničevanju interesov naših narodov in delavskega razreda, da bi še močnejše razvili samoupravljanje, okrepiли vpliv združenega dela in proizvajalcev na vsa družbena dogajanja ter obogatili socialistično samoupravno demokracijo. Letošnje obujanje mnogih pomembnih datumov in dogodkov iz zgodovine naših narodov, delavskega razreda in partije mora vsim nam, še zlasti pa mladini pokazati enoten in nepretrgan tok, zvezo med velikimi revolucionarnimi dogajanjmi v preteklih desetletjih in tistim, kar danes res dosežemo v naši družbi z doslednim bojem za uresničitev ustave, zakona o združenem delu, s krepitvijo materialne osnove naše skupnosti in z reševanjem aktualnih gospodarskih pro-

Sežana, Vojkov memorial pri koči na Nanosu organizira PD Postojna in slednjič pohodi in izleti ob Dnevu planincev v septembru. Letos bodo kobariški planinci pripravili nekje v Gornjem Posočju srečanje s planinci Beneškega področja in še drugih članov s področja Gorice in Trsta. Več društev bo čez poletje in jeseni organiziralo, v sodelovanju z mladinsko organizacijo v občini, izlet na Čebine ozroma pohod po poteh delegatov ustanovnega kongresa KPS.

S takšno dejavnostjo planinstvo na Primorskem postaja pomemben dejavnik v družbenopolitičnem in rekreativnem programu.

C. Z.

PLANINSKO DRUŠTVO IDRİJA PREJELO PRIZNANJE

Za planinsko društvo Idrıja predstavlja največji problem postojanka »Rudar« na Vojskem. O njej je bilo tudi največ razpravljanja na občnem zboru. Planinski dom »Rudar« na Vojskem edini rešuje vprašanje turizma na tej planoti. To pa je postalo pretežko breme za planinsko društvo. Stavba zahteva temeljito obnovo, česar društvo samo ne bo zmoglo. Postojanka je sicer ustvarila čisti dohodek, toda le s tem, da so pri postojanki opravili člani društva ogromno prostovoljnega dela; tudi osebe v domu ni plačano, kot je delo zahtevno.

Problem je tudi v tem, da stavba ni last planinskega društva, vendar je vanj vložilo že precej finančnih sredstev in prostovoljnega dela. Če planinsko društvo ne bo dobilo podpore širše skupnosti, bo moralo dom zapreti. To pa bi imelo slabe posledice za planinstvo, za razvoj turizma na Vojskem in tudi za občino. Planinci se bodo zavzemali, da bi dom še naprej po-

sloval, vendar pričakujejo pomoč tudi od drugih občanov in organizacij.

Sicer pa je bilo PD Idrıja aktivno tudi v preteklem letu. Alpinistični odsek, ki šteje 54 alpinistov in 11 alpinistk, je opravil vrsto lažjih in težjih vzponov in nekaj prvenstvenih vzponov. Organiziral je alpinistično šolo.

Mladinski odsek je posvetil veliko skrb vzgoji mladih planincev. Organiziral je planinsko šolo, številne izlete v okolico in Julijce. Mladi planinci so sodelovali na vseh področjih in republiških tekmovanjih ter na zveznem tekmovanju v Črni gori. Udeležili so se tudi tekmovanja in proslave na Čebinah ob 40-letnici ustanovnega kongresa KPS.

Dejavnost propagandnega odseka je bila usmerjena predvsem na izlete odraslih. Ta dejavnost je bila tako uspešna kot nikoli doslej. Organiziranih je bilo več uspešnih skupinskih izletov.

Markacijski odsek je markiral in obnavljal poti v okolici in slovensko planinsko transverzalo. Pričel je z markiranjem Idrıjsko-cerkljanske planinske poti, ki bo letos končana.

Na zboru so pohvalili dejavnost odsekov in članov planinskega društva, ki so v preteklem letu opravili 3271 ur prostovoljnega dela na postojankah.

Planinsko društvo Idrıja se je vključilo tudi v splošno družbeno dejavnost. Za to in za svojo dolgoletno aktivno planinsko dejavnost je letos prejelo priznanje Osvobodilne fronte. Priznanje PZS, znak mladinskega vodnika, je prejel tudi Vlado Sedej za aktivno delovanje z mladino. Občnega zbora sta se udeležila tudi predstavnik PZS in meddruštvenega odbora primorskih društev Janez Kmet in Ciril Zupanc ter predsednik IO telesno kulturne skupnosti občine Idrıja Janez Završnik.

Janez Jeram

---

blemov, z večanjem produktivnosti dela in standarda delovnih ljudi, z nadaljnjo krepitvijo sistema splošne ljudske obrambe in samozaščite, bratstva in enotnosti, enakopravnosti naše samoupravne skupnosti narodov in narodnosti, s krepitvijo njene neodvisnosti.

In prav tu je vloga delovnih ljudi in občanov, organiziranih v planinskih društvih, neprecenljivega pomena in vrednosti, saj predstavljajo del socialistične zveze delovnega ljudstva — stvarne in najširše politične osnove v našem sistemu socialističnega samoupravljanja. Res je, da delovni ljudje in občani organizirani v planinskih društvih združujejo svoje posebne interese, vendar so ti posebni interesi tudi družbeni interesi. Lahko rečem in mislim, da je to tudi mišljenje delovnih ljudi in občanov organiziranih v družbeno političnih organizacijah mesta Ljubljane in ljubljanske regije, da je dosedanje delo Planinske zveze Slovenije in planinskih društev, organiziranih v meddruštvenem odboru ljubljanskega območja, družbeno izredno angažirano.

Ljubitelji gorske narave ne samo, da so znanilci spoznanja, da je kultura nedeljiva sestavina človekovega življenja in dela, da je uspešno delovanje planinskih društev pomemben element v podružbljanju kulture, da je to zdravo razvedrilo, ki teži k oblikovanju socialističnih, družbenih, idejnih in moralnih vrednot človeka. Pomeni prispevek k izgradnji naše socialistične družbe.

IZ ŽIVLJENJA PD ZABUKOVICA

Ob prazniku OF je PD Zabukovica pripravilo redno letno konferenco planincev na planinski postojanki Hom. S tem je obudilo spomin na predvojna zborovanja zabukovških rudarjev ob 1. maju.

Pred planinsko postojanko se je zbrala več kot stoglava množica planincev. Med njimi so bili tov. Tone Bučer, predstavnik PZS, tov. Adi Vidmajer, predsednik Savinjskega meddruštvenega odbora in sekretar Občinske telesnokulturne skupnosti Žalec, predstavniki sosednjih planinskih društev, predsednik Krajevne skupnosti Griže in drugi.

Na zboru je bilo podano poročilo o delu v društvu v preteklem obdobju. Tako je bilo samo v letu 1976 opravljeno 3700 prostovoljnih delovnih ur pri izgradnji postojanke, v vrednosti 222 000 din in vloženo še 169 100 din drugih sredstev v postojanko. Število članstva se je ustalilo pri številki 1500. Lansko leto je bil zabeležen padec pri članih, porast pri mladincih. V tem se kažejo rezultati sistematičnega dela s pionirji v preteklih letih.

Razveseljivo je sodelovanje s krajevno skupnostjo in z OO Zveza borcev in OO ZSMS Griže. Predsednik KS se je na zboru planincem javno zahvalil za njihovo sodelovanje pri različnih akcijah v okviru KS. Planinci so bili prvi pobudniki, da se postavi spominsko obeležje I. Savinjski četi, sodelovali pri akciji »očistimo našo krajevno skupnost«, sodelujejo pri proslavah, pohodih itd.

Predavanja, ki so bila organizirana so bila večinoma na temo NOB in na temo o varstvu narave. Večina predavanj je bila organiziranih skupaj z OO ZSMS Griže. Z OO ZSMS Griže se prirejajo tudi skupni izleti, npr. Trim smučanje na Voglu, pohodi ob spomenikih NOB itd. Pri pregledu, koliko transverzali so opravi-

vili člani društva, je bilo poudarjeno, da po številu opravljenih transverzal vodi tov. Miklavc Mihael, ki je kot 44. planinec prejel znak planinca-transverzala. Je pa padlo število članov, ki so opravili Savinjsko pot. Zato je zbor pozval navzoče, da morajo to število v letu 1977 dvigniti, saj se bo praznovala petletnica poti na Gozdniku, simbolu poti.

Na zboru so bila sprejeta programska izhodišča za leto 1977:

- množičnost
- TRIM akcije
- manifestativni pohodi, transverzale
- vzgoja, predavanja

V letošnjem jubilejnem letu moramo poudariti manifestativne pohode po poteh NOB. Prvi takšen pohod, oz. izlet bo na Donačko goro, ob 85-letnici tov. Tita.

Po teh programskih izhodiščih je že izdelan program za l. 1977, vsklajen s programi drugih društev v okviru koordinacijskega odbora planinskih društev občine Žalec in delno savinjskega meddruštvenega odbora. Razveseljivo je, da se društva vedno bolj povezujejo in usklajujejo svoje delo.

Željo po sodelovanju so izrazili tudi predstavniki društev, ki so pozdravili zbor planincev.

V društvu je običaj, da se na posameznih zborih planincev spregovoril o najbolj aktualni temi. Tako je na zadnjem zboru spregovoril tov. Edl Petek, vodja gorskih stražarjev, o varstvu narave. Spregovoril je o konkretnih primerih, kako se uničuje narava: ribe v Savinji, zrak itd. Pri tem je tudi poudaril, da planinci nismo več osamljeni, če se borimo za čisto človeško okolje. Danes nas podpira vsa slovenska javnost. To pomeni, da ljudem ni več vseeno, v kakšnem okolju bodo živeli in kakšno naravo bodo pustili potomcem.

Nato je spregovoril o delu gorskih stražarjev. Prvi gorski stražarji so bili in so

---

V tej aktivnosti bi morali zasledovati tudi to, da organizacije združenega dela prevzemajo patronat nad posameznimi planinskimi postojankami in poteh ter tako pomagajo pri investicijskem vzdrževanju in novih naložbah. Odpraviti moramo miselnost, če bi se pojavila, češ v Ljubljani nimamo nobene planinske postojanke, ni naš problem. Nasprotno, Ljubljana omogoča, zaradi čudovitega geografskega položaja, dnevni obisk večine naših gorskih postojank, ki jih Ljubljanci v vedno večjem številu obiskujemo. Torej to pomeni, da je to tudi naše in temu bomo morali v bodoče v Ljubljani posvetiti večjo skrb.

Naslednje, na kar želimo opozoriti na današnjem srečanju, je to, da bi se morali tako v vseh planinskih društvih, družbeno-političnih organizacijah in drugje, odločneje zavzeti, da čimprej dosežemo, da bo predel Kamniške Bistrice, Velike Planine, Jezerskega in Logarske doline postal nacionalni park. Skupščina občine Kamnik že razpolaga z osnovnim projektom, da bi zaščitila to eno izmed najlepših arhitektur narave v naši ožji domovini. Seveda pa je ta projekt vezan na določena finančna sredstva, zato bi morali tako prizadevanja kot sredstva združevati po tem, kako ta predel občutimo. Občutimo pa ga kot svojega in to tako Ljubljanci, Mariborčani kot Koprčani; torej tudi izvedba tega projekta ni in ne sme biti skrb samo delovnih ljudi in občanov Kamnika.

še vključeni v GS PD Ljubljana matica, sedaj pa mlajši že opravljajo izpite v okviru Savinjskega meddruštvenega odbora GS. V preteklem letu so popeljali planince na Boč in planincem pokazali velikonočnice. Letos naj bi bilo takšnih izletov še več. Tudi to je ena izmed oblik izobraževanja planincev, ki se neposredno seznanijo z varstvom narave in si še poglobijo znanje, ki si ga pridobijo na zimskih predavanjih. Takšno predavanje je bilo decembra lani, ko je prof. Šoštarčič več kot dvesto poslušalcem spregovoril o varstvu narave.

Gorski stražarji so bili še na Kopitniku, udeležili so se čiščenja Triglava in na druge načine čuvali planinsko cvetje in planince opozarjali na pravilen odnos do narave.

Zbor planincev se je zaključil s planinskim rajanjem. Na predvečer 1. maja pa so se planinci zopet zbrali na tradicionalnem kresovanju.

Franc Ježovnik

OBČNI ZBOR PD ČRNUČE

V petek 15. 4. 1977 so se zbrali člani PD Črnuče na svoj 24. redni letni občni zbor v dokajšnjem številu. Pred pričetkom so alpinisti z diapozitivi pokazali svoje uspele posnetke.

V uvodu je društveni predsednik spregovoril o letošnjih obletnicah Maršala Tita in Komunistične partije. Potem so pevci društva Svobode zapeli nekaj pesmi, mladina pa je uspešno podala zborno recitacijo.

Društveni funkcionarji so podali zgoščena izčrpana poročila, iz katerih je razvidno, da je društvo v vseh pogledih dejavnosti uspešno poslovalo, posebno pa sta se izkazala alpinistični in mladinski odsek. Iz vsega tega je razvidno ob razvejani dejavnosti društva ter oskrbovanju svojega planinskega doma na Mali planini, da se je uprava trudila program dela v celoti uveljaviti. Društvo si je v preteklem letu znašlo v neprijetnem finančnem položaju, saj ni prejelo pomoči za svoje delo od TKS, kar je bilo zelo grajeno. Kljub temu se je morala uprava znajti in je kljub temu leto končala uspešno, seveda brez prebitka. Na dveh šolah uspešno delujejo pionirski odseki, ki so se z mladinci in člani udeleževali in sodelovali v množičnih akcijah in pohodih. Društvo šteje konec leta 1976 910 članov, ki so vsi poravnali članarino. V sestav društva bodo vključeni člani dosedanjega društva »Ljubljanske mlekarne«. Precej skrbi je društvo imelo tudi z oskrbovanjem svoje planinske postojanke, pri čemer je važno vprašanje dober in vesten oskrbnik. Pri volitvah nove uprave je bil za predsednika upravnega odbora izvoljen tovariš Jože Košir z odborniki in drugi orga-

ni. Društvo si je v preteklem letu omislilo in razvilo društveni prapor kot svoj simbol, okrog katerega se zbraja članstvo. V tekočem letu bo društvo praznovalo 25-letni obstoj in to proslavilo s primerним programom.

Zaslužnim članom je podelil predstavnik PZS tudi priznanja, bronaste in srebrne značke in čestital k uspehom, ki jih je društvo doseglo. Uprava društva pa se je s posebnimi priznanji-diplomami in znaki zahvalila številnim članom.

Zborovalci pa so se na koncu prav posebno zahvalili dosedanjemu neutrudnemu večletnemu predsedniku tov. Metodu Lampiču, ki bo še naprej s svojimi izkušnjami sodeloval v upravnem odboru društva.

I. Mihelčič

IZ PREDSEDNIŠKEGA POROČILA SPD GORICA (25. 2. 1977)

Slovensko planinsko društvo v Gorici ima za seboj že 32 let neprekinjenega delovanja. Na to smo lahko ponosni. Našim prednikom in vsem, ki so v težkih razmerah obdržali in vodili Slovensko planinsko društvo na Goriškem in tudi vsem naslednikom se moramo zahvaliti, da društvo danes stoji na trdnih temeljih.

V tradicionalno srečanje zamejskih slovenskih planinskih društev s planinskimi društvi iz Slovenije, ki bi ga moralo prirediti Beneško planinsko društvo Čedad pod Matajurjem meseca junija, je odpadlo zaradi potresa. Hvalevredna je pobuda PD Jesenice (prvi pobudnik teh srečanj!), ki je prevzela organizacijo V. srečanja 8. avgusta na Vrščici na Močilih pri Erjavčevi koči s kulturnim programom, za kar so v glavnem poskrbeli Jeseničani. Navzoči so bili planinci iz Gorice, Trsta, Benečije (kar z avtobusom) in SPD-Celovec. Za VI. srečanje je na vrsti Beneško planinsko društvo Čedad.

XII. srečanje planincev treh dežel Slovenije, Furlanije — Julijske Krajine in Koroške (Avstrija) je bilo v soboto 16. in 17. oktobra v mladinskem domu v Bohinju, priredila ga je Planinska zveza Slovenije. Navzoči so bili tudi zastopniki SPD — Gorica, Trst, Celovec in iz Benečije.

Sledil je Dan planincev, združen s proslavo 80-letnice podružnice SPD Gorice 12. septembra v Lepeni pri Domu Klementa Juga in pod okriljem PD Tolmin, kjer je bil nekdanji sedež podružnice. Ob tej priložnosti je PD — Tolmin podelilo priznanja vsem zaslužnim planincem, posebno pobudnikom ustanovitve in obnove SPD. Priznanja je izročila posameznikom predsednica Zdenka Kavčič. Pri Slovenskem planinskem društvu v Gorici so prejeli priznanje naslednji pobudniki za obnove SPD — Gorica, ki so bili tudi

izvoljeni v odbor na občnem zboru 14. decembra 1945:

1. Ludvik Zorzut (pobudnik pri ustanovitvi 1911 in obnovitvi 1945), 2. Stanko Lupinc (bivši prvi tajnik), 3. Stanko Medvešček, 4. Emil Hvala in 5. Jože Čotar. Proslava je bila združena s kulturnim programom. Naši planinci so se udeležili proslave v skupini z zastavonošo Ivom Berdenom. Sledila je še vrsta srečanj in izletov.

Iz zapltnika

DRUŠTVENE NOVICE ZA POLETJE 1977 — TABOR 1977

Mladi planinci iz Vrhnike bomo letos že trinajstič postavili šotore, tokrat v visokogorski dolini Tamar.

Planinstvo je ena izmed oblik vzgoje in rekreacije velikega števila ljudi. Na Vrhniki imamo že skoraj 1000 planincev, polovica je mladine. Poseben poudarek dajemo izobrazbi in preživetljanju prostega časa mladine. Naša naloga je, da jih že v dolni pripravo za hojo v gorah.

Poleg pomembnih akcij, ki jih je mladinski odsek opravil v zimskem in pomladanskem času, je planinska šola, v kateri so člani odbora (vodniki in mentorji) povedali in prikazali veliko zanimivih stvari. Poleg vzgojnega dela je za vsakega planinca najbolj zanimivo izletništvo in visokogorski tabori.

Bliža se nam poletje, mi pa že razmišljamo o taboru mladih planincev. Naši tabori so nas veliko naučili glede organizacije in izletov. Zlasti zadnji tabori so bili premočno zasedeni in so odgovorni imeli zelo težke naloge. Mladinski odsek se je zato odločil, da bo tudi letos organiziral dva tabora.

Pogoj za vpis v tabor je večkratna udeležba na izletih, akcijah odseka, sodelovanje planincev-planincev v planinskih sekcijah na osnovnih šolah in poravnana članarina.

V drugem taboru nas bodo obiskali planinci iz PD Bjelašnica (Sarajevo), s katerimi smo navezali prijateljske stike, drugo leto pa bomo Vrhničani gostje na Durmitorju.

Vilma Purkart

VEČ POMOČI, KOT SMO PRIČAKOVALI

Planinska sekcija Športno-rekreativnega društva »Sloga« garnizije Ljubljana pri Domu JLA je za svoje člane 16. aprila 1977 organizirala vzpon na Snežnik. V ta namen smo pravočasno navezali stike s PD Ilirska Bistrica in jih prosili, da bi bila na ta dan odprta planinska domova na Sviščakih in Snežniku. Odgovorili so, da bodo storili vse, kar je v njihovi moči.

Ko smo v soboto 16. aprila prispeli v Ilirsko Bistrico, nas je pred hotelom čakal tovariš Vojko Čeligoj, tajnik PD Ilirska Bistrica, nam dal potrebna pojasnila in povedal, da nas bosta na vrh spremljala on in gorski reševalec PD Ilirska Bistrica. Tega je potem poslal naprej, da je v koči na Snežniku zakuril in pripravil tople napitke. Priznatl moram, da smo bili prijetno presenečeni nad postrežbo in trudom obeh tovarišev iz PD Ilirska Bistrica. Kot sem že omenil, nismo od njih pričakovali drugega, kot da nas varno pripeljejo na Snežnik, saj bi v nasprotnem primeru imeli več težav, ker je horizontalne markacije pokril sneg in bi za iskanje poti porabili več časa.

Tovariš Vojko, ki nas je spremljal na poti, nam je dajal pojasnila o okoliških gorah in vaseh. Brez teh pojasnil bi bil obisk Snežnika nepopoln.

Kaj naj povem o tem notranjsko-primorskem lepotcu? Zares je dobil Snežnik pravo ime. Imeli smo srečo, da je bilo vreme izredno lepo in čeprav je bilo snega za ta čas nekoliko preveč, ni zmotil naše sreče in zadovoljstva ob prihodu na vrh. Razgled je bil čudovit, videli smo vse okoliške gore pa tudi Jadransko morje. Za vsa lepa doživetja ob vzponu na Snežnik se v imenu planinske sekcije SRD »Sloga« ljubljanske garnizije najlepše zahvaljujem celotnemu PD Ilirska Bistrica, še posebej pa tovarišu Vojku, ki je vse tako lepo organiziral, in tovarišu gorskega reševalca, (čigar imena žal ne vem), saj so nam dali več, kot smo od njih pričakovali.

Drago Damjanovič

O DELU JEZERSKIH PLANINCEV

Pred kratkim so imeli jezerski planinci svojo letno konferenco, na kateri je bila prva razveseljiva novica, da združuje društvo že čez 30 % prebivalcev te visokogorske dolinice. Za to ima največje zasluge blagajnik Franc Zadnikar. Zelo ugodno so ocenili na zboru tudi gospodarsko dejavnost, še posebno pozitivno bilanco Češke kočje. Gospodar je poročal o škodi, ki jo je letošnjo zimo prizadel Češki koči snežni plaz. Naprosil je članstvo, da bi pri popravilu pokazali zopet toliko dobre volje kot v preteklosti, saj so bila vsa adaptacijska dela kočje v preteklem letu opravljena prostovoljno, brezplačno.

Markacisti so imeli največ dela na stezah severnih pobočij Velikega vrha, Kočne, Grintavca in v Žrelu.

Najbolj razveseljivo je bilo poročilo mladinskega odseka, ki ima že tri leta stalno planinsko šolo pod vodstvom tov. Jože Žvoklja. Prek trideset mladih se zbira

Motiv s IPP »Labinska republika«, Planik Vrh

Foto Josip Sakoman (gl. PV 1977 št. 1, str. 57)

devet mesecev v letu vsako soboto zvečer na strokovnih predavanjih in razpravah. V minulem letu so organizirali 37 izletov v domače in tudi v tuje gore. Ker pelje po jezerskih vrhovih od Babe do Košute državna meja, sodelujejo mladinci tudi z graničarji. Tudi vsakoletni kresovi za prvi maj so delo mladincev PD. 12 fantov in nekaj deklet je opravilo tudi že precej plezalnih vzponov, skupno jih imajo okoli 180. 1. aprila t. l. so ustanovili alpinistično sekcijo pod pokroviteljstvom komisije za alpinizem PZS in mentorjem tov. Jožetom Žvokljem. V tem letu bodo jezerski planinci praznovali tudi 30-letnico obstoja PD Jezersko in ji posvetili več planinskih akcij. Slovesno akademijo bodo pripravili jeseni. Med člani imajo tudi precej takih, ki delajo slovensko planinsko transversalo. Marjan Murovec in Janez Dobrun sta jo letos končala in zato prejela na zboru skromna darila in priznanji.

Za zaključek se je za izredno bogato delo zlasti mladinskega odseka zahvalil predsednik Krajevne skupnosti in z začudenjem ugotovil, da TTKS Kranj za jezerske planince ne prispeva niti dinarja, med tem ko do društva v mestu Kranju kaže veliko razumevanje.

Andrej Karničar

IZ PD »SLOGA« V ROGATCU

Na nedavnem srečanju s pionirji in mentorji PD »Sloga« Rogatec — Straža sem iz razgovora razbral, da v okviru društva in šole deluje zelo aktivna pionirska sekcija.

V PD »Sloga« Rogatec — Straža je od 251 članov društva sto pionirjev. Prirejajo večdnevne izlete po bližnjih in daljnih gorah. Zdaj hodijo po Savinjski planinski poti. Prvi izlet so napravili na Goro Oljko, med prvomajskimi prazniki pa so se napotili za tri dni na pot Smohor — Čemšeniška planina — Trojane. Na pot se je odpravilo 30 pionirjev in trije mentorji. Na prvem delu poti so jih vodili planinci PD Zabukovica.

V društvu tudi zelo skrbijo za vzgojo pionirjev: V teku je planinska šola, predavanja iz prve pomoči, iz orientacije itd. Ni jim neznana akcija »pionir-planinec«, večina pionirjev nosi v nahrbtnikih poleg planinske izkaznice še dnevnik »pionir-planinec«.

Pionirji tudi zelo radi pomagajo pri delovnih akcijah na Donački gori. Osnovali so zeleno stražo, varujejo okolje in so se tako vključili v letošnje pionirske igre.

Franc Ježovnik

**PLANINCI
NA OBMOČJU SAVINJSKEGA MDO PD
V LETU 1976**

(Iz poročila tov. A. Vidmarja)

Kot vse druge telesnokulturne organizacije smo se tudi planinci v letu 1976 vključili v srednjeročni plan in pričeli s planinskim programom na našem območju.

Držali smo se političnih stališč o razvoju telesne kulture, sprejetih v predsedstvu in izvršnem odboru republiške konference SZDL, izvršnemu komiteju CK ZKS in CK ZKJ.

Vse sklepe PZS in TKS Slovenije smo dosledno izvrševali, še posebej portoroške.

Vsako od 25 PD v naših 8 občinah si prizadeva razvijati izletništvo, pohode, obujati tradicije NOB, voditi delovne akcije (planinski domovi, planinske poti idg.), pridobivati strokovni kader MV, PV, GS, ipd., prirerjati orientacijske prireditve in tekmovanja in se zavzemati za množičnost svoje organizacije.

Prav v tem letu opažamo, da se je odnos TKS do PD v mnogih občinah bistveno spremenil, da se vrednoti tudi delo, ki ga opravijo PD. Seveda pa to ni mogoče trditi za vse občine, ker se nekatere TKS

še ne morejo sprizajnti s tem, da bo treba vse, ki delajo za množično TK, tudi podpreti.

Da bo slika našega MDO še popolnejša, navajamo nekaj podatkov, da je v letu 1976 delegatsko in akcijsko res zaživel. Iz razpredelnice je razvidno, da je v MDO 11 837 članov PZS. Pionirjem bomo v letu 1977 posvetili veliko več pozornosti še posebno v šolah. Sleherna šola naj ima vsaj enega planinskega mentorja. Mladinci s 2276 člani so se v zadnjem času okrepili. Člani prednjačijo, saj jih je včlanjenih kar 5524. Ne prezrimo, da so PD s svojimi člani opravila v letu 1976 čez 1500 registriranih udarniških ur.

PD so iz sredstev za svoje redno delo namenila za vzdrževanje domov, poti ipd. čez 100 000 din. Subvencije PZS sta bila deležna PD Celje in Solčava.

MDO je imel v preteklem letu 5 sej o organiziranju skupnih akcij, še posebej za obujanje tradicij NOB, o kadrovanju, o šolanju in odnosih TKS — PD. Več sej je bilo posvečenih organiziranju planinstva po občinah z ustanavljanjem občinskih MDO ali koordinacijskih odborov za planinstvo v občinah.

Delegatski sistem je najbolj sistematičen način povezovanja od PD do koordinacijskega odbora in dalje do MDO. Tu se

Član MDO PD za »Savinjsko-celjsko« regijo in članstvo PZS

	Odrasli	Mladinci	Pionirji	Skupaj
1. PD Celje	827	349	180	1 356
2. PD Aero Celje	300	20	50	370
3. PD Gornji grad	54	15	90	159
4. PD Laško	279	25	169	469
5. PD Ljubno ob Savinji	100	50	100	250
6. PD Loče	73	75	117	265
7. PD Luče	100	60	169	329
8. PD Mozirje	272	96	91	459
9. PD Polzela	100	70	100	270
10. PD Prebold	282	100	500	882
11. PD PTT Celje	150	50	50	250
12. PD Rogaška Slatina	237	41	119	397
13. PD Sloga Rogatec	99	52	100	251
14. PD Slovenske Konjice	166	54	144	364
15. PD Solčava	54	28	46	128
16. PD Šentjur pri Celju	89	54	139	282
17. PD Šoštanj	150	142	60	352
18. PD Velenje	696	428	680	1 804
19. PD Vitanje	75	67	125	267
20. PD Vrnsko	58	43	229	330
21. PD Zbukovica	803	250	450	1 503
22. PD Zreče	70	40	30	140
23. PD Zalec	271	34	204	509
24. PD Železar Štore	169	33	38	240
25. PD Železničar Celje	150	—	97	247
	5524	2276	4073	11 873

izberejo delegati za glavni odbor PZS in skupščino. Podoben samoupravni proces je v bazi do PD (VVZ—šola—KS—občina). Nekaj programskih akcij MDO:

Šolanje kadra — izobraževanje

Pionirska planinska šola I, II, III; MV — letni in zimski tečaj; PV — instruktorji — mentorji; GS — tečajji (Celje, Vitanje, Žalac); SZ (športna značka) ciciban-planinec VVZ; skupaj 421.

Pohodi NOB

Po poteh XIV. divizije; po poteh pohorskega bataljona; I. frontalna bitka na Čretni — Štajerskem; po poteh I. celjske čete; od spomenika do spomenika; po poteh partizanske Ljubljane in Jelovice.

Vzdrževanje planinskih poti

Slovenska planinska pot; Saleška planinska pot; Savinjska planinska pot; Solčavska planinska pot; Trimoška planinska pot.

Vzdrževanje planinskih domov — koč

Domov in koč je 13. Pogorela je kočna na Loki pod Radulho. Kaže se velika solidarnost pri zbiranju sredstev po PD za izgradnjo nove kočice in pri strovoljnem delu za novo kočico.

Pohodi v tuja gorstva

Mont Blanc; Monte Rosa; alpinistične odprave (Celje, Soštanj); Dolomiti itd.

Množični pohodi v domače gore

Orientacijska tekmovanja; po transverzalnih poteh; turno smučanje; TRIM akcije; ciciban planinec; pionir planinec.

GRS — gorska reševalna služba

Izurnjenost reševalcev; redno izpopolnjevanje, oprema; kondicijske in tehnične priprave.

Dopisništvo o planinstvu in propaganda

Je delno rešeno po občinah; v DELU, NOVEM TEDNIKU, VEČERU stalne rubrike; žal premalo novic iz PD oziroma dopisnikov; ponekod lepo izdelani plakati za obveščanje članstva; značke PD, nalepke PD, emblemi; informacijski planinski bilteni — interni.

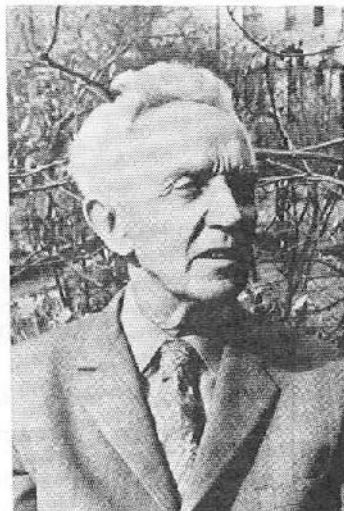
Financiranje

Večina PD je v celoti odvisna od dotacij TKS, le manjše število pridobi del sredstev začasno od svoje gost. dejavnosti (koča, bife, ples ipd.); nekatera društva prejmejo sredstva tudi s strani KS (3—5 društev); pomoč s strani TOZD, kjer so planinske sekcije (5 PD); sredstva pridobljena z raznimi akcijami (predvsem delovnimi).

Sodelovanje z organizacijami po KS v občini in regiji je doslej dobro, prav tako je dobra povezava s PZS, ki redno obvešča svoje organizacije in predsednika o akcijah — prireditvah ter drugih pomembnih stvareh.

V SPOMIN ALBERTU REJCU

V 78. letu je umrl v Ljubljani znani primorski revolucionar, tolminski rojak Albert (Berti) Rejc. Že kot otrok je ljubil planine, saj je prilezel že leta 1907, kot 8-letni otrok prav na vrh Krna (2242 m). Velik ljubitelj naših planin je ostal vse življenje.

Kot bорец za slovenske pravice je v nekdanji Juljski Krajini je prišel v nasprotje s fašističnimi oblastniki v Mussolinjevi Italiji. Zato so ga fašistični mogotci stalno zasledovali. Zato je skliceval sestanke po gorskih predelih, pod Matajurjem ali Krnom, pod Škrbino nad Tolminom ali tudi pod Črno prstjo. Tja smo prihajali njegovi prijatelji in somišljeniki.

Ker je deloval proti fašističnemu režimu v Juljski krajini, so fašistične oblasti razpisale visoko nagrado na njegovo glavo. Bil je prisiljen zapustiti zasužnjeno domovino in se preseliti v Jugoslavijo. Nekaj let je bil v službi pri Jugoslovanski matici v Ljubljani. In je še vedno imel stike s svojimi primorskimi prijatelji. Ilegalno je prirejal sestanke na Tolminskem in se je tja prebijal ilegalno čez bohinjske hribe, čez Vogel in Škrbino v Tolminske Ravne.

Ko je bil v pravni službi za manjšinske zadeve predvojnega Jugoslavije premeščen v Beograd, mu je bilo za hribi zelo hudo. Pa tudi v Beogradu je zaživel planinsko.

Ko je zapadel v Beogradu visok snog, si je pripel smučke in se popeljal s Terazij na železniško postajo. Beograjčani so v strahu gledali za njim, češ, saj bo zavozil v Savo.

Po osvoboditvi se je kot publicist preselel v Ljubljano. Posvetil je veliko skrb Beneškim Slovencem, ki še niso bili deležni manjšinskih pravic. Zato je pogostoma zahajal čez hribe v Rezijo in med Tarčentske Slovence, kar z nahrbtnikom, prek Učeje in Rezijske. Hodil je od vasi do vasi in zbiral podatke iz pretekle zgodovine. Zato so mu bili Beneški Slovenci zelo hvaležni.

Naj mu bo lahka domača zemljica, ki jo je tako ljubil!

Stanko Skočir

IZ 1. LETNEGA OBČNEGA ZBORA PD SOVODENJ V DVORANI ZADRUŽNEGA DOMA NA SOVODNJU 5. III. 1977

Navzočih 72 članov PD Sovodnja.

Iz poročila predsednika tov. Slavka Hribarja:

V obdobju od ustanovnega občnega zbora pa do danes so se člani društva udeležili naslednjih pohodov, izletov in političnih manifestacij:

— spominskega zimskega pohoda na Stol 1975 34 članov, 1976 42 članov, 1977 45 članov — teh treh pohodov se je udeležilo 71 članov društva;

— spominskega pohoda na Porezen se je udeležilo 1. 1975 34 članov in leta 1976 43 članov;

— spominskega pohoda na Blegoš 1976 52 članov;

— spominskega pohoda Češka koča—Ledine 1976 11 članov;

— izleta na Storžič 1975 18 članov, leta 1976 6 članov;

— izleta na Mangart 1975 9 članov, leta 1976 je izlet organizirala OSO »Tormopol«, katerega se je udeležilo 63 članov kolektiva, od tega 33 članov PD s 5 planinskimi vodniki;

— na Triglav je prišlo iz raznih smeri 27 članov;

— izleta v Visoke Tatire se je udeležilo 6 članov;

— na Ratitovcu je bilo 18 članov;

— izleta na Porozen se je udeležilo 13 članov;

— pot Razor—Škrbina je prehodilo 7 članov;

— pot Črna prst—Razor planina je prehodilo 6 članov;

— pot od Maribora do Logarske doline so prehodili 4 člani;

— pot Vršič—Špička—Jalovec so prehodili 4 člani;

— pot Jalovec—Bovški Grintavec sta prehodila 2 člana;

— pot od Raduhe do Jezerskega je prehodilo 5 članov;

— izleta ZB Predmeja—Čaven se je udeležilo 6 članov;

— izleta k zamejskim Slovencem na Vrh pri Stari Gorici se je udeležilo 6 članov, leta 1976 pa 4 člani;

— pohoda 100 žensk in 100 moških na Triglav sta se udeležili 2 članici in 1 član;

— na krajevni praznik leta 1975 je spominska obeležja NOB obišlo 11 članov, leta 1976 6 članov;

— odkritja spomenika dražgoški bitki v Dražgošah se je udeležilo 25 članov;

— odkritja spomenika na Mrzlem Vrhu se je udeležilo 25 članov;

— odkritja popravljene spomenika na Poreznu se je udeležilo 8 članov;

— srečanja z zamejskimi Slovenci-planinci na Vršiču se je udeležilo 8 članov

Članstvu je bilo izdanih 27 knjižic SPT, 32 knjižic LPP, 4 knjižice Pot prijateljstva in 5 knjižic Kranjski vrhovi.

Pionirski odsek formiran na osnovni šoli se v svoji aktivnosti združuje v MO, njegova aktivnost pa se odraža predvsem v izletništvu v gore, obujanju tradicij NOB, naravovarstvenih in očiščevalnih akcijah. Udeležili so se sladočih izletov in akcij: leta 1975 jih je bilo na Poreznu in bolnici »Franja«, kjer so položili tudi vence, 16, na Rambuon 15, na zimskem pohodu na Stol leta 1975 1, leta 1976 2 in leta 1977 4, na Gerlahu 1, na Ratitovcu 1975 3 in leta 1976 5, 22. julija 1975 pa 1, leta 1976 9, na Črni prsti—Razor planini 3, po SPT od Maribora do Logarske doline 1, na zimskem pohodu na Poreznu leta 1975 7, na spominskem pohodu na Blegoš 27, na spominskem pohodu Češka koča—Ledine 3, po SPT od Raduhe do Jezerskega 1, 22. julija v Dražgošah 7, na Mangartu 2, na Čavnu 1 in na odkritju spomenika na Mrzlem vrhu 9. Rezon tega so pionirji v letu 1975, bilo jih je 9 in v letu 1976 6, za krajevni praznik obiskali spominska obeležja padlim v NOB v KS, kjer so položili vence in prižgali svečke. Tudi naravovarstvenikom so pionirji prisluhnili in v lanskem letu organizirali očiščevalno akcijo v Sovodnju. Za leta 1975 se je porodila misel, da bi tov. Titu za njegov rojstni dan čestitali na svojstven način. Tako so leta 1975 in 1976 obhodovali LPP s knjižico na njegovo ime in jo z značko priložili čestitki. Tudi za njegov 85. rojstni dan, katerega praznuje letos, knjižica na njegovo ime potuje po LPP.

Na vseh izletih in pohodih so člani seznanjali izletnike in pohodnike s floro in favno, jih poučevali o čuvarstvu obah, o vedenju v naravi in čuvarstvu le te pred nesnago. Počistili so marsikateri vrh pa tudi okolico planinskih postojank in bivakov, ter ugotovili, da se krog tistih, ki odlagajo smeti kamor pač padejo, ni nič skrčilo, če se ni celo še povečal. Snaga okolja, tudi to je odraz človekove kulture in ni le konjiček nekaterih zanesenjakov, pač pa dolžnost nas vseh. Na to moramo misliti vedno in povsod ne samo v letošnjem »letu varstva okolja«.

Odsek markacijev organiziran takoj po ustanovitvi društva šteje 7 članov. V oskrbi ima LPP od Hotavelj do Sivke ter SPT in TV od Kladij do Sivke. Navedene trase vsako leto enkrat obhodi, popravi markacije in očisti pota. V lanskem letu pa je delno pomarkiral novo planinsko pot, ki bo potekala od bolnice »Franja« čez Ermanovec in Koprivnik na Sivko. Za opravljeno delo je porabil 136 ur v vrednosti 2540,00 din. Namestil je 28 kažipotov iz pločevine, napravil ca. 750 novih markacij, za kar je porabil materiala in vrednosti 560,00 din.

Kmalu po ustanovitvi društva nam je TD predlagalo sodelovanje pri izgradnji planinske postojanke na Ermanovcu. Za predvideno gradnjo je bilo poskrbljeno in kupljeno zemljišče, izdan lokacijski zapišnik, elektroenergetsko soglasje in izdelan idejni osnutek postojanke. Tako PD kot TD sta korajžno stopila v akcijo. Osnovan je bil gradbeni odbor iz

predstavnikov obeh društev in naročen glavni načrt. Gradbeni odbor se je takoj lotil dela in poiskal najbolj primeren izvir za zajetje pitne vode. Nabavil je visokotlačno salonit cev za zajetja, 1200 m alkatenske cevi s spojnim materialom in nekaj orodja v vrednosti 13 551,55 din.

Z deli na trasi smo pričeli v aprilu, končali pa v novembru. V tem času je ta prostovoljna brigada 78 občanov, članov PD in TD izkopala ca. 1100 m jarka, vanj položila cevi in ga ponovno zasula. Za opravljeno delo je bilo porabljenih 769 delovnih ur v vrednosti 48 140,00 din.

Sredstva za nabavo vgrajenega materiala je gradbeni odbor dobil od čistega dohodka dveh vosolic v znosku 12 816,50 din in iz sredstev od prodanih denarnih bonov 11 890,00 din. UO PD skupaj z gradbenim odborom se je trudil, da bi zbral čim več namenskih sredstev za izgradnjo postojanke in v ta namen s pismenimi vlogami zaprosil za denarni prispevek vse tiste delovne organizacije, kjer so zaposleni občani iz naše KS. Na te vloge se je odzvalo samo OSO »Termopol« in nam nabavilo betonski mešalec, za katerega je odštela 4000,00 din, razliko do polne cene 813,70 din pa je poravnal UO PD.

Občanom, ki so v lanskem letu s prostovoljnimi delom pomagali pri gradnji na Ermanovcu in OSO »Termopol«, v imenu UO PD in TD ter gradbenega odbora iskrena hvala!

iz zapisnika

MLADINSKA KOMISIJA UIAA

Seja mladinske komisije UIAA je bila od 11. do 13. marca 1977 v Bohinju. Navzoči člani komisije: Gerhard Friedl — DAV — Nemčija, Giovanni Cionon — CAI — Italija, Charly Mischler — SAC — Švica, Ivan Kostov — BTK — Bolgarija, Danilo Škerbinek — PSJ — Jugoslavija. Vabljeni: polk. Božo Škerl — predsednik PSJ, mag. Ivo Durbošič — načelnik komisije za mednarodne stike in predstavnik PS Hrvatske, Cvjetko Savlen, predstavnik PS Srbije, Muhamed Šišić — predstavnik PS BiH, Davorin Borja — predstavnik PS BiH, Bojan Zlender — predstavnik PZ Slovenije, Maura Furlan — predstavnik PZ Slovenije, Josef Nyka — predstavnik PTK iz Poljske, Paul Hradenky — predstavnik NF iz Avstrije, Alfred Leitgeb — predstavnik NF iz Avstrije.

Petek — 11. 3.: zbor vseh udeležencev; dobrodošlica in uvodna informacija o planinstvu in planinski organizaciji v Jugoslaviji (B. Škerl), — osnovna informacija o delu planinske mladine v Jugoslaviji (D. Škerbinek); — predstavitev delovnih konceptov s cicibani in pionirji ter uspehi (B. Zlender, M. Furlan); — gorenjski narodni plesi (ogled plesa bohinske folklorne skupine); — predavanje o jugoslovanski alpinistični odpravi na Makalu (S. Belak).

Sobota — 12. 3.: V letu 1977 so predvidena tri mednarodne akcije in sicer: od 2. do 9. julija t. l. bo Društvo prijateljev narave iz Avstrije (Naturfreunde) organiziralo v Kaprunu tečaj za mladince; od 14. do 21. avgusta t. l. bo Avstrijsko planinsko društvo iz Avstrije (ÖAV) organiziralo mednarodno srečanje za pionirje; od 17. 9. do 25. 9. t. l. bo

Poljski planinski klub organiziral v Visokih Tatrah srečanje mladinskih vodnikov.

Po obsežni razpravi in kopicel predlogov so predstavniki organizatorjev, ki so v razpravi sodelovali, sprejeli predloge. Akojke bo razpisala MK UIAA, detajlni programi so naslednji: Ad a) Tečaj v Kaprunu je namenjen tistim mladincem z gornišskimi in organizacijskimi izkušnjami, ki jih nameravajo PD v kratkem poslati na tečaj za mladinske vodnike. Vsaka država, članica UIAA, bo lahko poslala na tečaj dva mladince. Težišče tečaja bo namenjeno etiki planinca, pravilom gibanja v gorah, dejavnostim planinske organizacije za izrabo prostega časa in odgovornosti planinca.

Organizator si bo prizadeval pripraviti neke vrste vzorčni tečaj za MV in pri tem z različnimi nalogami čim bolj aktivirati vse udeležence (izbrano obliko podajanja snovi, izbira cilja, ture, premagovanje težavnosti...).

Ad b) Srečanje pionirjev-planincev bo v eni od koč v okolici Innsbrucka. Vsaka članica UIAA bo lahko poslala na srečanje 4—5 pionirjev ali pionirk v starosti od 10 do 15 let in enega mentorja ali mladinskega vodnika, ki bo za svojo skupino ves čas srečanja tudi odgovorjal (obvladati mora tudi nemški ali italijanski jezik).

Ad c) Srečanje mladinskih vodnikov bo na planini Gašenjicova nad Zakopani v Visokih Tatrah.

Vsaka članica UIAA bo lahko poslala na srečanje dva mladinska vodnika z gornišskimi izkušnjami.

2. Predsednik G. Friedl je podal kratko poročilo iz letne skupščine UIAA v Barceloni. Na tej skupščini je bil sprejet statut MK UIAA.

Za prihodnja štiri leta je bila izvoljena nova mladinska komisija UIAA, ki jo bo še naprej vodil G. Friedl.

3. Mag. Ivo Durbošič je v kratkih orisih predstavil srečanje MV, ki ga bo v I. 1976 v Julijskih Alpah organizirala PZJ.

V popoldanskih urah smo si vsi udeleženci kljub močnim naličvom ogledali slap Savice in planšarski muzej v Stari Fužini. To popoldne smo se na krajši pogovor sestali tudi vsi jugoslovanski udeleženci in se dogovorili:

— da je treba sodelovanje med mladinskimi komisijami pri republikah in pokrajinah nujno okrepiti (pogovor na GO PSJ);

— treba je razvijati mednarodno mladinsko planinsko sodelovanje (z ZSM Jug.);

— obveznost vseh jugoslovanskih predstavnikov na raznih mednarodnih akcijah je, da sestavijo o akciji kratko poročilo, ki ga je treba posredovati vsem republiškim in pokrajinskim zvezam.

Nedelja — 13. 3.: S prvo žičnico smo se popeljali na Vogel, se ob dokaj dobri vidljivosti seznanili s tem delom naših gora, si privoščili nekaj spustov ob vlečnicah, nato pa se v imenitni smuki spustili skozi Žagarjev graben v dolino. Po kosilu je predsednik PSJ tov. B. Škerl podelil predsedniku MK UIAA Gerhardu Friedlu odlikovanje PSJ za zasluge, ki jih ima ta za krepitev mednarodnega mladinskega planinskega sodelovanja, drugim tujim gostom pa spominska darila z željo, da bi bili uspehi MK UIAA še v naprej tako plodni in dinamični, kot je bilo doslej.

Ing. Danilo Škerbinek

POROČILO MLADINSKE KOMISIJE PZS

ZA OBDOBJE 1975—1977

(po zapisniku)

Število mladih planincev iz leta v leto narašča. Če k uradni številki planinske statistike prištejemo še delavsko mladino do 27. leta, lahko trdimo, da je mladih planincev polovico vsega članstva. Ta armada mladih planincev pa postavlja prod planinsko organizacijo zahtevno nalogo, da jih vzgoji v dobre planince in jim omogoča varno hojo v gore.

Prav zaradi tega je bila v mandatnem obdobju 1975—1977 naša glavna skrb usmerjena v vzgojno-izobraževalno dejavnost. Z akcijami, seminarji, tečaji in z drugimi oblikami organiziranega delovanja smo želeli zadovoljiti čim več potreb in interesov mladih planincev v planinskih društvih.

V dveh letih je mladinska komisija vnesla v svoj program vrsto pomembnih novosti, ki so omogočile, da je delo komisije postalo bolj učinkovito.

»Najmlajša« je akcija »ciciban-planinec«. Letos je skoraj v vseh vzgojnovarstvenih zavodih stekla akcija »športne značke« za predšolske otroke (5—7 let) tako, da bo že najmlajše navadila na športno udejstvovanje. S tem je tudi akcija ciciban-planinec dobila širšo razsežnost. Ker je ciciban-planinec vključen v športno značko, bodo sčasoma povsod tam, kjer imajo pogoje za planinstvo, predšolski otroci že zgodaj spoznavali in osvajali »Triglave« v okolici domačega kraja. Doslej smo za uspešno opravljen nalogo podelili 98 priznanj ciciban-planinec.

Akcija »pionir-planinec« je kot kaže po krajšem zastoju zopet dobila krila. Namen mladinske komisije, da vzpodbudi to akcijo, je po razpravi na vseh lanskih spomladanskih seminarjih, naletel na ugoden odmev. Z veseljem lahko ugotavljamo, da ima knjižico pionir-planinec že okoli 17 000 pionirjev, ki se potegujejo za bronaste, srebrne in zlate znake. V tem obdobju, ki ga zajema poročilo, smo podelili 66 zlatih, 213 srebrnih in 732 bronastih znakov. Skupno pa smo doslej nagradili prizadevnost pionirjev za prehojeno pot in osvojene vrhove z 155 zlatimi, 450 srebrnimi in 1870 bronastimi znaki. Lansko leto smo tudi prvič priredili tabor pionirjev-planincev z namenom, da najbolj uspešne pionirje v tej akciji usposobimo in jih pripravimo na tečaje za mladinske vodnike. Na tem mestu velja še omeniti prizadevanje mladinske komisije, ki je rodilo uspeh; od lanske jeseni ima v Pionirskem listu rubriko »Na planinskih poteh«. Tečaji za mladinske vodnike, ki jih prireja mladinska komisija že 20 let, so doživeli nekaj sprememb. Ker so bile vsakoletne pripombe tečajnikov, da je program tečaja prenatrpan, upravičene, smo se odločili, da uvedemo sprejemne izpite. S tem smo dosegli, da kandidati za tečaj MV sami predelajo del snovi doma, na tečaju samem pa ostane ves čas za praktično delo, izmenjavo izkušenj, nove predmete itd. Prav sedaj je v fazi priprav nov program za šolanje mladinskih vodnikov. Predvsem bo novi program uvedel več organizacijsko-metodičnih predmetov, ki bodo mladinskim vodnikom neposredno koristili pri delu v mladinskih odsekih. V dveh letih je obiskalo šest osemdnevnih letnih tečajev 224 kandidatov, 82 pa jih je opravilo dva desetdnevna zimska tečaja.

V tem času smo pridobili 67 registriranih MV za letne razmere in 51 MV za zimske razmere, tako ima danes mladinska komisija registriranih 114 MV za letne razmere in 567 MV za zimske in letne razmere.

Vsakoletni, že kar velik odstotek mladinskih vodnikov, ki se »izgubi« oz. postane neaktiven, skušamo zmanjšati z ustanavljanjem klubov mladinskih vodnikov.

Za stalno izpopolnjevanje in menjavo izkušenj prireja mladinska komisija vsako pomlad seminarje za MV in mentorje ter inštruktorje. Programe teh seminarjev oblikujemo tako, da z njimi zajamemo največ aktualnih tem. Vsakoletno ledeniško izpopolnjevanje je v letu 1975 odpadlo. Lansko leto smo izvedli izpopolnjevanje na Ankogel, Hochalm-spitze in Sauleke.

Mladinska komisija prireja tudi tečaje za mentorje. Menimo, da gre prav njim zasluga, da je danes v planinski organizaciji toliko mladih, zlasti pionirjev. Njihovo delo zasluži vsjo pozornost in za hvalo planinske organizacije. Prav moralno priznanje in zahvalo smo imeli v mislih, ko smo uvajali srebrne in zlate častne znake mladinskega vodnika. V lanskem letu smo prvič podelili ta priznanja. 34 mentorjev je prejelo zlate znake, 15 mentorjev pa srebrne znake MV. Opozoriti pa bi veljalo vse mladinske odseke, da naj liste planinske delavce, ki aktivno sodelujejo pri vzgoji mladih planincev, nagradijo z ustreznimi družbenimi priznanji. Merilo za taka priznanja naj bo aktivnost, prizadevanost in uspeh pri delu.

V vrstah mladinske komisije čutimo pomanjkanje planinskih inštruktorjev predvsem takih, ki bi bili pripravljeni voditi tečaje. Pozna se, da je bil zadnji inštruktorski tečaj izveden v letu 1974.

V vse naše vzgojnoizobraževalne akcije smo vključili idejno-politično izobraževanje, ki poteka po programu, ki smo ga sprejeli lansko leto. Ne moremo pa biti zadovoljni s pogoji, v katerih se opravlja to delo. Odpira se nam sicer nova možnost z zgraditvijo vzgojnoizobraževalnega centra v Bavščici, vendar je to rešitev le prehodnega značaja. Center Bavščica bo ob izgraditvi idealen prostor za organizacijo društvenih taborov. Naša prizadevanja pa morajo biti usmerjena v to, da bo takih centrov v Sloveniji še več. Obenem pa moramo ugotoviti, da naletimo pri nekaterih planinskih društvih na gluha ušesa, ko se obračamo nanje zaradi izvedbe tečaja in seminarjev, predvsem v zimskem času.

Mladinska komisija se je redno udeleževala vseh akcij, ki so jih prirejale sorodne organizacije. Tako smo sodelovali na obeh srečanjih pionirjev-planincev Jugoslavije, Igmanskem maršu, po poteh AVNOJ-a, na mladinski poletni politični šoli in na posvetovanjih in srečanjih planinskih organizacij na tujem.

Leta 1975 je bilo izvedeno orientacijsko tekmovalje zadnjič kot liga sistem. Lansko leto je tekmovalni sistem za orientacijo doživel korenite spremembe. Z razdelitvijo tekmovalnih področij na regije so je povečalo število nastopajočih ekip, obenem pa je slovensko orientacijsko prvenstvo, ki odslej traja tri dni, pridobilo na kvaliteti. V dveh letih se je orientacijskih tekmovalj v tekmovalnem sistemu udeležilo 365 ekip. Seveda pa v to številko niso vključena lokalna orientacijska

tekmovanja, ki jih prirejajo mladinski odseki. V letu 1975 in 1976 so se prve tri uvrščene ekipe udeležile državnega prvenstva v orientaciji za planince. Lansko leto je izredno prizadeven odbor za orientacijo pri MK pripravil posebno številko Obvestil, posvečeno orientaciji.

Omeniti moramo, da smo končno rešili z velikim razumevanjem RK ZSMS problematiko samostojnega referenta za planinsko mladino.

Pri delu na organizacijskem področju smo krepili organizacijsko trdnost, slike in sodelovanje z drugimi organizacijami, predvsem z ZSMS.

Koordinacijski odbori, ki naj bi povezovali mlade planince v regiji, še v večini primerov ne opravljajo tistega dela in poslanstva, ki ga bi lahko na svojem področju. Zato se je mladinska komisija odločila, da bo z obiski na terenu skupno z MDO in KO skušala najti primerne rešitve za vsak koordinacijski odbor posebej. Povezovanje z mladinskimi odseki je bilo v tem mandatnem obdobju zadovoljivo. Vendar pa manjka pri stikih MK z MO širša stalna in bolj tesna povezava. Ob rob ne-

katerim pripombam moramo povedati, da so člani MK vsi amaterski delavci in da je njihov razpoložljiv čas omejen. Prav tako kot v večini mladinskih odsekov se tudi tu pojavljajo kadrovske težave.

Ustreznemu in načrtnemu kadrovanju mladih planincev je bilo posvečeno precej pozornosti v teh dveh letih. Menimo, da mladi v vodstvih planinske organizacije še niso dosegli tiste ravni, kot bi morali. Podatka, da je več kot tretjina načelnikov mladinskih odsekov starejših od 27 let in da je v upravnih odborih PD slaba četrtina mlajših od 27 let kažeta, da bomo morali mladi planinci odgovorno prevzemati čimveč vodstvenih del v mladinskih odsekih. Zavedati se moramo, da je od našega dela in upravljanja odvisen napredek in uspeh mladinskih odsekov. To bo tudi najboljša kadrovska šola za nadaljnje delo v PD.

Na koncu se moramo spomniti tudi na jubilej, ki ga je lansko leto praznovala mladinska komisija, to je na 20. letnico njenega organiziranega delovanja.

ALPINISTIČNE NOVICE

SMRTNE NESREČE

Lahko bi rekli, da je planinstvo na slabem glasu, češ ljudje rinejo v hribe in nič ne pomislijo na nevarnosti, na smrtne nesreče, ki tam v zadnjih sto letih neprestano rastejo. Pa ni tako! Nemška statistika za leto 1973 izkazuje 55 smrtnih nesreč v nemškem gorskem svetu. V istem času je v borbenih športih umrlo 250 športnikov, 100 000 pa jih je utrpelo težke poškodbe, rane, komplicirane zlome in vžlne. Vsak četrti profesionalni nogometaš mora računati s tem, da bo operiran na menisku, boks pa imenuje komentator statistike »organiziran uboj« in se pri tem sklicuje na mnenje športnih zdravnikov. Po drugi svetovni vojni se je samo pri boksu smrtno ponesrečilo ca. 300 boksarjev.

T. O.

SODNIJA IN ALPINIZEM

Večkrat smo že zapisali ime Eduard Rabofsky in njegove nazore o pravni strani planinskih nesreč. Rabofsky je Dunajčan, soinciator dokaj uglednih »Kaprunskih razgovorov« in specialist za »planinsko« pravo. Na njegovo mizo pridejo v glavnem vsi kazenski postopki nesreč v plazovih in vseh nesreč v planinskem svetu. »Alpinisti naj se nikar ne boje,« je zapisal, »da bi bila avstrijska sodišča pre-

več goreča. Obtožnica se piše pri zares težkih nesrečah, velika večina nesreč se kazensko sploh ne preganja — ljudje, ki jih zmelje nesreča, so že tako kaznovani s svojo usodo, kako je do nesreče prišlo, pa skoraj ni možno eksaktno rekonstruirati.« Tako v Avstriji, drugače pa na Finskem, čeprav pri smučeh. Tam je bil 29. 4. 1975 obsojen finski polkovnik, češ da je opustil nekatere ukrepe pri smučarskih tekmah in s tem povzročil poškodbo enemu od tekmovalcev. Bil je kaznovan z globo, moral pa je plačati za škodo. Tekmovalna proga je šla skozi predor, v njem pa je bila v višini 1,65 m pritrjena traverza. Čeprav je v propozicijah tekme pisalo, da vsak tekmuje na svojo odgovornost, je sodišče sodilo, da bi bil moral polkovnik pred tisti predor postaviti opozorilno tablo. V Nemčiji, Italiji, Avstriji in v Švici so bili sodno kaznovani prireditelji skakalnih tekem, ker niso poskrbeli za dovolj dolg in varen iztek in za zadosten odmik publike (leta 1957, 1959). Deželno sodišče München II je 15. 3. 1972 obsodilo učitelja, ker je šel z učenci na nepoznan teren in se je eden od učencev smrtno ponesrečil. V Švici so leta 1971 obsodili smučarskega trenerja, ker ni poskrbel za popolnoma prosto trening progo, v Münchenu pa so z enako utemeljitvijo l. 1971 na vrhovem sodišču potrdili obsodbo prireditelja, vodje tekme in šefa proge.

T. O.

GINO IN SYLVIA METZELTIN — NA DELU ZA VISOKOGORSKE VODIČE

Iz »Alpinismusa« 1976/7 izvemo, da je CAJ obenem s TCI (Touring-Club Italiano) zelo smiselno rešil vprašanje vodniške literature. Pri nas dobro znani, zelo ugledni plezalski par Gino in Silvia Buscaini-Metzeltin je pri CAJ uradno prevzel dolžnost za pisanje visokogorskih vodičev. Njun vodič po Julijskih Alpah je tudi usluga našemu planinstvu, obenem pa zglede sistematičnega, vestnega, po obliki smotrnega, po vsebini prav odmerjenega dela.

T. O.

VSAJ MAJHNO RAZO NA ZEMELJSKI POVRŠINI

Tako je izrazil William Faulkner, eden od plejade najboljših ameriških pisateljev, človekovo željo, da bi podaljšal svoje kratko bivanje, da bi od večnosti oškrnil nekaj več. Da bi se njegova stopnja vsaj malo poznala na planetu! V tej Faulknerjevi misli je morda glavni vzrok prvenstvenih smeri. Vse seveda nimajo takega sijaja in bleščave, kot so Comicijeve, Solledrove, Bonattijeve in še bi lahko naštevali — marsikaj je v kakem plezalskem vodiču zapisano v najdrobnejšem tisku, morda celo pod črto, za avtorja — plezalca pa vse življenje pomeni nekaj dragocenega, temu ali onemu vse življenje podpira vsaj skromno samozavest. Pregled nad alpinističnimi dogodki v zadnjih sto letih je razmeroma kar dober, seveda pa še dolgo ni izčrpan, ne zajema vsega in vsega tudi ne more. Tudi ni čisto jasno, kaj je prvenstveni vzpon. Nova smer v 100 m visokem stebri se šteje za prvenstveno smer, 150 m v 1000 m visoki steni je samo varianta, 50 do 80 m direktnega izstopa se šteje za novo turo v 1500 m visoki steni. Tudi registracija prvenstvenih smeri ni vodno enaka. Nekdo jo skromno zapiše v vpisno knjigo, so pa navoze, ki znajo poskrbeti za svoj ugled in glas.

Vendar stvar ne zastaja, eppur si muove, giblje in spreminja se, nič ne kaže, da bi morali pritrditi temu, kar je dejal Clinton Dent, ko je pred 100 leti prvi stopil na Grand Dru. Vse prej kot to Zlato, srebrni vek je mimo, ali nam res ostane samo še pločevnasti? Ne, nikakor ne, premislimo, kaj vse je bilo »narejenega« samo v zadnjem desetletju, same velike reči, ne glede na to, da je poleg Clintona in za njim še marsikdo mislil, da za njim človek ne bo nič več velikega ustvaril. Kakšna je bila bera v Himalaji in po vseh kontinentih in kaj vse na človeka še čaka! Pa tudi v Alpah. Pomislimo samo na Gogno, na Cozzolina, na Messnerja, na francoske mojstre, na vsa velika dejanja v gorah, ki jih spremljamo v teh rubrikah.

Se je prostora v stenah, da se izpolni želja, kakor jo je izpovedal William Faulkner. V zadnjih 15 letih je bilo samo v Mt. Blancu narejenih 360 novih smeri in variant, samo v Brenti 84, v Wallisu 118. Nove možnosti odpira zima, skoraj neizčrpne so možnosti v še neodkritih stenah in gorah. Če pa menimo, da gre predvsem za doživetje gora, da pa se to ravna po mejah, ki so vsakemu človeku začrtane, potem se nam ni treba bati, da bi nam zmanjkalo ciljev, s katerimi alpinizem in planinstvo bogatita človekov doživljajski svet.

T. O.

FILMANJE IN SNEMANJE RAZGOVOROV V 4000 m VISOKI STENI DHAULAGIRIJA

Reinhold Messner (Vilnöss), mož, ki ima za seboj tri osemtisočake (Nanga Parbat, Manaslu, Hidden Peak) je to pomlad (1977) sklenil preplezati 4000 m visoko južno steno Dhaulagirija, najvišjo še neosvojeno steno na svetu, himalajski problem št. 1. Messner organizira malo ekspedicijo. Njegovi partnerji so: Peter Habeler, ki ga je spremljal leta 1975 v Hiddenpeaku, Otto Wiedeman, Bavarec, eden najboljših nemških alpinistov, in Michael Covington iz Colorada, menda v ZDA najboljši alpinist v prostem plezanju. Spodnji del stene bodo opremili po tradiciji, drugi del stene pa v zahodnoalpskem stilu — brez kisikovih aparatov. Ekspedicija štarta sredi marca. Vse dogajanje se filma — režira Bruno Moraveta. V vršnem delu se snemajo na trak pogovori: To bodo dokumenti za psihične spremembe v »smrtni coni«. Messnerju je zato posvetil pozornost celo »Der Spiegel«, eden najbolj cenjenih informacijskih magazinov na zapadu.

T. O.

OSEMNAJSTI VZPON NA EVEREST

Ta vzpon je pripadel Nepalcem in dvema angleškima vojakoma, po imenu Stockers in Lane. Ekspedicija se je zadovoljila s tradicionalno smerjo čez Col Sud. Oba Angleža sta stara 32 let in sta pripadala 22. polku Special Air Services, specialnim letalskim oddelkom. Ekspedicija je prišla na vrh 17. maja 1976. Zaradi slabega vremena sta morala Angleža bivakirati v veliki višini. Odnosla sta hude ozeblina.

T. O.

VARSTVO NARAVE

ZADNI KONDORJI

G. Koch v »Der Bergsteiger« 1976/8 piše o kondorjih, ki jim grozi poguba. Pravi, da kondor izredno težko zleti, da se pri štartu obira, obotavlja, omahuje, s težavo razpenja peruti in težko lovi ravnotežje. Ko pa je v zraku, je v svojem elementu, zaživi kot ponosen kralj višav. Spretno izrablja tople struje, ki vro navzgor, in s svojimi krili, ki imajo v premeru 3 m, veličastno plove, v resnici izjemno lepa podoba žive narave. V Kaliforniji živi kakih 40 kondorjev na 2144 ha južno od San Joaquin Valley na daljavo 160 km, na Sespe Wildlife Range in Los Padres National Forest. Kondorji se niso prilagodili razvoju. So zadnji član nekdanje razvojno-zgodovinske selekcije. Kot sanitarci narave pospravljajo poginule živali, imajo sorazmerno mehke kljune in v glavnem jedo samo gnilo meso. Za zarod skrbe celo leto. Mrtvo čepe na golih pečinah, rume-nooranžne glave mole naprej in so videti res kot ptiči iz kraljestva mrtvih.

Spadajo v družino jastrebov. Dalnji sorodnik je »Teratorius incredibilis«, čigar fosil so našli v Nevadi. Razpon njegovih peruti je meril pet metrov, gotovo največji leteči ptič vseh časov. Kalifornijski kondor je tretji največji ptič po razponu peruti. Andski kondor in albatros ga prekašata, a zelo malo.

Obstoj kondorjev je ogrožen. Stiska jih civilizacija, leta 1940 jih je bilo 60, zdaj jih štejejo še 40. Vprašanje je, ali bo zadnji kondor dočakal konec tega tisočletja. Kondor gnezdi vsako drugo leto in ima največ dva mladiča. Nekaj jih poderejo tudi krogle neodgovornih lovcev, ki se ne morejo odreči skušnjavi in namerljo na veliko tarčo. Tudi strogih kazni se taki lovci ne ustrašijo. Tudi mrhovine ni zadosti.

Največja nevarnost pa jim grozi z gradnjo jezua na Sespe Creek (400 m od kondorske zaščite). National Audubon Society se bori zoper jez. Gradnja bi kondorje pregnala, zapustili bi svoja gnezdišča in celo mladiče. Ne prenesejo takih motenj, kakršne bi izvirale iz gradnje jezua za 46 milijonov dolarjev. Nastopiti bodo morale še druge organizacije za varstvo živali, ne samo ona.

T. O.

KÖNIGSSEE — KONČNO NACIONALNI PARK

Bavarska vlada se je končno odločila, da se področje Königssee uredi za nacionalni park. DAV je že pred dvema letoma to predlagal in utemeljeval, da je Königssee

kot nalašč področje za nacionalni park, vse berchtesgadensko področje pa naj bi se oklicalo za alpski park. Na Königsseeju bi bilo nekatere stvari prepovedati ali zmanjšati, zavarovati, ohraniti in regenerirati biotope. Planšarjenje bi se omejilo samo na pašnike, onemogočilo pa bi se v gozdu. Nemški alpenverein sodi, da bi Königssee kot nacionalni park več koristil turizmu kot nove žičnice, potreben pa je tudi za vzgojo, raziskovanje, izobrazbo in prosveto. Zato spodbuja bavarsko vlado, naj se ne obotavlja in naj ne kloni interesom posameznikov.

Königssee s svojo okolico je res eden od alpskih biserov, veliko, čisto jezero, obdano od gora, sten, gozdov in planin vse razvrščeno v čudoviti harmoniji alpske pokrajine.

T. O.

VARSTVO NARAVE V VZHODNI NEMČIJI

»Der Tourist« 10/76 poroča, da ima NDR 700 zavarovanih področij z 82 000 ha površine. Največja, na vzhodnem bregu Müritza meri 5000 ha, polovica pa jih je manjših od 50 ha. Samo okraj Halle ima 80 takih površin. Zakonito podlago so ta področja dobila z zakonom o deželni kulturi l. 1970. 6 600 ha je totalno zavarovanih, nedostopnih za publiko, na razpolago pa raziskovalcem.

75 % vseh zavarovanih površin pokriva gozd. 108 rastlin je doslej z zakonom zavarovanih, od živali pa orli, sove, žerjavi, divja mačka, bober in mnoge druge. Zavarovali so tudi presihajoče jezero v okraju Langerhausen s površino 7 ha in z 200 000 m³ vode.

T. O.

VARSTVO NARAVE V NEPALU

»UNESCO« ima v svojem delovnem programu tudi varstvo narave v Nepalju. Program ima naslov »Človek in biosfera«. Izvršena je študija o dolini Langtang, ki je zelo močno izpostavljena turizmu. Nepal jo je oklical za nacionalni park. Sicer pa se v Nepalju resno dela na tem, da se z zakonom uredi štirje nacionalni parki in pet rezervatov.

Dr. Kamal K. Shrestha, sodelavec prirodoslovnega inštituta na univerzi Tribhuvan v Kathmanduju, je za UNESCO izjavil, da je naraščajoči turizem močno ogrozil prvobitnost najvišjih gora in gorstev sveta. Leta 1962 je prišlo v Nepal ca. 6000 turistov, leta 1975 pa so jih našteali že ca. 100 000.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

IZŠLO BO GRADIVO ZA PLANINSKO ŠOLO

V pretekli zimski sezoni se je del komisije za vzgojo in izobraževanje pri PZS z nekaterimi drugimi sodelavci dvakrat sestal v Jurkovi koči na Lisci. Skupina je urejala učni program (teze, opisi snovi in vprašanja) za planinsko šolo.

Po takem materialu je bilo že dolga leta veliko povpraševanje med planinskimi delavci, ki se ukvarjajo z organizacijo planinskih šol in podobnih tečajev. Več kot 24 vidnih planinskih vzgojnih delavcev je zadnje dve leti zbiralo, pisalo in oblikovalo gradivo, ki bo sedaj zbrano na enem mestu in bo osnova pri šolanju mladih planincev. Namenjeno je predvsem predavateljem v planinski šoli. Z dopolnitvami in razširitvijo pa bo služilo predavateljem na tečajih za mladinske vodnike, za planinske vodnike in predavateljem na drugih vzgojnih akcijah, ki jih organizirajo planinske organizacije.

Zdaj je gradivo v tisku in ga bo mogoče dobiti še v tem letu. S predmetnikom se bo poenotilo delo v planinskih šolah, zato bo koristen pripomoček vsakemu inštruktorju v planinski organizaciji. Po njem bodo segali tudi drugi planinci.

KVIZ je v zadnjem dveletnem obdobju pripravila tudi predmetnik, snov in pravilnik za vzgojo planinskega vodnika, ki se pojavlja kot nov profil vodniškega kadra. Pravilnik je na eni zadnjih sej sprejel tudi

GO PZS. Potreba po PV* se je pokazala predvsem v planinskih skupinah v TOZD in krajevnih skupnostih. Tam naj bi bili PV organizatorji planinskih izletov, predvsem pa vodje teh izletov v sredo in visokogorje. Izlete naj bi vodili le po nadelanih in markiranih planinskih poteh. Z udeležbo na tečajih za PV si bodo pridobili ustrezno znanje in pravico do vodstva teh izletov, ki jih je vedno več na naših planinskih poteh.

Delo komisije je zajemalo še sodelovanje pri izdelavi predmetnikov za izobraževanje v drugih komisijah, na zasledovanju novitet v planinskem tehničnem razvoju v inozemstvu in doma, na izdelavi osnutka navodil za hojo v gore in na obravnavi tekoče problematike.

* PV — planinski vodnik.

Lojze Motore

VELIKE RIBE MALE ŽRO

Na Bavarskem je nekaj let izhajal »Ski-Magazin«, list za zimski šport, sprva glasilo smučarskih učiteljev. Prvi založnik je bil Zauner, dachauska firma, nato se je iz glasilca razvilo glasilo za poprečne smučarske množice in postalo toliko zanimivo, da ga je »požrl« Axel Springer, ga bogato oblekel in mu dal veliko naklado.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

100 LET PALLAVICINIJA

Grof Alfred Pallavicini je s tremi vodniki 18. avg. 1876 premagal ledeno strmino iz Glocknerkara na škrbino med Velikim in Malim Glocknerjem. Smer je dobila ime — Pallavicinijev žleb, čeprav žlebu ni najbolj podobna. Za tiste čase je bilo to zelo pogumno dejanje. 23 let je trajalo, da ga je ponovil Dunajčan Pillwax z dvema vodnikoma, in nadaljnjih 25 let do druge ponovitve, ki jo je v 7 urah opravil veliki »Horesch«, Alfred Horeschofsky — sam. Leta 1927 sta Willo Welzenbach in Karl Wien prva izstopila direktno na Glocknerscharte, pozimi pa je ta klasični ledni vzpon zmogel šele leta 1953 R. Götz iz Linza.

Danes je »Pallawatsch« modna tura za konec tedna. Sem in tja se še kaj zabeleži: Toni Kinshofer, znan plezalec v prvem desetletju po drugi vojni, jo je opravil v 1 uri, leta 1961 sta po žlebu smučala na kratkih smučeh Winter in Zacharias, leta 1971 pa ga je zmogel Heini Holzer z navadnimi smučmi.

Grof Pallavicini — letos je minulo 90 let, kar je umrl — je bil zanimiva športna prikazen. Bil je sliser »nor« na težkoatletiko, v gore pa ga je vabilo tveganje, »nemo-goče«. Zato je l. 1878 z vodnikoma S. Siropaesom in A. Dimaiem priplezal na Pala di San Martino, isto leto je prvi zmogel greben Sulden v Königspitze in še nekaj »zadnjih problemov« tistih časov je popravil. Smrt ga je našla na eni izmed

izvidniških tur v Glocknerkaru. Boril se je z njo, kak kilometer je ril sam po ledeniškem blodnjaku težko ranjen. Pokopan je v Helligenblutu.

T. O.

ŠVICARSKI GLAS O NAŠEM PLANINSTVU

Predsedniku Planinske zveze Slovenije dr. Mihi Potočniku je januarja 1977 pisal dr. Hans Keller iz Berna, dolgoletni švicarski ambasador v naši državi. Novoletna voščila je izrekel tudi naši planinski organizaciji in se pri tem zelo laskavo izrazil o našem glasilu, na katerega je že več let naročen. S posebnim zanimanjem prebira naše novice o švicarskih gorah, zasleduje pa tudi uspehe naših alpinistov in ob njihovih storitvah ne šteti s priznanji.

T. O.

NEPAL IN HAŠIŠ

Nepal imenujejo hipijevski paradiz, ker dopušča prosto trgovino z drogami in ne pristane na nobeno mednarodno sodelovanje pri zatiranju trgovine in vsega, kar je z njo v zvezi. V letu 1976 pa je Nepal, ki se je doslej izgovarjal, da bi brez trgovine z drogami ne mogel živeti, izdal zakon, po katerem bo omejeno pridelovanje drog in prepovedana bo trgovina z njimi. Rastline, ki pridejo v poštev, bodo gojili v omejenem obsegu, potrebno bo uradno dovoljenje. Tako poroča magazin »Der Spiegel« od 29. nov. 1976. Če bo Nepal kos ta zakon uveljaviti, bo — vsaj za nekaj časa — promet z marihuano in hašišem natelet na precejšnje motnje.

T. O.

VOJSKA ZARADI SMUČARSKIH ŠOL

Po zakonu iz leta 1955 so voditelji smučarskih šol na Salzburškem lahko upravljali svoje šole do sive starosti. To je zaviralo konkurenco in s tem razvoj. Zdal je izšel nov zakon, po katerem se bodo morali lastniki smučarskih šol vsakih pet let boriti za novo koncesijo. Tuji smučarski učitelji pa so tudi po novem zakonu nezazeleni.

T. O.

ZIMSKI TURIZEM V ŠVICI IZPOPOLNJUJE SVOJO TEHNIČNO BAZO

Samo »skicirkus« Motta Naluns v Spodnjem Engadinu ima 11 vzpenjač in 70 km smučarskih prog, ki so vse opremljene s sedežnicami in vlečnicami. Vsa regija ima enotni smučarski pasport, cena mu že tri leta ni poskočila: dnevni abonma stane 25 šfr (za otroke 17), mesečni

pasport 280 šfr, so pa še druge variante v ponudbi.

Švica je v smučarske šole uvedla še tečaj za smučarski tek. Tečaji imajo svojo 45 km dolgo progo od Bad Scuola do Martine na meji. Na tej progi so 15. febr. 1976 priredili prvi »engadinski smučarski maraton« (Engiadina bassa skimarathon) kot generalni preizkus za popularni gornjeengadinski maraton. Ustanovili so tudi »Prvo alpsko delta-letalsko šolo na svetu«. Vodi jo Michel Ackermann, eden od najbolj znanih švicarskih pilotov.

T. O.

SPET SMO SHODILI — BODO REKLI SMUČARJI

Strokovnjaki so obsojali čevlje-oklopnike, ki se ne prilagajo človeški hoji, in iskali modernejšo rešitev. Znana firma Kastinger je leta 1976 omogočila »čudež«: hodni smučarski čevlji »Zlati K« (Golden K) s podplatom »easywalker«, z močno usločeno, zaokroženo peto in še bolj izvirno okroglo, nagubano kapico, nekakšen posnetek specialnega čevlja za ljudi, ki jim z artrodezo zatrdje gleženj. Razvoj bo gotovo našel še bolj za hojo prirejani smučarski čevlji.

T. O.

CHIMBORAZO, NAJVIŠJA GORA NA ZEMLJI?

Novica je prišla iz Amerike obenem z novo mero za Everest. Glede na geoid ima Everest 8864 m (torej 16 m več, kot pišemo že pol stoletja). Čimboraso v Ekvadorju pa naj bi glede na geoid imel 11 015 m, torej kar 2151 m več kot Everest-Čomolungma.

Geoid je v moderni znanosti globus, na katerem so upodobljene vse gore in doline. Tako narejen globus meri vse morske globine in vse gorske višine v njihovi razdalji od središča zemlje. Ameriški »Smithsonian Institute« je geoid izdelal po podatkih astronomov, geologov in vesoljskih raziskovalcev. Že dolgo vemo, da je zemlja na obeh tečajih »udrta«, sploščena, na ekvatorju pa napeta, nabrekla. Čimboraso leži na 1° južne širine, torej skoraj na ekvatorju, Everest pa na 28° severne širine, drugi osemtisočaki pa še više. To sicer ni nič novega, toda merjenja cit. ameriškega inštituta obetajo doslej nedosegljivo natančnost (dopuščajo le 2 cm gor ali dol). Ta merjenja omogočajo, da raziskovalci natančno zasledujejo premikanje zemeljske skorje in napoved potresov.

Sicer pa — nič novega pod soncem: Čimboraso je bil od leta 1745 do l. 1818 najvišja gora na svetu! Leta 1818 je Survey of India za Dhaulagiri ugotovil, da je

Dhaulagiri osemstisočak (8167). Everest so tedaj imenovali Peak XV, torej zelo blede, okupatorsko. Leta 1852 so mu izmerili 8841 m in ga krstili z angleškim imenom Everest, kasneje še 8882 m, zdaj pa velja višina 8848 m.

Po geoidu bi Everestu ušlo tudi drugo mesto na višinski lestvici, saj bi najvišja gora v Peruju Huascarán peta gora v obeh Amerikah kandidiral za višino, ki bi preseгла doslej veljavno višino Everesta.

T. O.

GORE V LIBIJSKI PUŠČAVI

V »Der Bergsteiger« 1876/7 je izšel članek o Libiji, ki alpinistično pravzaprav še ni raziskana. Glede zemljevidov avtor opozarja na Michelinov zemljevid, ki je izšel v Parizu (46, Av. Breteuil 75341, Paris Cedex 07, Preu Michelin). Tudi literature ni. Za potovanje po puščavi je uporaben Klaus Därr, Transsahara. Libija ima marsikaj pokazati iz zgodovine (rimске razvaline Sabratha in Leptis Magna, rlsba na pečinah pri Germi v Ghatu). Tudi pokrajina je zanimiva.

Avtorica Elfi Lukas je nad Libijo očarana, čeprav ni šlo vse gladko. Najprej se je zatikal na meji: čakanje, prevlake, formularji samo v arabski pisavi, obvezne libijske tablice za land-rover — vsaka meja ima svoje značilnosti. Ljudje pa so prijazni, gostoljubni, tudi Tuaregi, nekoč nevarni vladarji puščave. Nikoli ni imela ta avstrijska družba občutka, da jim grozi nevarnost. »Libijec ne krade«, je ponosno geslo, ki velja za naselbine, oaze in za puščavo. Seveda je k temu pripomogla nafta. 2,7 milijona ljudi je v Libiji in vsi so pravzaprav premožni. Država pospešuje imovitost, lastnino: kdor v Libiji želi zidati hišo, mu gradbeni material »država« pripelje na gradbišče, vsak ima mesečno plačo, ki zadostuje za življenje — noben Libijec ni dolžan delati. Ni se bati, da bi se ljudje pulili za kramp, če ni treba. Seveda nastajajo iz tega problemi, naloge: pridobivanje rodovitne zemlje z namakalnimi napravami (98 % dežele pokriva puščava), modernizacija mest in oaz, infrastruktura, ceste. Toda delovno silo mora Libija uvažati! Kjer se gradi, mrgole tuji delavci iz Čada, Nigerije, Pakistana, Bangladeša, Turčije in Jugoslavije.

In gradi se ogromno. Romantike libijskih oaz ni več. Libiji ni za avtohtono arhitekturo, v tem pogledu je v Alžiru in Tunisu drugače. V Libiji rastejo betonski bloki, stare navade briše veter nove vsakdanjosti, čeprav ni mogoče reči, da je bogastvo spremenilo tudi ljudi. Tudi kamele izginjajo, kajti avto s pogonom na vsa kolesa in specialnimi platišči zmaguje pot povsod, kjer je hodila kamela. Tudi pred šotori nomadov stoji danes avto. Ko bodo oaze povezane s cestami, kamele v

Libiji ne bodo več potrebne. Posebnost libijske izgradnje je v tem, da je dobre ceste zgradila tudi v notranjosti, ne samo ob obali, kakor je to sicer povsod od Tangerja do Egipta. Michelinova karta tega libijskega razvoja ne dohaja. Tam, kjer drviš po puščavi s 100 km, ima Michelin vrisane karavanske steze za kamele. In iz tega nastajajo vse mogoče zapreke in zagate, kajti naloge izgradnje so ogromne, saj je Libija po površini 22-krat večja od Avstrije.

Tudi avstrijska avtokaravana je to občutila — obstali so v pesku, čeprav so napejnili in natikovali na kolesa raznovrstne naprave, kakršne pridejo prav tudi nam v novem snegu na neskidani cesti. Ko ni pomagala nobena več, so izpustili zrak na 0,8 atm, kolesa so se zavrtela in odpeljali so se v Vauen Namus, prej pa so prišli še v opuščeno, nenaseljeno oazo Vau-el-Kebir, ki jo je čuvalo sedmero vojakov, obmejna patrolja, toda do meje je od tam še 300 km. Prenočili so, zjutraj pa so stali pred brezmejnim rumenim morjem zdrgnjenega, zbruščenega peska in skal. 80 % pokrajine je kamenita puščava. Erozijska, bodisi voda bodisi veter, je to pokrajino naredila kljub vsemu zelo barvito, bogato s spremembami, visoke planote se menjavajo s peskovitimi nižinami. Vadiji (Wadi) — suhe nekaj polne rečne struge, globoko urezane rebri in soteske, vse to je res veličastno, grozljivo. Ne, puščava ni enolična, ni dolgočasna.

Imeli so planinski cilj: 30 km pred Vau-en-Nanusem (= Mušje žrelo) postane pesek črn kot vran. V tej črni puščavi leži žrelo z 12 km obsegom, v njem pa je vulkanski otočec visok 538 m. Okoli njega je več manjših jezer zeleno modre barve, z bregovi poraslimi z najlepšim trsjem in palmami. Veter je v žrelu izoblikoval prečudne skulpture, nanosil med črni pesek tudi rumeni pesek iz daljav, tako da njegovo delo spominja na izdelek umetniške roke. Vse to je trl dni hoda od kateregakoli človeškega bivališča. Prava sanjska podoba!

Naslednji dan so si žrelo pobliže ogledali, podobno je tistemu na Etni. Ni živo, podobno je luknji iz rvjakstordečega koksa. Potem so prišli na drugi strani žrela tudi do rumenih in rdečih jezer. Pet ur so se mudili na tej »gori«, termometer je kazal + 35° C.

Vsekakor zanimivo, po svoje tudi naporno, saj so pustili za seboj 4000 km poti.

T. O.

ŠE O PETERKI

O Peterki zapišimo še, da je bil po poklicu ključavničar, da je bil po rodu Dunajčan, da ga je v službo sprejel ÖGV (Österreichischer Gebirgsverein), da je napisal več planinskih vodnikov in da si

Je nabral 520 prvenstvenih vzponov. Imel je na železnici režijsko karto (mlajši rodovi ne vedo, da so do te imeli pravico družinski člani železničarjev — in to od »najnižje šarže« do svétnikov in vrhovnih strokovnjakov) In ta mu je pomagala, da je nedeljo za nedeljo sistematično zahajal v Alpe. Večji del je bil samotar, mnogo tur je forsiral in jih opravil v enem dnevu — zato so se mu vzponi iz leta v leto nabirali. Večkrat si je skrajšal pot in se vračal po isti smeri, po kateri je prišel — vselej brez spuščanja ob vrvi (med drugim tudi po severozahodni steni Kleine Halt).

Najraje je imel Reichenstein v Gesäuse pa tudi Dachstein, v katerem mu je najbolj k srcu prirastel Kopperkarstein. Peterka pa ni zapustil samo smeri, ustvaril je s svojo kroniko delo neminljive vrednosti. Planinska organizacija take ljudi mora imeti.

Do neke meje je to Peterkino vlogo prevzel Peter Holl, dunajski katehet. Ima za seboj 200 prvenstvenih vzponov, je pa tudi zelo prizadeven alpinistični kronist. Ko je raziskoval literaturo za »Kroniko Vzhodnih Alp«, si je zapisoval, kje bi lahko še nastala prvenstvena smer. Holl pravi, da se da še marsikaj novega narediti, da tega ni tako malo in da je vmes tudi »cukrček«. Tudi Willi End, ki smo ga v teh zapiskih v prejšnjih letih večkrat srečali, se je posvetil alpinistični kroniki.

T. O.

ŠE O UEMURI

Uemura je postal svetovno znan kot ekstremen alpinist. Kaže, da mu najtežje smeri niso bile všeč, najbrž so ga preveč uklepale na ozek prostor. Poročali smo v letu 1975, da se je sam odpravil na dolgo arktično vožnjo s sanmi in da je nalogo srečno opravil. Štartal je decembra 1974 v grönlandskem mestecu Jakobhavnu, 7. maja 1976 pa je stopil s sani v mestu Kotzebue na Aljaski. Zadovoljen in zdrav! Manj srečno se je pot končala za pse, ki so ga vozili. Več kot 30 jih je ostalo mrtvih na poti. Očividno je utrujen tudi Uemura. Ko so ga vprašali, kam pa zdaj, ni vedel odgovoriti. Dokler je plezal, je po vsakem vzponu že planiral drugega.

T. O.

TASSILI N'AJJER

O tem saharskem gorovju smo že pisali. Slovenci najbrž tam še niso pustili svoje sledi, vsaj pisal ni o tem nihče. Zaradi izredno zanimivih slikanj na skalnatih stenah Tassili n'Ajjera postaja gorovje vedno večji turistični magnet. Izhodišče za razdovedne turiste je Djanet. Tak ogled stane

za osebo na dan 215 aižirskih dinarjev in sicer landrover, vodnik, osel in hrana. Ogled zahteva tri dni, torej veliko stane, saj se aižirski dinar zamenjava za 143 DM. Zraven je treba pristati še na kak dodatek, če čuvaji ugotove, da se je kdo kaj pregrešil na prazgodovinskih podobah in v pogledu snage. Turist plača vse tri dni, vendar je program tak, da se več počiva kot hodi, tretji dan pa so turisti v Djanetu že opoldne — pol dneva je torej čista napitnina za djanetski turizem ali vodnike. Oblasti so pred kratkim prepovedale filmanje in fotografiranje.

Za šibkejšo žope so uvedli tudi enodnevni pohod k prazgodovinskim slikam.

Svet postaja iz dneva v dan manjši — kdor ima denar, zanj danes pot okoli sveta res ni več problem.

T. O.

170 LET STAR POPOTNIŠKI PRIROČNIK

Napisal ga je švicarski zdravnik Johan Gotfried Ebel in mu dal — taka je bila tedaj navada — dolg naslov: »Navodilo, kako prepotovati Švico, da bi bilo najbolj koristno in polno užitkov«. Priporoča soveda potovanje »per pedes apostolorum«, peš je treba hoditi. »Kdor tega ni navajen, naj začne hoditi po 2—3 ure na dan, potem ko mu to ni več prehudo, pa naj vsak dan pridene eno več. Kmalu bo postal velik pešec.« Zelo važno se mu zdi, da se pešec počasi prilagaja zračnemu pritisku in podnebu v višjih legah: »Hodi in se vzpenjaj s kratkimi koraki, čim bolj počasi, tako da ti sapa ne nagaja, da se ne znojíš preveč, da te mišice na nogah ne bole in bo telo zmoglo hoditi v breg štiri, pet ur.«

Za tiste, ki rinejo na snežišča in ledenike, ima naslednje nasvete: »Kdor mnogo hodi po ledenikih in snežnikih, naj si najame več vodnikov z vrvmi, drogovi ali lestvami. Naj ne hodi tam, kjer mu domačini odsvetujejo, naj hodijo oni sami naprej! Kdor bo tako ravnal, se ne bo nesrečil.«

Vendar pripominja, da vodniki niso absolutno jamstvo. Brez njih pa na ledenike nikakor! Svaril tudi pred dolgim potovanjem v novih čevljih. Še uhojen čevljal lahko ožull, kaj šele nov! »Če pa si že ožuljen, se od časa do časa sezuj in stopi za nekaj minut v mrzlo vodo, da se je bodo nogavice napile. Če so žulji v mehurjih, jih prestrizi s škarjicami na dveh krajih, potegni s šivanko skozi luknjice nit in jo blizu kože na koncih odreži.« (To je najbrž zelo stara »terapija«, ki so jo tudi pri nas cenili na deželi pred 50—60 leti.)

Glede prehrane na potovanju mu lahko pri-trdimo še danes: »Vzemi s seboj kruh, sir, klobase. Prav pride češnjev sok. Po-

mešan z vodo ali mlekom, osvežuje, vrača moči.»

Splošni nasvet zdravnika Ebla iz časov, ko je človek začel odkrivati gore, pa se glasi:

»Kdor hoče v Švici prijetno in koristno potovati, mora doma pustiti vse predsodke svojega ranga in stanu, vso ošabnost in vse nečimrne zahteve, s seboj pa naj vzame le človeka. Kdor bo vsakogar, ki ga bo srečal na poti, prijazno pozdravil, se z njim dobrodušno pogovoril, na njegova vprašanja pošteno odgovoril, dal s svojim obnašanjem čutili, da noče biti prav nič več kot sogovornik, bo v Švicarjih odkril veliko dobrote, prisrčnosti, poštenosti, resnične ustrežljivosti in naravne gostoljubja, več kot pri kateremkoli drugem evropskem narodu.»

Vsak ima sebe rad, a ne glede na to moramo Eblu priznati, da v glavnem ta splošni nasvet velja pravzaprav povsod.

T. O.

PLANINSKA FILATELIJA

Albanija je lani izdala v rednih vrednostih posebne znamke »zdravilne rože«. Za zbiralce alpskih motivov sta posebej zanimivi znamki za 15-quin-darka in 70-quin-darka. Na znamki 15 q je upodobljen rumeni encijan, ki zraste poldrugi meter v višino. Ker so z njim proizvajali encijanovo žganje, so ga iztebili. Švica je vsako leto predelala 350 ton encijanovih korenin, cenili so ga tudi drugod kot zdravilo — žganje iz njegovih korenin je baje imeniten napitek pri prebavnih motnjah. — Na drugi znamki je navadna praprota (*Dryopteris filixmas*). Ime je že iz antičnih časov, grški in latinski zdravniki so jo uporabljali za odpravljanje trakulje. Iz te rastline pridobivajo namreč ekstrakt. Ljudska vera pravi, da praprota osiplje svoje sence v šentjanževi noči. Kdor to seme najde, se lahko naredi nevidnega in si lahko pridobi veliko bogastvo, zaklad. Stara želja, stara vera malega človeka!

T. O.

IZ ZAPISNIKA

seje sekretariata komisije za GRS PZS,
(25. januarja 1977 v Ljubljani)

Navzoči: Bine Vengust, dr. Miha Potočnik, inž. Ivo Samec, Stane Keršnik, Stane Veninšek, inž. Pavla Segula, Stane Koblar, Marjan Salberger, dr. Andrej Robič in ing. Danilo Škerbinek.

Sekretariat je razpravljal o nesreči na Zelenici.

Nesreča na Zelenici predstavlja veliko tragedijo, namen sestanka sekretariata je bil, da zaradi pouka in organizirane preventive analizira dogodke in sicer reševanje, vzroke nesreče, obnašanje soudeležencev v nesreči in splošne ugotovitve.

Po zapisniku navajamo samo nekaj ugotovitev.

Splošne in sklepne ugotovitve

Pogrošenci, ki so jih reševalci odkrili že prvi dan, so bili mrtvi, ležali so v težkem, trdem snegu. Možnosti, da so v plazju še živi ljudje, so bile zelo majhne.

Prav tako je bila majhna tudi varnost reševalcev, ki so naslednje dni iskali pogrešane. Plazov se ni dalo odstrliti, minirati pa je bilo moč šele tretji dan. Tveganje je bilo potemtakem zelo veliko.

Članl GRS, UJV in JLA so v dneh po nesreči na terenu storili več, kot bi morali po svojem statusu in moralnih normah.

V GRS velja splošno znano in s praktičnimi izkušnjami pridobljeno pravilo, da gorski reševalci pristovoljci za rešitev poškodovanih in verjetno še živih ponesrečencev tvegajo tudi lastno glavo in življenje — po vzoru »bitka za ranjenca« iz NOB. Če pa je nedvomno ugotovljeno in znano, da so ponesrečenci mrtvi, imajo reševalci — kljub marsikdaj zelo hudim pritiskom svojcev, občinstva in sredstev za obveščanje — po gorsko reševalski doktrini, ki velja v planinski organizaciji in po sklepih komisije za GRS pri Planinski zvezi Slovenije pravico, da z reševanjem mrtvih v neugodnih vremenskih in terenskih razmerah počakajo, da se razmere izboljšajo. Smisel tveganja je torej vprašljiv.

Velika pomanjkljivost pri reševanju 11. 1. 1977 zvečer v temi je bilo pomanjkanje ustrezne razsvetljave za nočno delo. Najprimernejše bi bilo akumulatorske svetilke, ki bi jih morala imeti GRS, če bi imela sredstva za nabavo in vzdrževanje ali pa milica. Odličan pripomoček bi bil lahek električni agregat s halogenskimi reflektorji.

Za varnost oseb in naprav na organiziranih smučiških sedežnic Zelenica že 13 let skrbi GRS Tržič, katere člani ob ustreznih razmerah organizirajo namerno proženje snežnih plazov, za kar zadnja leta uspešno uporabljajo breztrajni ameriški top. Za to so dobivali municijo od JLA oziroma SLO.

To je bila vedno dokaj zamotana, težka naloga. leta 1975 so s posredovanjem prek RSLO dosegli podaljšanje dobave municije za leto dni. Leta 1976 pa bi bilo treba dobiti drugo orožje in municijo ali pa poskusi drugo možnost odstrljevanja.

Aprila 1976 je bil imenovan nov direktor Kompassa, TOZD Ljubelj, in je bil takoj ob prihodu opozorjen na nevarnost plazov. Zagotovil je, da bo poskrbel za njih odstrljevanje. Ker na tem do septembra ni bilo nič storjenega, je bil 10. 9. 1976 ponovno pisмено seznanjen s potrebo, da se takoj nabavijo manjkajoče granate ali drugo orožje in pripadajočo municijo. Tovarš M. Salberger je tedaj dobil odgovor, da bo granat dovolj.

Prejšnja leta sta, 13 let zapovrstjo, za odstrljevanje ob nevarnosti plazov skrbeli dr. A. Robič in M. Salberger. Odstrljevali so le tedaj, kadar je bila zadovoljiva vidljivost, nikoli pa med sneženjem ali v megli, ker takrat ciljanje ni bilo zanesljivo, opazovanje učinka pa je bilo skoro povsem nemogoče. Odstrljevanje je najbolj uspešno, če se odstrljuje sproti, čim pade nad 20 cm snega in so pogoji ugodni za proženje.

Delo odstrljevalcev je GRS v zadnjih letih razširila na miniranje plazov z ročnim nameščanjem

eksplozivna v kritičnih predelih snežne odeje in s proženjem z eksplozivnimi telesi s pomočjo odstrelnih žičnic. V ta namen je s pomočjo republ. štaba za CZ SRS izobrazilo prve minerje snežnih plazov, reševalce, miličnike in delavce ATC Bovec, ki s tem načinom preventive dosegajo velike uspehe. GRS je novembra 1975 in spet februarja in spomladi 1976 dala pobudo, napotke in navodila ter dobila tudi aktivno pobudo r. štaba za CZ SRS za ustanovitve komisij za varstvo pred snežnimi plazovi v tistih občinskih in KS v SRS, kjer proti nevarnosti snežnih plazov in kjer ti ogrožajo ljudi, imetje, objekte, promet in živlino. Delo teh komisij naj bi se razvilo in potekalo ob pomoči GRS prek predstavnikov za varstvo pred snežnimi plazovi v občinskih štabih za CZ oziroma v štabih za CZ v KS.

Zarodek take komisije je bil ustanovljen pred nesrečo na Zelenici 11. 1. 1977 samo v Kranju, kjer pa dalj od prvega koraka niso prišli, po nesreči na Zelenici pa je bila komisija ustanovljena tudi v Trzinu, v teku so priprave za ustanovitve v škofji Luki.

GRS je precej pripomogla, da je bila ustanovljena komisija za varstvo površin in objektov Zveze vodnih skupnosti Slovenije, ki skrbi za smotno projektiranje in varno prostorsko planiranje gradenj iz vidika varnosti pred snežnimi plazovi. Ta komisija (KSP ZVS) je koristen pomočnik in svetovalec RS za urbanizem, občinskih organov za prostorsko planiranje in urbanizem, projektantskih organizacij in obstoječih zimsko športnih objektov.

Prav tako na pobudo in ob pomoči GRS je bila ustanovljena Služba za opazovanje snega in opazovanje pred snežnimi plazovi MZ SRS (SP MZ SRS), ki je začela z delom v sezoni 1976/77. V GRS že dolga leta deluje podkomisija GRS za plazove.

Nesreča je hotela, da je bil v času, ko se je skupina odpravljala na tvegano pot, zaprt tudi Dom na Zelenici. Upravlja ga PD Trzin, ki pa poleg anuitet ne zmore zbrati še sredstev za ureditev sanitarni in gretja. Če bi to zmoglo, bi bila ta planinska postojanka lahko stalno odprta.

Prejšnja leta, dokler je bil dom odprt tudi pozimi, so delavci sedežnice poklicali oskrbnika, kadar je snežilo oziroma, kadar se jim je zdelo potrebno. Ta je očistil zgornjo postajo sedežnice, odmetal sneg in pregledal gornji del trase sedežnice. Oskrbnik je tudi opravljal meteorološke meritve in opazovanja. To je bila velika in izdatna pomoč, ki je letos ni bilo več. Posebno učinkovito bi se odrazila v delu SP MZ SRS, ki bi imela redne vsakodnevne podatke za Zelenico kot potencialno nevarno organizirano smučišče.

Orisali smo že vzroke, zaradi katerih na dan nesreče delavci sedežnice niso mogli na Zelenico. Do zgornje postaje sedežnice bi lahko prišli prek Žirovnice in Završnice, kar pa bi v tistih razmerah trajalo vsaj 6 do 8 ur, vprašanje pa je, če bi jim to uspelo. Jasno pa je, da bi v nobenem primeru ne mogli priti na Zelenico pred nesrečo in tam postaviti sporno tablo o nevarnosti plazov. Ko govorimo o tej obliki opazovanja oziroma zapiranja ogroženih prog, velja pripomniti, da so delavci sedežnice na Zelenici to tablo pogosto postavili in

da je gostje marsikdaj niso upoštevali. Da se smučarji nanjo po večini ne ozirajo, priča tudi primer, ko se lahko le srečnemu naključju zahvalimo, če namerno prožen plaz ni pokopal smučarja, ki je ob odstreljevanju kljub tabli in straži samovoljno zasnučal na plazino, za las preden so iz topa izstrelili granato.

K nameščanju in pomenu table o nevarnosti plazov velja pripomniti še tole: tablo je treba postaviti takoj, ko je nevarnost, da bodo smučišča ogrožena s plazovi. Čim pa nevarnost mine, mora tudi tabla proč, ker sicer negativno vpliva na publiko in ta predvsem izgubi zaupanje v resnost opozoril. Spričo tega je razumljivo, da delavci sedežnice, ki so 10. 1. 1977 sestopali zaradi vetra, table niso postavili, saj takrat še ni snežilo in ni bilo nevarnosti plazov. Besedo velja posvetiti tudi srednji postaji sedežnice. Ta je bila na dan nesreče in vse naslednje dni nenehno ogrožena, saj se je že primerilo, da je udarni val plazu z Velike Polce snel vlečno vrh sedežnice v njeni neposredni bližini, pred leti pa jo je delno zasul in poškodoval vršaj plazu, ki so ga odstrelili z granato. Zavaljo tega je za vsak primer pod postajo betonsko zaklonišče, v katero se umakne osebe v neposredni nevarnosti, vendar pa v tem primeru ne more opravljati normalnega dela. Umik s postaje na Ljubelj 11. 1. 1977 je potemtakem normalen varnostni ukrep vodstva sedežnice. Po mnenju sekretariata komisije za GRS pri PZS je bil to v danih okoliščinah edini umestni in smotrni ukrep.

Res je, da je sedežnica po nesreči kljub vsem navedenim okoliščinam, dejstvom in predpisom prepeljala reševalno moštvo vse do vrhne postaje II. odsoka trase. Vendar se je to zgodilo le v skrajni sili in ob vsakršnem tveganju, da bi se pridobilo na času, ker je bilo še upanje, da je kdo od zasutih v plazu še živ.

Končno se ob nesreči vprašamo, kako je mogoče, da Dom Iskre nima zanesljivejših zvez z zaledjem in dolino, ki bi vse probleme 11. 1. 1977 pravočasno rešila v korist prizadetih. Iskra, ki ima v svojem sestavu proizvodnjo vseh vrst naprav za telekomunikacije všteti brezžične zveze, bi pač ne bila v stiski, kako najti najustreznejšo rešitev. PZS se že prek 20 let prizadeva, da bi opremila z žično ali brezžično zvezo vse najbolj izpostavljene planinske postojanke, pa ji to zaradi pomanjkanja sredstev še do danes ni uspelo razen v petih kočah, ki so prek poletne sezone opremljene z UKW postajami — darilom Iskre — in v nenehni povezavi s stalno službo UJV.

Razpravo o nesreči na Zelenici so navzoči sklenili z enotnim mnenjem, da je tov. Marjan Salberger kot dolgoletni izkušen gorski reševalec in inštruktor GRS storil ob tej nesreči vse, kar bi moral storiti v okviru svojih dolžnosti kot član GRS in po častnem kodeksu slovenskih planincev.

Po soglasnem mnenju sekretariata komisije za GRS pri PZS tovariš Marjan Salberger v danih vremenskih in obratovalnih razmerah tudi kot delavec sedežnice ni mogel več storiti in drugače ukrepati, kot je. Pri najboljši volji ni mogel vplivati na usodno operativno odločitev skupine iz Šolskega centra Iskra, da sestopi prek Zelenice, ki je bila sprejeta na kraju samem.

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Pošta: 61433 Radeče — Tel.: Radeče 819-050, 819-051, 819-111, 819-112 — Telex:
35136 yu pap — Brzjav: Papirnica Radeče — Tek. rač. pri SDK Laško: 50710-601-16039
— Železniška postaja: Zidani most

Proizvaja: vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov, specialne papirje, surovi heliografski papir, paus papir, kartografski papir, specialni risalni »Radeče«, premazne kartone, papirje za filtre itd.

Izdeluje: vse vrste kartic za luknjanje v standardni velikosti in tisku. Po želji izdeluje kartice v posebnem tisku v rdeči, modri ali sivi barvi

Lth

loške tovarne hladilnikov

n. sol. o.

64220 škofja loka

- projektiramo, izdelujemo in montiramo vse vrste hladilnih, zamrzovalnih in klima naprav za trgovino, gostinstvo in industrijo
- naše zamrzovalne skrinje so pojem kvalitete in zanesljivosti doma in v tujini
- vse informacije dobite pri naši prodajni službi, telefon (064) 60-091

SLOVENSKE ŽELEZARNE
ŽELEZARNA RAVNE

n. sol. o.

**TOVARNA PLEMENITIH JEKEL
RAVNE NA KOROŠKEM**

IZDELUJEMO:

- LITA
- KOVANA in
- VALJANA JEKLA

**S kvalitetno in solidno proizvodnjo
garantiramo dobro poslovno sodelovanje
in se priporočamo!**